

Integrationsbarometer 2007

En delrapport om allmänhetens attityder och erfarenheter inom områdena rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och islamofobi

Innehållsförteckning

Förord.....	4
Sammanfattning Integrationsbarometer 2007	5
English Summary.....	12
Inledning.....	20
a) Om Integrationsbarometer 2007	21
b) Syfte och metod	22
c) Rapportens disposition.....	23
d) Bakgrundsvariabler med mera	24
1 En kort begreppsdiskussion och definitioner	25
2 Medvetandet om förekomsten av rasism	31
i) Fortsatt delade uppfattningar om huruvida rasismen ökar eller ej.....	31
ii) Flertalet avvisar bilden av Sverige som ett rasistiskt samhälle.....	33
3 Traditionell rasism – motstånd mot etniskt blandade familjerelationer.....	36
4 Några främlingsfientliga föreställningar i Sverige 2007	40
i) Allmänt främlingsfientlig inställning.....	41
ii) Inställning till politiskt organiserad främlingsfientlighet.....	46
5 Föreställningar om islamofobi i Sverige 2007	51
i) Allmänt ogillande av muslimer i Sverige	53
ii) Avsikt att förhålla sig distanserat till muslimer.....	56
6 Antisemitiska föreställningar i Sverige 2007	60
Traditionell antisemitism i Sverige 2007.....	61
7 Bevitnande av rasistiska kränkningar 2007	65
i) Verbala kränkningar av judar, muslimer och svarta	67
ii) Bevitnat kränkande beteende mot judar, muslimer och svarta	69
8 Viljan att själv engagera sig mot rasism.....	72
9 Föreställningar om rasismen i framtiden	79
i) En femtedel tror på minskad rasism om fem år	79
ii) 4 av 10 tror att de som har annan etnisk bakgrund alltid kommer att diskrimineras	81
Referenser	82

Förord

Denna rapport redovisar *Integrationsbarometer 2007*, den senaste i en serie av nationella enkätundersökningar som Integrationsverket genomfört inom ramen för sitt uppdrag att följa upp samhällsutvecklingen ur ett integrationspolitiskt perspektiv.

Rapporten avser en delredovisning av årets integrationsbarometer och har sin fokus på erfarenheter av och inställning till olika uttrycksformer av rasism och främlingsfientlighet, inklusive islamofobi och antisemitism i Sverige 2007. Rapporten redovisar aktuell och systematisk kunskap om föreställningar om rasism, erfarenheter av rasismens olika uttrycksformer, inställning till främlingsfientlighet, benägenheten att engagera sig i antirasistiska handlingar och föreställningar om rasism i framtiden.

Integrationsbarometern har tagits fram av Integrationsverket i samarbete med forskare och utredningsinstitutet Temo Synovate, som ansvarar för datainsamlingen. Flera sakkunniga på Integrationsverket har lämnat synpunkter på analysen, bland andra statistikansvarige Monir Dastserri, bitr. avdelningschef Christer Gustavsson, statistikern Shubila Balaila som har tagits fram linjediagrammen. Konsulten Louise Wassdahl har språkgranskat rapporten och samhällsvetaren Karl Yngström har medverkat i kvalitetssäkringen. Johan Andersson, analytiker på verket, har ansvarat för planering och samordning av undersökningsprojektet, samt för författandet av avsnitt 7. Forskningsledare Jose Alberto Diaz är ansvarig för Integrationsbarometern och författare till övriga delar av rapporten.

Norrköping i maj 2007

Lena Bernström
Generaldirektör

Jose Alberto Diaz
Forskningsledare

Sammanfattning

Integrationsbarometer 2007

Integrationsbarometern (IB) är en återkommande undersökning som tas fram av Integrationsverket, i samarbete med forskare och undersökningsinstitut, i syfte att redovisa aktuell, systematisk och tillförlitlig kunskap inom områdena integration, etnisk mångfald, etnisk diskriminering och rasism. IB genomförs inom ramen för Integrationsverkets arbete med strategiska integrationsindikatorer, som ett led i verkets uppdrag att ta fram och följa upp kunskap om samhällsutvecklingen ur ett integrationspolitiskt perspektiv.

IB 2007 är en delredovisning av årets undersökning som har sin fokus på erfarenheter av och inställning till olika uttrycksformer av rasism och främlingsfientlighet i Sverige 2007.

IB omfattar ett större antal frågeområden som berör erfarenheter av, kunskaper om samt inställningen till etnisk mångfald, integration, etnisk diskriminering samt rasism och främlingsfientlighet. Dessutom omfattar IB indikatorer för benägenheten att engagera sig i integrationsfrämjande handlingar, samt för hur allmänheten i Sverige förhåller sig till samhällsinstitutionernas ansvar och insatser inom integrationsområdet. När det gäller rasism omfattar IB ett flertal indikatorer som syftar till att beskriva hur rasismens olika ansikten tar sig uttryck i det svenska samhället 2007. Vissa av dessa indikatorer avser specifika företeelser som antisemitism och islamofobi, medan andra mer generellt mäter attityder till och föreställningar om rasism och främlingsfientlighet. De indikatorer som används är bland annat föreställningar om förekomsten av rasism, inställningen till etniskt blandande familjerelationer, främlingsfientliga uppfattningar och bevitnande av rasistiska kränkningar.

Rapportens data och disposition

IB bygger på ett stort antal frågor och attitydpåståenden som Integrationsverket har låtit utredningsinstitutet Temo Synovate ställa till ett riksrepresentativt urval av personer bosatta i Sverige i åldern 16–78 år. Fältarbetet med datainsamlingen genomfördes under perioden februari till april 2007. I och med årets IB har Integrationsverket genomfört sju undersökningar (1999, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005 och 2007). För IB 2007 uppgick de svarande till 2 418 personer, vilket om man tar hänsyn till bortfall och övertäckning motsvarar en svarsfrekvens på 61 procent, vilket är en lägre nivå än för IB 2005 (då svarsfrekvensen var 65 procent). Vad gäller dispositionen består delrapporten av ett inledande avsnitt där man beskriver bakgrund, syfte, metod och vissa dataspecifikationer. Sedan följer ett avsnitt med en begreppsdiskussion och definitioner. Därefter följer en deskriptiv analys av resultaten inom de nio frågeområden som omfattas i beskrivningen av rasism och främlingsfientlighet 2007.

Den övergripande bilden som framträder i IB 2007

Sammanfattningsvis visar en övergripande bedömning av dataresultaten från IB 2007 att de förändringar som dokumenterats tyder på ett delvis försämrat attitydläge för flera av de områden som är relaterade till rasism och främlingsfientlighet som denna rapport omfattar. Det handlar inte om några dramatiska förändringar, dock om signifikanta och tydliga sådana. I flera fall handlar det om minskat avståndstagande, inte om ökat stöd för främlingsfientliga föreställningar. Det är också viktigt att inte glömma bort att förändringar som minskat avståndstagande från rasism och främlingsfientlighet sker samtidigt som en majoritet av allmänheten - på en förhållandevis hög och stabil nivå - förhåller sig avvisande och kritiska gentemot dessa företeelser.

Med tanke på att dessa förändringar i flera fall inträffar mot en bakgrund av förändringar av motsatt karaktär i tidigare mätningar, är det nödvändigt att med hjälp av nya mätningar följa utvecklingen, för att på så sätt få underlag för att bedöma huruvida det är frågan om tillfälliga omställningar, eller om det handlar om början på en ny typ av attitydförändringar inom området. Nedan följer några exempel av de viktigaste förändringarna 2007.

Föreställningar om förekomsten av rasism i Sverige – två tredjedelar avvisar tanken att Sverige är ett rasistiskt samhälle och andelen som bestämt avvisar denna tanke ökar signifikant 2007. Denna förändring kan ges en positiv tolkning som kan hänga ihop med det faktum att nästan hälften anser att rasismen inte ökat i Sverige det senaste halvåret. När det gäller *inställningen till etniskt blandade familjereaktioner* (en indikator på traditionell rasism) finns det en överväldigande majoritet emot en rasistisk uppfattning. Under 2007 minskar dock andelen som tar avstånd från denna uppfattning.

Främlingsfientliga föreställningar i Sverige. Endast 3 av 10 anser att ”etniska preferenser” för infödda svenskar vid fördelningen av bidrag, jobb och bostäder är en riktig tanke. 2007 ökar dock andelen som instämmer helt i en uppfattning som innebär systematisk diskriminering av invandrare på arbets- och bostadsmarknaden. Under 2007 blir det signifikant flera som bestämt uppger att de kan tänka sig rösta på ett parti som vill inskränka invandrarernas rättigheter.

Islamofobi – här inträffar en försämring av attitydbilden 2007 i tre av de fyra mått som används i beskrivningen. Det är fortfarande nästan 6 av 10 som sammantaget avvisar tanken om att begränsa invandringen av muslimer, en andel som dock minskar signifikant under 2007. Vidare minskar också andelen som tar avstånd från tanken att inte vilja flytta till ett område med många muslimer. När det gäller föreställningen om att antalet muslimer i landet skapar känslor av främlingskap (”känner mig som främling i mitt eget land”) inträffar både en minskning av dem som tar avstånd och en ökning av dem som instämmer.

Traditionell antisemitism – denna indikator visar dels att andelen med antisemitiska föreställningar fortsätter att ligga på en låg nivå, dels visar den ett fortsatt starkt ifrågasättande av traditionella antisemitiska uppfattningar, även om andelen som tar avstånd signifikant minskar. Detta står i kontrast mot förra IB-mätningen då motsvarande andel ökade.

Bevittnande av verbala kränkningar mot muslimer, svarta och judar – denna indikator visar att den totala andelen som bevittnat kränkningar är

ganska konstant i de tre redovisade mätningarna 2004–2007. Totalt har 30–35 procent bevittnat verbala kränkningar mot muslimer och svarta och cirka hälften så många har bevittnat kränkningar mot judar. Den enda signifikanta förändringen 2007 avser en minskning av andelen som uppger att de aldrig bevittnat kränkningar mot judar.

Handlingspotential för antirasistiskt engagemang – här redovisar IB 2007 ett försämrat läge vad gäller viljan att medverka i aktiviteter som motverkar rasism. Förändringar pekar på att benägenheten att engagera sig signifikant minskar för dessa 3 av de 5 aktiviteter som beskrivs i rapporten.

Inställningen till rasism i framtiden – här träder en något pessimistisk bild fram i. I flera år har en betydande andel (4 av 10) trott att rasismen kommer att öka i framtiden jämfört med i dag, och att de som har en annan etnisk bakgrund än svenska alltid kommer att diskrimineras. 2007 tror fler bestämt att rasismen ökar, och fler anser bestämt att en annan etnisk bakgrund alltid kommer att leda till negativ särbehandling.

I det som följer sammanfattas resultaten av undersökningen mer detaljerat avsnitt för avsnitt.

Allmänhetens föreställningar om förekomsten av rasism

Allmänhetens föreställning om förekomsten av rasism i det svenska samhället är långt ifrån entydig och stabil över tid. IB 2007 redovisar ett nästan jämnt delat opinionsläge mellan dem som anser att rasismen ökar respektive minskar i Sverige det senaste halvåret. Andelen som instämmer (helt eller delvis) i att rasismen ökar uppgår till 46 procent, nästan exakt samma andel som 2005. Endast en tiondel har en helt instämmande uppfattning. Attitydbilden är stabil i relation till senaste mätningen 2005. Inga statistiskt säkerställda förändringar inträffar 2007.

Om man ser till hela mätperioden visar det sig att det sker en klar ökning av dem som bestämt avvisar att rasismen ökar. Andelen som bestämt anser att rasismen ökar i Sverige minskar tvärtom. Värt att notera är också att andelen som inte svarar ökar i de två senaste mätningarna.

När det gäller ”föreställningen av Sverige som ett rasistiskt samhälle” avvisas denna tanke helt eller delvis av en klar majoritet (två tredjedelar). Var femte avvisar bestämt tanken att det svenska samhället är rasistiskt, och denna andel ökar signifikant 2007. De som sammantaget håller med om den kritiska bilden av Sverige som rasistiskt är 3 av 10. De som är helt övertygade om att hela samhället är rasistiskt är år 2007, precis som i tidigare mätningar, en mindre kategori av personer (5 procent). En signifikant förändring 2007 är att de som avvisar bilden av ett rasistiskt Sverige blivit fler. Sett över en treårsperiod kan man konstatera ett ganska stabilt attitydläge i denna fråga. Andelen personer som helt avvisar tanken på Sverige som ett rasistiskt samhälle varierar mellan 21 och 23 procent – med undantag av 2005 då denna andel signifikant minskar.

Traditionell rasism – motstånd mot etniskt blandade familjerelationer

IB 2007 bekräftar bilden från tidigare mätningar om att det finns en överväldigande majoritet av befolkningen som avvisar en rasistisk uppfattning om etniskt blandade familjerelationer. Nästan 9 av 10 tar helt eller delvis avstånd från denna uppfattning, och två tredjedelar har en bestämt avvisande uppfattning. Endast 1 av 10 är helt eller delvis instämmande, och enbart en marginell grupp på 4 procent har en tvärsäker

uppfattning. 2007 inträffar en säkerställd negativ förändring, då andelen som tar avstånd från den rasistiska uppfattningen minskar. Analysen av bakgrundsvariablerna innebär att följande grupper oftare instämmer, helt eller delvis: män, äldre än 65 år, småstadsbor, medelinkomsttagare och lågutbildade. Samtidigt svarar kvinnor, yngre än 30 år, personer i åldern 30–49 år, storstadsbor samt personer med hög utbildning oftare helt avvisande.

Några främlingsfientliga föreställningar 2007

I detta avsnitt redovisar IB 2007 två indikatorer, nämligen ”allmän främlingsfientlig inställning” och ”inställning till politiskt organiserad främlingsfientlighet”. Den första indikatorn omfattar fyra delfrågor, bl.a. inställningen till den främlingsfientliga tanken ”*ju mindre man märker av alla utlännningar desto bättre*”. Drygt 7 av 10 tar avstånd från denna tanke 2007. Drygt en femtedel instämmer helt eller delvis, och endast en mindre grupp på 7 procent instämmer helt i denna främlingsfientliga föreställning. Inga statistiska förändringar sker i relation till föregående mätning. En överväldigande majoritet (8 av 10) avvisar helt eller delvis den starka invandrarfientliga tanken att *skicka hem invandrare till sina ursprungsländer när bristen på arbeten ökar i Sverige*. Så många som hälften av alla respondenter avvisar bestämt denna tanke. Endast en mindre andel (7 procent) instämmer helt i denna främlingsfientliga föreställning. Ungefär lika många instämmer delvis. För denna fråga finns inga tidigare svenska mätningar att jämföra med.

När det gäller *etniska preferenser vid fördelningen av bidrag, jobb och bostäder* finns det också en klart majoritet som motsätter sig denna typ av preferenser. 7 av 10 avvisar sammantaget tanken att infödda svenskar ska ha förtur till jobb och bidrag, men 3 av 10 instämmer helt eller delvis i den välfärdchauvinistiska tanken. Värt att notera är den signifikanta ökningen 2007 av andelen som svarar att de helt och hållet instämmer i en uppfattning som innebär systematisk diskriminering av invandrare på arbets- och bostadsmarknaden.

När det gäller uppfattningen att *stoppa all invandring till Sverige* sker en förändring beträffande attitydläget under mätperioden. Den mest tvärsäkra inställningen för ett invandringsstopp ökar successivt under mätperioden, samtidigt som andelen som helt ifrågasätter invandringsstopp minskar. IB 2007 visar att en knapp majoritet avvisar den invandringsrestriktiva tanken. De som svarar ”stämmer helt och hållet” och ”stämmer ganska bra” uppgår till drygt 4 av 10 och lite mindre än en femtedel instämmer helt i att Sverige inte ska ta emot fler invandrare. Inga statistiska förändringar sker 2007.

Den andra indikatorn om ”inställning till politiskt organiserad främlingsfientlighet” använder en fråga om *benägenheten att rösta på ett främlingsfientligt parti*. Resultaten för 2007 visar att en kraftig majoritet, 7 av 10, avvisar att rösta på ett parti som vill inskränka invandrarnas rättigheter. Sammantaget överväger nästan en fjärdedel av allmänheten att lägga sin röst på ett sådant parti, men endast 7 procent kan ”absolut” tänka sig att göra det. I jämförelse med 2005 års resultat har den positiva utvecklingen som då skedde avstannat och till och med utvecklats i en motsatt riktning. Det handlar om ökningen 2007 av den andel som svarade att de ”absolut” kunde tänka sig att rösta på ett främlingsfientligt parti.

En övergripande bild av allmänhetens främlingsfientliga inställning, som bygger på de fem delfrågorna som beskrivits i detta avsnitt (plus frågan om

blandäktenskap), visar att cirka 3 av 10 svarar helt instämmande på en eller flera av dessa sex frågor. Det är viktigt att notera att cirka hälften av dessa helt instämmande svar gäller en enda av de sex frågorna, övriga svarar helt instämmande på två eller fler av frågorna om främlingsfientliga föreställningar. En liten svarskategori på 5 procent svarar helt instämmande på minst hälften av de sex frågorna.

Föreställningar om islamofobi i Sverige 2007

Beskrivningen av islamofobi bygger på två indikatorer (med två påståenden vardera). Den första indikatorn, ”allmänt ogillande av muslimer i Sverige” omfattar frågan om *att begränsa muslimernas invandring* till Sverige. IB 2007 visar att nästan 6 av 10 helt eller delvis avvisar tanken att begränsa invandringen av muslimer. En tredjedel avvisar tanken helt. En klar minoritet (16 procent) är helt övertygade om att de vill begränsa invandringen av muslimer till Sverige. När det gäller statistiska förändringar så minskar 2007 den andel som delvis tar avstånd från påståendet, vilket är negativt. När det gäller *känslor av främlingskap* som skapas av ”det stora antalet muslimer i Sverige” finns det också en majoritet (nästan 7 av 10) som helt eller delvis tar avstånd. Men en signifikant negativ förändring 2007 är den ökning av andelen respondenter som menar att muslimer skapar främlingskänslor.

Den andra indikatorn, ”handlingsavsikten att hålla social distans mot muslimer”, omfattar två mått. Sammantaget uppger nästan 6 av 10 att de inte är ”*mera misstänksamma mot muslimer än mot andra*”, vilket ligger ungefär på samma nivå som 2005. Nästan hälften i denna andel avvisar bestämt att de misstror muslimer. Det finns dock en stor andel av befolkningen (exakt 40 procent) som hyser misstror mot personer som uppfattas ha muslimsk tro, även om det är 14 procent som ”helt och hållet” instämmer i denna uppfattning. Ingen relevant statistisk förändring sker under 2007 i relation till föregående mätning. Det andra måttet berör inställningen till att *flytta till ett område med många muslimer*. En majoritet (55 procent) är motvillig till att flytta till områden ”där det bor många muslimer”. Denna negativa inställning ligger på exakt samma nivå som 2005. Noteras bör att en fjärdedel uppger att de ”absolut” skulle ha svårt att flytta till ett område med många muslimer. De som sammantaget avvisar detta islamfientliga påstående är 4 av 10. Endast en statistiskt säkerställd förändring sker under 2007 och den sker i negativ riktning: de som avvisar den islamofobiska inställningen minskar.

Antisemitiska föreställningar i Sverige 2007

IB använder sig av en indikator bestående av två frågepåståenden för att empiriskt mäta det som här, i linje med internationell forskning, betecknas ”traditionell antisemitism”. Resultaten för 2007 visar att 9 av 10 respondenter helt eller delvis ger uttryck för en avvisande hållning till antisemitiska föreställningar. Så många som två tredjedelar avvisar kategoriskt påståendet om judarnas inflytande. Denna andel är ännu större i frågan om uppfattningar om judarnas egen skuld till antisemitism. I båda frågorna är andelen som sammantaget (det vill säga helt eller delvis) instämmer i antisemitiska uppfattningar inte större än 7 procent. De som instämmer helt är endast 2 procent i båda fallen. Endast en statistiskt säkerställd förändring inträffar 2005 och den verkar tyvärr i negativ riktning. Andelen som bestämt ifrågasätter påståendet att ”judarna har för

stort inflytande i Sverige” minskar. Detta kan jämföras med en signifikant förändring åt andra hållet i mätningen 2005.

Generellt visar resultatet av IB 2007 på en viss försvagning av allmänhetens avvisande av antisemitiska uppfattningar. Av de övriga signifikanta förändringarna att döma verkar ett minskat avståndstagande inte leda till ökat stöd för antisemitiska uppfattningar, utan till fler vet ej-svar. Skälen till att flera låter bli att ta ställning 2007 är svåra att bedöma. Förändringen ter sig ändå något oroande om man jämför med resultatet av tidigare IB, då en positiv förändring dokumenterades i och med att andelen som ifrågasatte antisemitiska uppfattningar ökade. Återstår att se huruvida denna typ av förändringar är tillfälliga eller om de visar på en mer bestående utveckling mot minskat avståndstagande från en traditionell form av rasism, den som tar sig uttryck genom antisemitism.

Bevittnande av rasistiska kränkningar 2007

IB mäter sedan 2004 allmänhetens bevittnande av verbala och beteendemässiga kränkningar mot judar, muslimer och svarta. Det är viktigt att understryka att det storleksmässigt skiljer sig mycket mellan de tre olika grupperna när det gäller storlek. Av detta följer att ju större en grupp är, desto större är chansen att allmänheten bevittnar kränkningar mot den berörda gruppen. Det är vid kvantitativa beskrivningar av kränkingsnivån är det viktigt att nivån relateras till gruppens storlek.

Vad gäller allmänhetens *bevittnande av verbala rasistiska kränkningar* mot tre minoritetsgrupper visar IB 2007 att när det gäller muslimer så har nästan 4 av 10 bevittnat verbala kränkningar. Dessutom har nästan hälften dessa kränkningar bevittnats vid upprepade tillfällen. Svarta är också en grupp som utsatts för många kränkande kommentarer; 3 av 10 uppger att de bevittnat kränkningar av svarta. För både muslimer och svarta sker det ingen signifikant förändring av kränkingsbevittnandet, utan det ligger på samma nivå som 2005. När det gäller judar ligger bevittnandet på en jämförelsevis lägre nivå. Med tanke på gruppens storlek är det dock anmärkningsvärt att 14 procent uppger att de varit vittne till verbala kränkningar som kan ha sin grund i en antisemitisk föreställning. En rimlig tolkning av detta resultat är att den höga nivån av rapporterade verbala kränkningar till en väsentlig del avser judar och judenhet i allmänhet, och inte att den i sin helhet är kopplad till Sverige. Jämfört med tidigare mätning sker en signifikant förändring 2007 som innebär att de som uppger att de aldrig bevittnat kränkningar mot judar minskar. Det kan vara värt att uppmärksamma att den totala andelen som bevittnat nedsättande kommentarer gentemot de tre minoritetsgrupperna förblir ganska konstant i de tre redovisade mätningarna 2004–2007 (med undantag av kränkningar mot svarta som minskar något över tid, från 34 till 30 procent).

Bevittnandet av beteendemässiga kränkningar håller sig relativt stabilt under hela mätperioden. En viss minskning verkar dock ske när det gäller kränkande beteenden upprepade gånger mot svarta. I likhet med tidigare mätning kvarstår den betydande skillnaden mellan verbala och beteendemässiga kränkningar. Endast 4 procent har varit vittne till kränkande beteende mot judar vilket ska jämföras med 14 procent för verbala kränkningar. Drygt en tiondel uppger att de bevittnat kränkande beteenden mot svarta och muslimer. En marginell andel på 4 procent har när det gäller båda grupperna bevittnat kränkande beteenden fyra gånger eller fler. Inga statistiska förändringar sker i relation till föregående år för någon av tre grupperna.

Viljan att själv engagera sig mot rasism

När det gäller frågan om allmänhetens handlingspotential för antirasistiskt engagemang visar IB 2007 att allmänheten i Sverige är mest benägen att bojkotta företag, därefter kommer bärandet av knappbudskap och bidragsgivande till organisationer. Klart mindre benägen är man att demonstrera eller gå med i antirasistiska organisationer.

Den största handlingspotentialen finns för företagsbojkott: sammantaget kan 8 av 10 bestämt eller med viss tvekan tänka sig ett sådant engagemang. Nästan 40 procent är helt positiva till detta. Andelen negativa uppgår till en femtedel. Handlingspotentialen att bära ett knappbudskap mot rasism och att skänka pengar till en organisation som arbetar mot rasism kommer därefter. Cirka 6 av 10 är helt eller delvis beredda att engagera sig i denna typ av handlingar. Notera dock att andelen helt positiva till engagemanget är betydligt lägre.

Betydligt mindre är potentialen för mer organiserade former av antirasistiskt engagemang, att delta i en demonstration eller att bli medlemmar i en organisation som arbetar mot rasism. Det är bara en mindre grupp på 12–13 procent som är helt övertygade om att de vill engagera sig på ett sådant sätt. I båda fallen ställer sig lite mer än hälften avvisande till denna form av engagemang.

Sammanfattningsvis; handlingspotentialen för företagbojkott minskar, flera blir negativa till att skicka pengar till organisationer och till att bära knapp med budskap, samtidigt som antalet som är positiva till det senare minskar. Å andra sidan avrapporteras en oförändrad vilja till andra former av mer organiserat engagemang. De signifikanta förändringar som dokumenteras 2007 pekar på att handlingspotentialen för antirasistiskt engagemang minskar. Det är inte fråga om några dramatiska förändringar, men dock säkerställda och tydliga i alla fem former av granskat potentiellt engagemang.

Föreställningar om rasismen i framtiden

Generellt är det en pessimistisk bild som kommer fram i IB 2007 angående rasismen i framtiden. Fler tror bestämt att rasismen kommer att öka och fler anser bestämt att en annan etnisk bakgrund alltid kommer att leda till negativ särbehandling. Dessutom är det en sammantaget hög siffra (4 av 10) som tror att rasismen kommer att öka i framtiden jämfört med i dag – och som tror att etnisk diskriminering alltid kommer att finnas. De som instämmer i föreställningen om ökad rasism i framtiden har dock minskat under mätperioden. Å andra sidan är det förvånande få som klart och bestämt tror att rasismen kommer att minska i Sverige de närmaste fem åren. När det gäller föreställningen om diskriminering i framtiden så ökar andelen som är helt instämmande under mätperioden.

English Summary

The Integration Barometer (IB) is a periodic report compiled by the Swedish Integration Board [*Integrationsverket*] in collaboration with researchers and independent research institutions, with the aim of presenting periodic and statistically representative knowledge in the fields of integration, ethnic diversity, ethnic discrimination and racism. The IB is conducted within the frame of the Board's work with strategic integration indicators, as part of the Board's commission to compile and monitor knowledge relating to societal development from an integration policy perspective.

IB 2007 is an account of the year's questionnaire survey that focuses on experiences of and attitudes to different expressions of racism and xenophobia in Sweden in 2007.

The IB consists of a substantial number of question areas relating to experiences of, knowledge about and attitudes to ethnic diversity, integration and ethnic discrimination, as well as racism and xenophobia. Moreover, the IB also includes indicators of involvement in actions relating to the promotion of integration, as well as how people in Sweden view institutions' responsibilities and work in the field of integration. With regard to racism, the IB includes a number of indicators that aim towards describing how different aspects of racism find expression in Swedish society in 2007. Some of these indicators point to specific phenomena, such as Anti-Semitism and Islamophobia, while others measure attitudes to and ideas about racism and xenophobia in more general terms. The indicators that have been used include perceptions about the occurrence of racism, attitudes to ethnically-mixed family relations, xenophobic viewpoints and the witnessing of racist abuse.

The report's data and disposition

The IB is based on a substantial number of questions and attitude-statements, which the Swedish Integration Board commissioned the research institute *Temo Synovate* to pose to a nationally representative selection of people living in Sweden between the ages of 16–78. The data was collected during the period February 2007–April 2007. In total the Swedish Integration Board has carried out seven IB surveys (1999, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005 and 2007).

The respondents involved in IB 2007 totalled 2,418, which, if we take the dropout and excess figures into consideration, correspond to a response frequency of 61 percent – a lower level than for IB 2005, where the response frequency was 65 percent.

With regard to disposition, this progress report provides a selective account of IB 2007. The report consists of an introductory section that describes the background, aims, methodology and certain data specifications. A section in which concepts and definitions are discussed comes next. This is then followed by a descriptive analysis of the results within the nine areas of inquiry included in the 2007 description of racism and xenophobia.

Director of Research José Alberto Díaz not only has overall responsibility for the Board's IB work, but is also responsible for this written report.

Analyst Johan Andersson is responsible for the planning and coordination of the project, and is the author of Section 7.

The overall picture provided by IB 2007

In brief, an overall assessment of the data results from IB 2007 indicates that the changes that have been documented point to a somewhat worsened attitude position in several of the areas related to racism and xenophobia and included in this report. This is not so much a matter of dramatic change, but rather of significant and definite shifts. Above all the change is concerned with a diminishing dissociation or disagreement, rather than an increased support for xenophobic ideas. It is also important to remember that changes such as dissociation from racism and xenophobia occur at a relatively high level of a dismissive and critical attitude to these phenomena.

Considering that in several cases these changes represent a reversal of that which has emerged in previous surveys, it is essential to follow the development with the aid of new surveys in order to find out whether these are temporary reversals or whether they represent new attitude changes within the field. Examples of the most important changes in 2007 are outlined below.

Perceptions of the occurrence of racism in Sweden – a majority reject the idea that Sweden is a racist society, and the proportion of people that definitely reject this idea increases significantly in 2007. This change can be interpreted positively, however, in that it may be connected to the fact that almost half are of the opinion that racism has not increased in Sweden in the last six months. When it comes to *attitudes to ethnically-mixed family relations* (an indicator of traditional racism) an overwhelming majority are against taking a racial viewpoint. However, in 2007, the proportion of people who dissociate themselves from this racist perception diminishes.

Perceptions of xenophobia in Sweden. Only 3 out of 10 consider that “ethnic preferences” for native Swedes in terms of the distribution of allowances, jobs and housing are justified. However, in 2007 the proportion of people who agree completely with an idea that implies a systematic discrimination of immigrants in the labour and housing markets increases. In 2007 significantly more people firmly state that they can imagine themselves voting for a party that seeks to restrict the rights of immigrants.

Islamophobia – a worsening of attitudes in 2007 occurs here in three out of the four measurements used in the description. A total of almost 6 out of 10 people still reject the idea of restricting the immigration of Muslims, although this proportion diminishes significantly during 2007. Furthermore, there is also a reduction in the proportion of those who dissociate themselves from the idea of not wishing to move to an area where there are a lot of Muslims. When it comes to perceptions about whether the number of Muslims in the country creates feelings of alienation (“I feel like a foreigner in my own country”) there is both a reduction of those who dissociate themselves from the idea and an increase of those who concur.

Traditional Anti-Semitism – this indicator partly shows that the proportion of people with Anti-Semitic attitudes continues to be quite low, and partly indicates a continued and important questioning of traditional Anti-Semitic

viewpoints, even though the proportion of those who dissociate themselves is significantly reduced. This contrasts with the previous IB measurement, where the corresponding proportion increased.

The witnessing of verbal racist abuse against Muslims, Blacks and Jews – this indicator shows that the total proportion of people who have witnessed such abuse is fairly constant in the three surveys undertaken between 2004 – 2007. In total, between 30–35 percent have witnessed verbal racist abuse against Muslims and Blacks, and half as many have witnessed such abuse against Jews. The only significant change in 2007 relates to a reduction in the proportion of those who state that they have never witnessed verbal racist abuse against Jews.

Action potential for antiracist involvement – here IB 2007 shows a worsened position when it comes to the willingness to take part in activities that counteract racism. The changes point to a significant reduction in people's inclination to get involved in 3 of the 5 activities described in the report.

Approaches to racism in the future – a somewhat pessimistic picture emerges here. For several years a significant proportion (4 out of 10) has been of the opinion that racism will increase in the future in comparison to present levels, and that those who have an ethnic background other than Swedish will always be discriminated against. In 2007 more people think that racism will definitely increase, and several are convinced that another ethnic background will always lead to negative treatment.

In the part of the report that follows the results of the survey are presented in more detail, section by section.

People's perceptions of the occurrence and existence of racism

The general public's perception of the occurrence of racism in Swedish society is not at all clear-cut and stable. IB 2007 reveals an almost equal division of opinion between those who regard racism as either having increased or decreased in Sweden in the last six months. The proportion of those who are of the opinion (totally or partially) that racism is on the increase amounts to 46 percent; almost exactly the same proportion as in 2005. Only a tenth totally agree with this view. The attitude pattern appears to be stable in relation to the previous survey of 2005. No statistically significant changes occur in 2007.

If the entire survey period is taken into consideration it would appear that there is a clear increase in those who definitely dismiss the view that racism is on the increase. Instead the proportion of those who are certain that racism is increasing in Sweden diminishes. It is also worth noting that the number of people not responding has increased in the last two surveys. The following sub-groups more often respond that racism in Sweden has increased in the past six months: the over 50s, especially those over 65 years of age, small-town dwellers, average income earners and those with little or low education.

With regard to the "perception of Sweden as a racist society", this is either completely or partly rejected by a clear majority (two thirds). Every fifth person definitely rejects the idea of Swedish society as racist, and this proportion increases significantly in 2007. The total proportion of those who agree with this critical picture of Sweden as racist is 3 out of 10. In 2007 the percentage of people who are completely convinced that society as a whole is racist is, just as in other surveys, small (5 percent).

A significant change in 2007 is that the number of people who reject the idea of a racist Sweden has increased. Seen over a three-year period, a fairly stable attitude pattern can be observed in relation to this question. The proportion of people who completely reject the idea of Sweden as a racist society varies between 21 and 23 percent – with the exception of 2005 when this figure was significantly lower. The analysis of the five background variables shows that men, those below 30 years of age and people over 65 more often dissociate from the idea of Sweden as a racist society.

Traditional racism – opposition to ethnically-mixed family relations

IB 2007 confirms the pattern of previous surveys that an overwhelming majority of the population dismisses a racist perception of ethnically-mixed family relations. Almost 9 out of 10 dissociate either totally or in part from this idea, and two thirds have a decidedly negative view. Only 1 out of 10 are in complete or part agreement, and only a marginal group of 4 percent have a positive view. A significantly negative change occurs in 2007, in that the proportion of those who dissociate themselves from this racist perception diminishes.

An analysis of the background variables indicates that the following groups more often concur, either completely or in part: men, the over 65s, small-town dwellers, average wage-earners and those having little or low education. At the same time, women, people below 30 years of age, those between 30–40 years, large-town or city dwellers and well-educated people more often respond negatively.

Xenophobic attitudes in 2007

In a section relating to xenophobic attitudes, IB 2007 illustrates two indicators, namely, “general xenophobic attitudes” and “attitudes towards politically organised xenophobia”. The first indicator consists of four sub-questions that together indicate limited support for a xenophobic view in Sweden. Responses to the xenophobic idea that “the less notice paid to all immigrants the better” are maintained at a stable level during the entire survey period. Just over 7 out of 10 dissociate with this idea in 2007.

Slightly more than a fifth agree either completely or in part, and only a small group of 6 percent concurs completely with this xenophobic view. No statistical changes occur in relation to previous survey.

An overwhelming majority (8 out of 10) either completely or partially reject the strong xenophobic idea of *sending immigrants back home to their countries of origin when there are job shortages in Sweden*. As many as half the total number of respondents totally rejects this idea. Only a small proportion (7 percent) completely agrees with this xenophobic view, while a similar proportion agrees in part. As no previous Swedish surveys have been conducted on this question, comparisons cannot be made.

When it comes to *ethnic preferences in terms of the distribution of allowances, jobs and housing*, there is also a definite majority that opposes this type of preference. Seven out of ten reject the idea that native Swedes should have priority when it comes to jobs and allowances, although 3 out of 10 concur either completely or in part with the idea of welfare chauvinism. It is worth noting that in 2007 there is a significant increase in the proportion of those who say that they concur completely with a view that implies the systematic discrimination of immigrants in the labour and housing markets.

When it comes to the idea of *stopping all immigration to Sweden*, a change of attitudes occurs during the actual survey period. The most positive attitude in terms of stopping immigration increases successively during the survey period, at the same time as the proportion of those questioning this approach diminishes. IB 2007 shows that a narrow majority dissociate themselves from this idea of immigration restriction. The responses of “totally corresponds” and “corresponds quite well” apply to just over 4 out of 10, and just under a fifth are in total agreement that Sweden should not accept more immigrants. No statistical changes occur in 2007.

The second indicator, relating to “attitudes to politically organised xenophobia”, makes use of a question about people’s *inclination to vote for a xenophobic party*. The results for 2007 indicate that a definite majority, 7 out of 10, would not vote for a party that seeks to restrict the rights of immigrants. Altogether, a quarter of those surveyed would consider voting for such a party, although only 7 percent could “definitely” imagine themselves doing that. In comparison with the results from 2005, the then positive development has now come to a halt and appears to be taking a more negative and reverse turn, in that in 2007 there is an increase in the proportion of people who say that they could “definitely” imagine themselves voting for a xenophobic party.

The overall pattern of the general public’s xenophobic attitudes, based on the five sub-questions described in this section (together with the question of mixed marriages), shows that around 3 out of 10 concur completely with one or several of these six questions. It is important to note that around half of these totally concurring responses relate to only one of the six questions, while others are completely positive in two or several of the questions relating to xenophobic attitudes. A small response category of 5 percent is totally positive to at least half of the six questions.

Perceptions of Islamophobia in Sweden in 2007

The description of Islamophobia is based on two indicators (each with two statements). The first indicator, “*general dislike of Muslims in Sweden*” partly focuses on whether the immigration of Muslims into Sweden should be restricted and partly on whether the large population of Muslims creates feelings of alienation among people living in Sweden. IB 2007 shows that almost 6 out of 10 either completely or in part reject the idea of restricting the immigration of Muslims. A third rejects the idea completely. A definite minority (16 percent) are totally convinced of the need to limit the immigration of Muslims to Sweden. When it comes to statistical changes, in 2007 the proportion of those who partly dissociate themselves from the statement decreases.

When it comes to feelings of alienation created by “the large number of Muslims in Sweden”, a majority of almost 7 out of 10 either completely or in part dissociate from the statement. But one significant negative change in 2007 is an increase in the number of respondents who state that Muslims create feelings of alienation. The sub-groups that most often completely concur with the restriction of Muslim immigration are men, people over 65 years of age and those of low or little education. The groups that most often reject the statements are women, people below 30 years of age, those between the ages of 30–49, large-town or city dwellers, the well-educated and people with high incomes.

The second indicator, *the intention to maintain a social distance to Muslims*, consists of two measurements. In total, 6 out of 10 people state

that they are not "more mistrustful of Muslims than of others", which is approximately the same level as in 2005. Almost half of this proportion state that they definitely do mistrust Muslims. But the results also show that a large proportion of the population (40 percent to be exact) are mistrustful of people who are thought to practice the Muslim faith, even if only a tenth "completely and wholeheartedly" concur with this idea. The sub-groups that more often indicate a negative attitude towards Muslims are men and people with little or poor education. The sub-groups that more often reject this point of view are women, large-town or city dwellers and the well-educated.

The other measurement concerns the idea of *moving to an area that was mainly inhabited by Muslims*. The majority (55 percent) express a reluctance to move to an area "mainly inhabited by Muslims". This negative attitude reflects the 2005 survey result. It should be noted that a quarter of the respondents state that they would "definitely" find it difficult to move to an area that was mainly inhabited by Muslims. The total proportion of those who reject this Islam-hostile statement is 4 out of 10. Only one statistically significant change occurs in 2007 – in a negative direction: the proportion of people who reject this Islamophobic attitude diminishes.

Anti-Semitic attitudes in Sweden in 2007

The IB makes use of an indicator that consists of two statements in an attempt to empirically measure that which, in line with international research, is here referred to a "traditional Anti-Semitism". The results for 2007 show that 9 out of 10 respondents either completely or in part express a rejection of Anti-Semitic ideas. As many as two thirds categorically reject the statement relating to the influence of Jews. This proportion is even greater when it comes to the question of ideas about the Jews' own responsibility for Anti-Semitism.

In both questions the proportion of respondents that either completely or in part concur with Anti-Semitic views is not greater than 7 percent. Those who completely concur only make up 2 percent in both these cases. Only one statistically significant change has occurred since 2005, which unfortunately appears to be in a negative direction. The proportion of those who definitely question the statement that "Jews have too much influence in Sweden" diminishes. This can be compared with a significant shift in the other direction in the 2005 survey.

In general, the IB 2007 results indicate a certain weakening of the public's rejection of Anti-Semitic views. If the other significant changes are anything to go by it would seem that a diminished dissociation does not lead to an increased support for Anti-Semitic positions, but to more "don't know" responses. The reason why more people seem to be undecided in 2007 is difficult to assess. This change is somewhat disconcerting when compared with the results of previous IBs, where a positive change was documented in that the proportion of those challenging Anti-Semitic positions increased. It remains to be seen whether such changes are temporary or whether they indicate a more permanent development towards a reduced dissociation from a traditional form of racism; one which is expressed through Anti-Semitism.

The witnessing of verbal and behavioural racist abuse in 2007

Since 2004 the IB has been measuring the general public's witnessing of verbal and behaviour-related discrimination against Jews, Muslims and

Blacks. It is important to underline that this differs quite a bit between the three different minority groups in terms of demographic size. It thus follows that the larger the group, the chance of people witnessing racist abuse becomes greater. When it comes to quantitative descriptions of the level of abuse it is important that the level relates to the size of the group.

In terms of the public's *witnessing of verbal racist abuse* against these three minority groups, IB 2007 indicates that when it comes to Muslims, almost 4 out of 10 of the respondents have witnessed verbal abuse. Moreover, almost half of these discriminatory acts have been witnessed on repeated occasions. As a group Blacks are also exposed to many abusive comments. Three out of ten state that they have witnessed verbal racist abuse against Blacks. For both Muslims and Blacks there are no significant changes in the witnessing of racist abuse – the levels are the same as those for 2005. When it comes to Jews, the witnessing of racist abuse is at a comparatively lower level. However, in terms of the group's size it is noteworthy that 14 percent state that they have witnessed verbal racist abuse that could possibly be based on Anti-Semitic attitudes. A likely interpretation of this result is that, to a considerable extent, the high level of reported verbal racist abuse relates to Jews and Judaism in more general terms, rather than as something that is associated only with Sweden. Compared with previous surveys a significant change occurs in 2007, which means that the proportion of those who state that they have never witnessed racist abuse against Jews diminishes.

It is worth noting that the total proportion of those who have witnessed depreciatory comments against the three minority groups is fairly constant in the three presented surveys of 2004–2007 (with the exception of racist abuse against Blacks, which diminishes somewhat over time from 34 to 30 percent).

The witnessing of behavioural racist abuse remains relatively stable during the entire survey period. However, a certain reduction occurs when it comes to repeated abusive behaviour against Blacks. Just as in the earlier surveys, there is still a considerable difference between verbal and behavioural racist abuse. In comparison with the 14 percent who have witnessed verbal racist abuse, only 4 percent have witnessed behavioural racist abuse against Jews. About a tenth state that they have witnessed abusive behaviour against Blacks and Muslims. When it comes to both groups, a marginal proportion of 4 percent have witnessed abusive behaviour 4 or more times. No statistical changes occur in relation to the previous year for any of the three groups.

The intention to get involved in combating racism

When it comes to the question of the general public's action potential and antiracist involvement, IB 2007 shows that people in Sweden are most inclined to boycott companies, followed by the wearing of badges and making financial contributions to organisations. It is apparent that people are less inclined to demonstrate or join antiracist organisations.

There is more action potential for company boycotts: a total of 8 out of 10 can either definitely or with certain reservations imagine themselves doing this. Almost 40 percent are entirely positive to this. The proportion of negative responses amounts to a fifth.

The action-potential of wearing a badge against racism and giving money to an organisation committed to the opposition of racism comes next. Around 6 out of 10 say that they are either completely or partially prepared

to get involved in this type of action. It is worth noting, however, that the proportion of those who are entirely positive to such involvement is considerably lower.

The potential for more organised forms of antiracist involvement – like taking part in a demonstration or becoming a member of an organisation working to counteract racism – is significantly lower. Only a small group of 12–13 percent are “absolutely” convinced that they want to get involved in something like this. In both cases just over half say that they are against such involvement.

The significant changes documented in 2007 indicate that the action-potential for antiracist involvement has diminished. While it is not a question of any dramatic change, it is quite definite and clear in all five forms of audited potential involvement. The action-potential for company boycotts diminishes: the proportion of those reluctant to getting involved in boycotting diminishes and the proportion who dissociate themselves from such involvement increases. In 2007 it is also observed that a larger proportion are against giving money to organisations and to the wearing of badges, at the same time as the proportion of those who are positive to such actions diminishes. On the other hand, the inclination to other two forms of more organised involvement appears to be unchanged.

Perceptions of racism in the future

The general picture that emerges from IB 2007 with regard to racism in the future is rather pessimistic. Several are convinced that racism will increase and some are convinced that another ethnic background will always lead to negative discrimination. Furthermore, the proportion of those who believe that racism will increase in the future in comparison to today’s level is quite high (4 out of 10) – and who think that ethnic discrimination will always exist. The proportion of those who concur with the idea of a future increase in racism has diminished during the survey period, however. On the other hand, surprisingly few people definitely believe that racism will decrease in Sweden in the next five years. When it comes to perceptions of future discrimination, the proportion of those who totally concur increases during the survey period.

Inledning

Denna rapport omfattar en delredovisning av *Integrationsbarometer 2007*, den sjunde i en serie av stora nationella enkätundersökningar som Integrationsverket genomfört inom ramen för ett av sina grundläggande uppdrag, nämligen att följa upp och beskriva samhällsutvecklingen ur ett integrationspolitiskt perspektiv. Denna delredovisning av årets integrationsbarometer (i fortsättningen förkortat IB) har sin fokus på erfarenheter av och inställning till olika uttrycksformer av rasism och främlingsfientlighet i Sverige 2007.

Rasism och främlingsfientlighet är en av de stora utmaningarna som Sverige och andra EU-länder möter i sin strävan att utveckla moderna och pluralistiska samhällen. Under lång tid dominerade i det officiella Sverige föreställningen att rasism var en företeelse från det förflutna eller som gjorde sig påmind i andra länder – men inte i Sverige. En bra illustration av denna föreställning är att de enda högprofilerade initiativen inom området rasism som statsmakten tagit under de senaste åren har haft fokus på Förintelsen och traditionell antisemitism. Frånvarande i detta perspektiv är att rasismen i dagens samhälle i första hand berör ett samhällsproblem kopplat till utomeuropeisk migration (främst den som kommer från Mellanöstern och Afrika) och att rasism väsentligen samspelar med integrationsprocessen. Rasism och främlingsfientlighet är starka barriärer mot samhällets ambitioner att erbjuda de nya invandrarna lika möjligheter och rättigheter. Den senare kopplingen har den gällande integrationspolitiken slagit fast genom målet ”att motverka och förebygga rasism, främlingsfientlighet och diskriminering” som är en av politikens tre huvudinriktningar.

Det finns många tecken på att etniskt relaterade spänningar ökar och håller på att bli en av de viktigaste samhällsmotsättningarna i dagens Europa. Denna typ av etniska spänningar utgör en viktig del av den sociologiska bakgrunden som påverkar rasismens upprinnelse. Den ledande samhällsvetaren inom området, Étienne Balibar, hävdar i en artikel som syftar till att diskutera förekomsten av ”europeisk rasism” att det som är nytt i den senaste utvecklingen är att det uppkommit kollektiva och våldsamma uttryck som ”gått till handling”, och att rasismen numera särskilt inriktar sig på flykting- och invandrargrupper från underutvecklade länder. Detta har inträffat nästan överallt i Europa, i det ena landet efter det andra (Balibar 2005, s 48–49).

Och framtiden ter sig ovisst. Som den franska sociologen Michel Wieviorka hävdar är det viktigt att vara medveten om att det oavsett utvecklingen är sannolikt att våra samhällen mer och mer kommer att förledas av rasism, som kan bli ett ständigt förekommande hot. Rasism är en utmaning som varken bör överdrivas, dramatiseras eller nonchaleras. Wieviorka påminner om att rasismen är en del av mekanismerna i samhällsförändringarna, och att den kan sprida sig i situationer där samhällsinstitutionerna brister i sin förmåga att i demokratisk anda hantera viktiga sociala och kulturella problem.

a) Om Integrationsbarometer 2007

IB beskriver tillstånd och förändringar vad gäller allmänhetens attityder, erfarenheter och kunskaper i frågor som rör integration, etnisk mångfald, rasism och främlingsfientlighet, etnisk diskriminering samt stöd för integrationspolitiska insatser. Undersökningen omfattar också subjektiva aspekter som rör individens benägenhet att engagera sig i handlingar som främjar integration och som motverkar diskriminering och rasism. IB har tagit fram en uppsättning indikatorer som hjälper till att beskriva tillståndet och förändringarna inom alla dessa områden.

Sedan 2004 omfattar IB indikatorer avsedda att beskriva allmänhetens inställning till och kunskaper om islam och muslimer. Mot bakgrund av att den del av befolkningen som har muslimsk bakgrund växer och av att en påtaglig integrationsproblematik förekommer är detta frågeområde en angelägen kunskapsuppgift för IB.

Aktualiserad kunskap ger förutsättningar för integration

IB redovisar aktuell kunskap för att identifiera både möjligheterna till och hindren för integration i det svenska samhället. Det svenska samhället påverkas av integrationen och den etnisk-kulturella mångfalden, och det behövs aktuell och systematisk kunskap om hur de förändringar som detta medför avspeglas i medborgarnas attityder, kunskaper och erfarenheter. En positiv utveckling inom dessa områden (attityder, kunskaper och erfarenheter) kommer att främja både individernas chanser till bättre integration och samhällets möjligheter att uppnå sina integrationspolitiska mål – och tvärtom. Ett samhällsklimat som påverkas av negativa attityder, bristande kunskaper om eller dåliga erfarenheter av etnisk mångfald, kommer att skapa olika slags barriärer som hindrar integration.

Kunskapen från IB kan också vara till hjälp vid kartläggning av den institutionella förankringen av samhällets mål och insatser inom integrationsområdet. Aktuell och systematisk kunskap om allmänhetens inställning till myndigheternas integrationsfrämjande insatser ger värdefull information om medborgarnas förståelse och stöd för myndigheternas ansvar och verksamheter. I detta sammanhang uppfyller kunskap från IB en viktig (och än så länge ganska unik) funktion när det gäller att beskriva och följa upp medborgarnas stöd för ett aktivt engagemang från samhällsinstitutionernas sida, i syfte att främja integrationsprocessen och motverka dess barriärer.

Utgångspunkten för arbetet med IB är att ett attitydläge som kan beskrivas som en klyfta mellan medborgarnas föreställningar och samhällsinstitutionernas synsätt och insatser, inte utgör något eftersträvanvärt utgångsläge för möjligheterna att uppnå målen för den nationella politiken inom integrations- och mångfaldsområdet.

Svenska IB – en förebild för nordiska och lokala barometrar

Integrationsverkets arbete med IB har inspirerat institutionella aktörer i Sverige och i Danmark och Norge att genomföra egna integrationsbarometrar. I många delar följer dessa versioner de frågemodeller som utvecklas av det svenska verkets IB.

I Norge genomförde den nyligen inrättade integrationsmyndigheten där (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet) en undersökning som följer IB:s modell och som i stort sett omfattar samma frågor. Den norska undersökningen presenterades i januari 2006. I den redovisning av resultat

för IB 2005 som följer nedan görs jämförelser med Norge för en relativt stor del av de indikatorer som omfattas av årets barometer. Även Köpenhamns stad har under 2007, för Danmarks räkning, låtit genomföra en integrationsbarometer som är klart under våren.

I Sverige har IB-konceptet inspirerat flera svenska kommuner att genomföra projekt där man utvecklat egna lokala undersökningar. Fyra kommuner har redan genomfört – i vissa fall två gånger – egna varianter av IB, och har lånat flera av Integrationsverkets frågor samt lagt till nya med lokal koppling.

b) Syfte och metod

Huvudsyftet med integrationsbarometern är att bidra till Integrationsverkets arbete med att följa upp och analysera samhällsutvecklingen som påverkas av integration och etnisk mångfald. Detta sker genom kontinuerlig insamling av individdata om hur allmänhetens attityder, erfarenheter, kunskaper och potential för personligt engagemang ser ut och eventuellt förändras i relation till bestämda aspekter av integrationsprocessen och integrationspolitiken. Det specifika syftet för denna delredovisning av IB 2007 är att redogöra för en analys av de indikatorer som omfattas av frågeområdet rasism och främlingsfientlighet (se kortfattad beskrivning nedan).

När det gäller metoden sker datainsamling för IB 2007 liksom för tidigare IB med hjälp av ett postalt frågeformulär som omfattar ett stort antal frågor och attitydpåståenden. Utredningsinstitutet Temo Synovate har fått i uppdrag av Integrationsverket att låta ett riksrepresentativt urval av 4 000 personer i åldrarna 16–78 år som bor i Sverige svara på formuläret. Fältarbetet med datainsamlingen genomfördes under perioden februari–april 2007. Svarsfrekvensen uppgår till 61 procent, vilket trots att det är en lägre nivå än för tidigare barometrar (65–70 procent) kan betraktas som ett acceptabelt resultat. I jämförelse med förra årets IB så har svarsfrekvensen minskat med ca 3,5 procentenheter. I normalfallet brukar svarsfrekvensen vid postala enkäter av denna omfattning ligga mellan 55 och 65 procent. Som jämförelse kan nämnas att den stora undersökning om antisemitism som Brå genomförde 2005 redovisade en svarsfrekvens på 59 procent. De tidigare IB-undersökningarna har redovisats i rapporterna *Integrationsbarometer 2002*, *Integrationsbarometer 2004* och *Integrationsbarometer 2005* (se referenslistan). IB 2003 bidrar också med dataunderlaget till den statistiska fickboken *Tillsammans – integration i svenska samhället*, som är resultatet av ett samarbete mellan SCB och Integrationsverket.

Integrationsbarometerns frågeområden

IB omfattar flera områden som berör attityder, erfarenheter, värderingar och kunskaper inom områdena integration, etnisk mångfald, diskriminering och rasism, den enskildes engagemang och integrationspolitikens insatser. IB 2007 redovisar liksom tidigare barometrar en uppföljning av indikatorer som används för att mäta förändringar inom dessa områden. För ett större antal indikatorer inom flera frågeområden finns det fyra till sju mätningar sedan 1999, exempelvis när det gäller inställning till mångfald och integration, inställning och kunskaper om etnisk diskriminering,

bevittnande av etnisk diskriminering, bilden av islam i Sverige samt bedömningen av integration som viktig samhällsfråga. Två andra frågeområden som det varit särskilt angeläget att utveckla syftar till att beskriva samhällsstödet för integrationspolitikens synsätt och insatser, samt att undersöka allmänhetens handlingspotential för att engagera sig i olika typer av integrationsfrämjande aktiviteter.

Frågeområdet rasism och främlingsfientlighet

IB 2007 omfattar också flera indikatorer inom området rasism och främlingsfientlighet inklusive islamofobi och antisemitism. Dessa indikatorer används för en årlig beskrivning av hur olika former av rasism manifesteras i Sverige och hur detta påverkar människors föreställningar och handlingsmöjligheter, bland annat föreställningen om Sverige som ett rasistiskt samhälle, inställningen till etniskt blandade familjerelationer, föreställningar om islamofobi i Sverige, bevittnande av rasistiska kränkningar samt föreställningar om rasismen i framtiden. Alla indikatorer inom detta område som ingick i IB 2005 har redovisats tillsammans med övriga indikatorer i rapporten *Integrationsbarometer 2005*. I årets IB 2007 redovisas indikatorer inom området rasism och främlingsfientlighet separat i form av en delredovisning i föreliggande delrapport.

c) Rapportens disposition

Rapporten börjar med ett inledningsavsnitt som redovisar syfte, metod och datainsamling samt de frågeområden som IB består av. Sedan följer ett avsnitt med en kort begreppsdiskussion och definitioner. Därefter redovisas undersökningens resultat med hjälp av tabeller och diagram. Denna redovisning omfattar en beskrivning av svarsfrekvenserna över tid för de många indikatorer och frågor där det finns sju eller fyra tidigare gjorda mätningar, samt en beskrivning av statistiskt signifikanta skillnader i förhållande till ett antal bakgrundsvariabler.

Denna beskrivande analys är indelad i åtta underavsnitt, efter lika många frågeområden inom området rasism och främlingsfientlighet som IB omfattar. Rapporten innehåller också en sammanfattning av den redovisade analysen samt en engelskspråkig sammanfattning av delrapporten.

Internationella jämförelser

I IB 2007 görs ett antal jämförelser med andra länder där det finns jämförbar kunskap. Deskriptiva jämförelser som avser Tyskland, Frankrike och Norge görs för ett flertal frågeområden. Av särskild betydelse är att den nyligen inrättade integrationsmyndigheten i Norge genomfört en egen norsk integrationsbarometer som följer IB-modellen och omfattar i stort sett samma frågor.

Jämförelsen mellan Norge och Sverige är särskilt intressant eftersom länderna uppvisar många likheter vad gäller välfärdspolitik och samhällssystem. Exempelvis präglas Norge i likhet med Sverige av ett väl utbyggt offentligt välfärdssystem och av en stabil demokratisk utveckling. Bägge länderna har också en relativt homogen befolkningssammansättning. Men även om likheterna är många finns det också aspekter som skiljer, exempelvis inom politiken. Norge har mer än Sverige präglats av en restriktiv invandringspolitik, bland annat genom Fremskrittspartiets närvaro och påverkan. I Norge finns det också en stark koncentration av

invandrare i Osloregionen, vilket innebär att invandrarna som grupp är utspridd i lägre grad än den är i Sverige.

d) Bakgrundsvariabler med mera

För vissa frågor används och redovisas fem bakgrundsvariabler. Dessa fem variabler är följande:

- *Kön* – man eller kvinna.
- *Ålder* – indelat i fyra kategorier: 16–29 år, 30–49 år, 50–64 år och 65 år eller äldre.
- *Bostadsort* – indelat i tre kategorier: storstad (Stockholm, Göteborg, Malmö); mellanstad, det vill säga orter med över 10 000 invånare (> 10 000 invånare); och landsbygd/småstad, det vill säga orter med under 10 000 invånare (< 10 000 invånare).
- *Utbildning* – indelat i tre kategorier: grundskola och motsvarande, gymnasium och högskola.
- *Inkomst* – indelat i tre kategorier efter månadsinkomst: låg inkomst (från ingen inkomst alls upp till 9 999 kronor per månad); medelhög inkomst (från 10 000 till 24 999 kronor per månad); och hög inkomst (25 000 kronor per månad eller mer).

Det bör noteras att uppgifterna om bostadsort, utbildning och inkomst bygger på den information respondenterna själva har lämnat. Det är alltså inte fråga om objektiva datauppgifter. Så är däremot fallet med kön och ålder, som är registeruppgifter och omfattas av urvalsrelaterade dataunderlag. Indelningen av inkomstvariabeln bygger på en rekommendation från SCB:s experter.

Avbrott i tidsserien

IB bygger på en periodisk insamling av representativa individdata med start 1999. Dataserien är dock inte fullständig, utan det förekommer två avbrott som berör åren 2001 och 2006. När det gäller 2006 finns en omständighet som gör detta uppehåll mindre känsligt ur datasynpunkt. Undersökningen för 2007 genomförde sitt fältarbete direkt efter årsskiftet 2006/2007, under perioden februari–april 2007. Eftersom undersökningen 2007 ligger så nära i tiden kan man hävda att den kunskap som insamlats i form av attityder och erfarenheter i högsta grad berör det som inträffat 2006. Samma sak kan inte hävdas om avsaknaden av IB-undersökningen 2001. Det året bör uppfattas som ett tydligt avbrott i dataserien. Med hjälp av linjediagram – som används nedan i texten för att belysa vissa skeenden – avspeglas tydligt båda avbrotten i dataserien.

Om redovisning av signifikansnivåer

De i rapporten redovisade statistiskt säkerställda förändringarna mellan undersökningarna 2005 och 2007 bygger på ett standardstatistiskt test för att jämföra två oberoende mätningar. Förändringar som är signifikanta på 5-procentsnivå markeras med en asterisk (*) och förändringar som är signifikanta på 1-procentsnivå markeras med två asterisker (**). Kort sammanfattat innebär en signifikansnivå på 1 procent att slumpfelet i 1 fall av 100 är större än de angivna felmarginalerna. För en signifikansnivå på 5 procent gäller att slumpfelet i 5 fall av 100 är större än de angivna felmarginalerna.

1 En kort begreppsdiskussion och definitioner

Hur ser rasismen och främlingsfientligheten ut i dagens samhälle?

En vanlig föreställning om dessa företeelser kan relateras till aggressioner och våldshandlingar, organiserad extremism, doktriner och mediedebatter och även politisk handling. Det som ofta kommer i skymundan är de vanliga uttrycksformerna för rasism och främlingsfientlighet i vardagslivet. Detta kan omfatta olika former av socialt avvisande och osynliggörande, negativ särbehandling (oftast utan att det blir diskriminering i laglig mening), verbala kränkningar, eller nonchalant och förödmjukande bemötande. En uppmärksamrad teoridiskussion om "everyday racism" betonar "day-to-day realities of racism" och den roll som erfarenheter i vardagslivet har för att reproducera rasism (Essed 1991, s 3).

Låt oss ta ett exempel som illustrerar en av dessa vardagliga yttringar. Det handlar om en insändare i svensk rikspress som beskriver ett trovärdigt vittnesmål förmedlat av en svensk iakttagare:

Jag har svårt att glömma ett besök på Handelsbanken i Söderhamn när en mörk ung man kom in för att ta ut pengar. Då förstod jag hur svårt det är att som utlänning komma till banken. Det hjälpte inte med pass utan det blev ett väldigt ringande. Kassörskan talade så högt att alla vi som satt och väntade hörde samtalet. Mannen talade bra svenska utan brytning. Kunde kanske vara adoptivbarn. (Insändare, Expressen, 2 maj 2007.)

Detta vittnesmål är ett upplysande exempel på den vanligaste formen av rasism i dagens Sverige. Texten återger ett vittnesmål av en typ av händelse som varje dag inträffar på många platser och som drabbar åtskilliga människor på grund av att de har ett utseende eller namn som avviker från traditionell svensk måttstock. I detta fall är scenariot en bank, men det kunde också ha varit en butik eller ett myndighetskontor. Den drabbade är en svart person, men kunde ha varit en mörkhyad person från Latinamerika eller en med arabiskt namn eller utseende. Notera att brister i språket, som oftast uppges vara förklaringen till missuppfattningar och problem, inte förekommer i detta fall.

Händelsen är också upplysande när det gäller hur en omgivning som bevittnar en rasistisk kränkning ofta reagerar. Av berättelsen framgår att det inte blev någon reaktion (vare sig kritisk mot kassörskan eller solidarisk med den svarte mannen) bland alla som bevittnade kränkningen. Tyvärr är denna brist på civilt engagemang i denna typ av händelser inget undantag. Men i rollen som anonym insändarskribent orkade minst ett av dessa vittnen lägga ned tid för att formulera ett skriftligt avståndstagande.

I det som följer nedan redovisas hur den samhällsvetenskapliga diskussionen belyser frågan om rasismens yttringar och hur rasism skiljer sig från främlingsfientlighet.

Rasism – extensivt eller restriktivt bruk av termen?

Termen rasism uppfattas och används med olika meningar i vetenskaplig debatt och även i vardagslivet. Akademiska diskussioner kring rasism har ofta sin utgångspunkt i det omtvistade begreppet 'ras', vilket inte kan avhandlas här i detta avsnitt. (Om denna fråga hänvisas till en informativ svensk diskussion i Anders Langes kritiska genomgång i Lange 1992). Det som ofta kännetecknar rasism i dagens samhälle är försöket att skapa ett intryck av att den inte finns. Med undantag av personer med en extremprofil är det varken politiskt eller socialt korrekt att enskilda eller organisationer bekänner samhörighet med rasism

I stora drag kan man särskilja mellan en restriktiv och en extensiv användning av termen rasism (Chebel d'Appollonia 1998, s 19–20). Ett extensivt bruk av termen betecknar rasism som all form av fientlighet, avvissande, förakt eller ojämlikhet som drabbar etniskt (eller "rasmässigt") avvikande grupper. Detta synsätt riskerar att skapa den kontroversiella föreställningen att alla i någon mening är rasister och att det normala är att vara det. I ett restriktivt bruk avgränsas rasism både till biologisk determinism som rasialiserar (det vill säga rasbenämner) bestämda grupper, eller till en historisk och kulturell essentialisering av en rasialiserad grupp. Det senare i linje med aktuella teorier om "nyrasism".

Gammal och ny rasism

Historiskt sett är rasism en företeelse som samhällsforskningen kopplar till det moderna samhällets strävan efter individualism, jämlikhet och universalism. Den gamla formen av "vetenskaplig rasism" uppstår i samband med kolonialism och grundar sig på biologiska skillnader som antas känneteckna olika "raser". Denna uppfattning har med den senare vetenskapliga utvecklingen förlorat all trovärdighet och analytiskt värde. På senare tid har teorier om nyrasism antagit att nya former av rasism i dagens samhälle ersätter biologiska bestämningsfaktorer med ett sociologiskt element som kulturen. Som Étienne Balibar slår fast i sin klassiska formulering är dagens rasism "en rasism utan ras". Det dominerande temat är inte det biologiska arvet, utan de kulturella skillnadernas oförenlighet. Rasism är inte att hävda en ras överlägsenhet över en annan, utan att hävda att kulturen och levnadssättet mellan bestämda grupper inte är kompatibla. För att karaktärisera denna utveckling har den franske sociologen Pierre-André Taguieff myntat begreppet "differentialiserande rasism", som vunnit bred acceptans i akademiska diskussioner.

En begreppsskola som aktualiserats på senare tid avser *institutionell rasism*. Termen används för att karaktärisera den form av rasism som samhällsinstitutioner (som polis, skola och andra myndigheter) legitimerar och reproducerar. I sin första formulering (Carmichael & Hamilton) avser begreppet att beskriva hur rasismen fungerar i USA, vilket hävdas ske på två sätt; dels öppet och relaterat till individer, dels dolt och oberoende av individernas intentioner, det vill säga institutionell. Denna "rasism utan aktörer" avspeglar en desintegration mellan aktörer och system, vilket leder till att rasismen till exempel kan verka utan att fördomar eller åsikter som orsaksfaktorer finns (Wieviorka 1998, s 27–28). Uteslutningen av vissa grupper (till exempel de svarta i USA) sker som effekt av institutionella mekanismer.

Termen har blivit populär i Sverige på senare tid och ett problem som uppstår är risken att all ojämlikhet och marginalisering numera tolkas i termer av institutionell rasism. Internationellt har ansatsen kritiserats av många, bland annat för att den leder till en ”inflation of the meaning of racism” (Miles 1989, s 54–55). För att undvika detta är det nödvändigt att rasismens determinerande roll måste kunna bevisas och inte tas för given.

Vad är rasism och vad är främlingsfientlighet?

I den ledande litteraturen inom områden görs relevanta försök att särskilja rasism från det som inte är det, till exempel fobi eller fientlighet mot främlingar. Det är lätt att hålla med Zygmunt Bauman att det är vilseladande att blanda ihop (ganska universella) reaktioner av rädsla, ångest och ovilja mot en viss etnisk grupp, med rasistiska föreställningar som är kopplade till andra former av avvisande och uteslutning.

Ett intressant särskiljande kriterium finns i en diskussion av E. Balibar (1993, s 78–79) som fokuserar på de andras fysiska närvaro eller frånvaro i en konkret samhällskontext. Främlingsfientlighet är en företeelse som innebär hat och avvisande riktat mot främlingar som fysiskt befinner sig utanför en aktuell samhällskontext, vilket medför att en direkt relation med dem kan undvikas. När det gäller rasism kan kontakter inte undvikas eftersom de som definieras som hotande främlingar finns i samma samhällskontext. Rasism har en ’intern’ fokus på individer eller grupper som delar samma sociala utrymme. Mot denna begreppsansats kan invändas att det är orimligt att definiera bort möjligheten att identifiera en ”nationell” främlingsfientlighet, med både sociala och politiska uttrycksformer.

En mer användbar distinktion finns i en klassisk analys av Zygmunt Bauman (1989, s 92–119) där följande ”skarpa” distinktion mellan tre typer av företeelser föreslås:

- (1) *Heterofobi* som betecknar känslomässig ångslan, oro, obehag, farhågor som normalt uppstår när man konfronteras med andra människor och kontakten inte fungerar och utan ger intryck av att man tappar kontroll över situationen.
- (2) *Rivaliteten*, en form av konkret antagonism och hotupplevelse som skapas i relation till handlingar riktade mot främlingar (klart separat kategori av människor) i en strävan att söka identitet och dra upp gränser.
- (3) *Rasism* som har sin grund i bestämda drag av det moderna samhället, som kännetecknas av föreställningen att vissa kategorier av personer har brister som inte kan avlägsnas eller rättas till, och att dessa personer därför inte kan inlemmas i det rationella samhället, ”hur mycket man än anstränger sig”. I termer av politiskt handlande är rasismen förknippad med strategier för ”avlägsnande”, vilket kan ske genom ”utvisning” eller i mer traumatiska former genom ”förintelse”.

En annan ledande sociolog är Pierre-André Taguieff som i sin uppmärksammade teori om nyrasism redovisar ett teoretiskt kriterium för att identifiera olika former av rasism (Taguieff 1987, s 64–94). Han menar att det inte finns någon skillnad mellan heterofobi och rasism, utan att det viktiga är att särskilja mellan tre ”nivåer” av rasism beroende på graden av sofistikerad: 1) *Primär rasism* är en universell reaktion gentemot okända främlingar som skapar förvirring, ovilja, antipati, aggressivitet, och som

inte kräver ideologier eller ledare. 2) *Sekundär rasism*, eller rationaliserad rasism, uppstår när man tar till sig en teori som ger logisk grund för rasism, där de andra framställs som illasinnade, farliga och som ett hot mot den egna gruppens välbefinnande. 3) *Tertiär rasism*, som förutsätter de två andra nivåerna, är den som använder sig av pseudobiologiska argument för att skapa ungefär samma effekt som 2 ovan.

Michel Wieviorka formulerar en annan typologi som identifierar fyra nivåer av rasism med utgångspunkten i spridningsgraden och samhällspolitisk relevans; a) *infrarasism* i form av fördomar, skvaller, diffust och lokalt våld, b) *utbrytande rasism* (*racisme éclaté*) som påtagligt fenomen som innebär sociala och politiska handlingar, t ex skinheads våld, vardaglig diskriminering, c) *institutionell eller politisk rasism*, samt d) *totalrasism* när rasism penetrerar hela samhället och staten, som i Nazityskland. Kärnpunkten ligger på övergången från b till c, när en fragmentarisk rasism kan komma att förena skilda elementära former i ett starkare, mer samstämmigt och mer integrerat handlande (Wieviorka 1998, s 80-82).

Det är viktigt att, med stöd i Baumans och Taguieffs teorier, framhäva att det finns universella (som sker i alla samhällen) känslor av fientlighet, ängslan, obehag som väcks i kontakter med främlingar. Dessa känslor måste särskiljas från övertygelsen om att främlingar har (negativa) egenskaper som inte kan förändras eller förbättras och att den icke anpassningsbara gruppen därför inte bara måste särskiljas, utan avlägsnas till exempel genom fysisk segregering, eller genom försök att utvisa gruppen från landets territorium. Kravet att "kasta ut" dem som definieras som främlingar, eller åsikten att de andra (exempelvis bestämda invandrargrupper) inte *kan* integreras, kan verka avslöjande för debatter och politiska rörelser som formellt tar avstånd från rasism.

En relevant precisering (Diaz 1994, s 9–10) betonar att det som kännetecknar främlingsfientlighet är att avvisandet inte väsentligen bygger på rasbiologiska eller kulturrasistiska stereotyper, utan att främlingar definieras i termer av att de inte anses höra hemma i en nationell samhällsgemenskap. Därför kan främlingsfientlighet i någon mening vara "rasneutral". Detta förklarar hur en svensk främlingsfientlighet också kan hitta sina offer bland "vita" främlingar, till exempel finnar och östeuropéer.

Rasismen har många olika uttrycksformer.

Rasismen har många ansikten. Det är viktigt att inte avgränsa uppfattningar eller beskrivningar av rasism endast till "diskurser" eller ideologier. I termer av uttrycksformer identifieras i litteraturen tre allmänna former eller dimensioner av rasismen: a) ideologi, diskurs, doktrin; b) även former som Wieviorka kallar "ickekonstruerade" och som har att göra med fördomar, stereotyper, åsikter, attityder; c) handlingar och social praktik som skapar diskriminering, uteslutning, segregering, eller olika former av våld. Dessa tre dimensioner kan sannolikt kombineras på olika sätt.

Relevant i detta perspektiv är också Taguieffs beskrivning av "primär rasism" med hjälp av den amerikanske psykologen Gordon W Allports arbete som identifierar flera typer av avvisande beteenden gentemot "out-groups". Dessa beteendeformer sammanfattas i tre grundläggande typer beroende på graden av våld och aggression: 1) verbalt avvisande, 2)

diskriminering, inklusive segregering och 3) fysisk aggression, som kan anta olika former, där en av de värsta är genocid (Taguieff 1987, s 70–71).

Rasismen har många uttrycksformer även i samband med de drabbade minoritetsgrupperna och hur de drabbas. Rasismens ansikten kan se ut på olika sätt beroende på historiska, kulturella och socioekonomiska skillnader som påverkar vilka som drabbas av hatet eller oviljan. De mest drabbade grupperna varierar mellan länderna och över tiden, även om en viss typ av rasistiskt hat håller sig konstant över tid. De negativa konsekvenserna av rasismen kan också drabba grupperna på olika sätt.

Som Étienne Balibar (2005) påpekat finns det många tecken på att de mest oroande formerna av rasism inom EU äger rum i samband med utomeuropeisk invandring, främst från Mellanöstern och Afrika. I dagens Europa söker rasismen sina offer bland mörkhyade personer och dem som har arabisk eller muslimsk bakgrund. Detta innebär inte att mer traditionella former av rasism såsom den som vänder sig mot judar eller romer upphör att existera. I fallet med rasism mot judar – antisemitism – finns det belägg i flera EU-länder att denna har ökat i samband med att den delen av befolkningen som har rötter i arabiska och muslimska länder växt.

För att kunna bidra till en aktuell beskrivning av några bestämda aspekter av rasismens olika uttrycksformer redovisar denna IB-rapport resultatet från ett flertal indikatorer som syftar till att beskriva rasismens olika ansikten i Sverige 2007, bland annat i form av islamofobiska och antisemitiska föreställningar och vardagliga trakasserier av olika slag.

Vad menas med rasism och främlingsfientlighet i integrationsbarometern?

Mot bakgrund av svensk debatt där främlingsfientlighet ofta blivit en ersättande synonym för rasism behövs en operativ distinktion. Vad som i denna analys avses med rasism och främlingsfientlighet är till stor del det som Zygmunt Bauman föreslår och som beskrivs ovan. Även Taguieffs typologi har varit till hjälp. Sammanfattningsvis definieras och särskiljs rasism och främlingsfientlighet i denna IB-rapport enligt nedan.

Främlingsfientlighet

Främlingsfientlighet kan ges relevant mening om den kopplas till det som med Baumans termer betecknas ”heterofobi” och ”antagonism”. Det är rimligt att se dessa som former av främlingsfientlighet som innebär negativa känslor, obehag, hat och även konfliktfyllda relationer, vilka på ett eller annat sätt existerar i alla samhällen, och som vänder sig mot dem som uppfattas som främlingar. Främlingsfientlighet avser reaktioner gentemot främlingar som inte anses tillhöra den nationella samhällsgemenskapen, och som skapar förvirring, ovilja, antipati eller aggressivitet. Dessa reaktioner kan av politiska aktörer generaliseras och ideologiskt rationaliseras.

Rasism

Termen rasism avser inte bara doktrin och ideologier utan attityder, fördomar och sociala handlingar som innebär att en bestämd kategori av personer av vissa skäl (rasbiologiska eller kulturdifferentierande) anses oförmögna till att förändra sin underordnade ställning i ett samhälle. Dagens rasism innebär inte bara rasmässigt förtryck och ojämlikhet utan också differentiering och social distans. Rasism är inte att försvara en ras

överlägsenhet över en annan, utan att hävda att kulturen och levnadssättet mellan bestämda rasialiserade grupper är oförenliga.

Rasism innebär en föreställning om att skillnaderna i förhållande till ”de andra” inte kan övervinnas. Av detta följer att i termer av sociala handlingar strävar rasismen efter att avbryta kontakter, avskärma sig eller oskadliggöra de andra. Denna strävan efter socialt avstånd är också rasismens drivkraft för att vilja diskriminera, segregera och även förvisa de avvikande från landets territorium (”skicka hem” dem) eller preventivt stoppa deras invandring. I extrema fall utesluter inte rasismen tillgripandet av fysiskt våld och misshandel för att avskärma dem som definieras som ohjälpligt avvikande på grund av sin etnicitet/ras.

Mindre dramatiskt yttrar sig rasismen i vardagslivet genom att man motsätter sig etniskt blandade sociala relationer i föreningar, boendet, arbetslivet eller familjen. I det senare fallet finns som traditionellt exempel motståndet mot så kallade blandäktenskap, vilket beskrivs längre fram i denna rapport. En annan mindre uppmärksam ytring av rasism är trakasserier, förödmjukelser i vardagslivet som har effekten att socialt osynliggöra eller nedvärdera dem som är föremål för det oförsonliga avvisandet. I det perspektivet är IB:s indikator för ”bevittnade av rasistiska kränkningar” i vardagslivet (avsnitt 7 nedan) en värdefull empirisk kunskapskälla.

IB:s definitionsansats föreslås också omfatta två kompletterande preciseringar som understryker aspekter som tagits upp i diskussionen ovan.

Å ena sidan bör främlingsfientlighet inte uppfattas enbart som känslor och som bortkopplad från sociala handlingar som innebär aktiva former av avvisande. Främlingsfientlighet kan också omfatta mer eller mindre våldsamma handlingar och en strävan att avvisa genom olika former av diskriminering och uteslutning (till exempel på boende- och arbetsmarknaden) som drabbar dem som uppfattas som främlingar.

Å andra sidan bör man undertrycka att rasism och främlingsfientlighet i alla dess former leder till allvarliga samhällsliga konsekvenser i och med att de utgör starka barriärer mot inlemmandet av etniskt avvikande minoriteter i samhällssystemet. Men andra ord verkar både rasism och främlingsfientlighet som hinder mot mångetnisk integration, i betydelsen delaktighet i samhällets alla områden, med samma möjligheter och på lika villkor oavsett etnisk bakgrund.

Vad menas med islamofobi och antisemitism?

I denna diskussion hävdas att rasismen har många uttrycksformer med avseende på de drabbade minoritetsgrupperna och hur de drabbas. Två av dessa uttrycksformer är islamofobi och antisemitism. I avsnitt 5 och 6 nedan ges en beskrivning av indikatorerna för islamofobi och antisemitism. I samband med det förs också en kort diskussion och en definition av de två företeelserna ges.

2 Medvetandet om förekomsten av rasism

Ökar eller minskar rasismen i dagens samhälle? I den klassiska boken *Ras, klass och nation* hävdar Balibar och Wallerstein (1991) att rasismen i traditionella eller nya former inte är på tillbakagång utan att den tvärtom ökar i dagens samhällen, och att detta beror på att företeelsen inte endast är beroende av fördomar utan har att göra med verkliga konflikter i samhällsförhållandena. En empirisk bedömning av huruvida rasismen ökar eller inte i dagens samhälle, bör baseras på en rad olika datakällor och mätningmetoder som omfattar bland annat rasistiska organisationer, våldshandlingar, enskilda personers anmälningar och etniska konflikter av olika slag. Människors attityder till, erfarenheter av och föreställningar om förekomsten av rasism i det omgivande samhället är en annan viktig kunskapskälla.

En särskild dimension av detta är kunskaper om medborgarnas föreställningar om hur rasismen manifesteras och förändras, exempelvis föreställningar om hur de uppfattar att rasismen avtar eller tilltar. Kunskaper om individuella erfarenheter i form av upplevda händelser eller vittnesmål när andra drabbas är ytterligare en källa för denna bedömning. IB omfattar indikatorer för denna typ av empirisk kunskap och redovisar en längre tidsserie om allmänhetens föreställningar om huruvida rasismen ökar i Sverige och om huruvida Sverige är "ett rasistiskt samhälle". Längre fram i denna rapport redovisas datauppgifter om vittnesmål av rasistiska kränkningar.

Den första indikatorn som redovisas i detta avsnitt är "allmänhetens medvetande om förekomsten av rasism". Indikatorn består av två delfrågor som var och en bygger på ett frågepåstående med fokus på: i) en subjektiv bedömning av rasismen som ökat eller minskat i Sverige under 2007 och ii) föreställningen om Sverige som ett rasistiskt samhälle. Svaren på de två delfrågorna redovisas nedan.

i) Fortsatt delade uppfattningar om huruvida rasismen ökar eller ej

Resultat för 2007 visar att det förekommer ganska delade uppfattningar bland allmänheten om huruvida rasismen ökat i Sverige de senaste åren. I en tidigare mätning 2005 har det framkommit ett nästan jämnt delat attitydläge mellan dem som anser att rasismen den senaste tiden ökat och dem som anser att den minskar i Sverige. Årets mätning ändrar inte denna bild.

I **Tabell 1a** visar att sammantaget anser 46 procent att rasismen ökar, exakt samma andel som 2005. Endast var tionde person har en helt instämmande uppfattning att rasismen inte ökat under det senaste halvåret. Mot bakgrund av debatten och mediernas nyhetsförmedling är det kanske något förvånande att en tydlig och bestämd föreställning om att rasismen ökar i Sverige inte delas av fler än den gör – av endast en tiondel, enligt denna mätning.

Attitydbilden är stabil i relation till senaste mätningen 2005. Inga statistiskt säkerställda förändringar inträffar 2007 – med undantag av den ökande

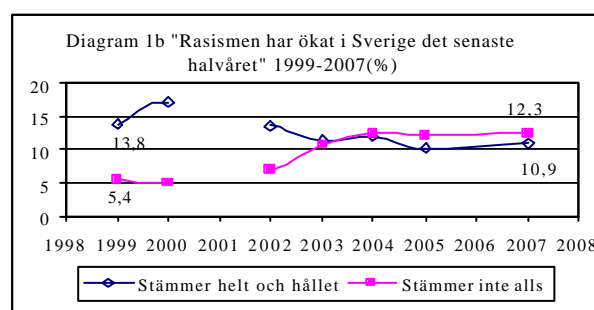
andel som inte svarar. Mot denna oföränderliga bild kan man notera de två säkerställda förändringar som skedde 2005. Då minskade andelen som bestämt menade att rasismen ökar liksom den andel som inte svarade. Denna senare förändring tolkades som positiv, då allt fler respondenter känner att de vill eller kan ta ställning till denna fråga. I årets undersökning gäller dock det motsatta, då fler personer valt att inte svara.

Tabell 1a: "Rasismen har ökat i Sverige det senaste halvåret" 1999–2007 (%)							
	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2007
Stämmer helt och hållet	13,8	17,2	**13,5	**11,5	12,0	*10,2	10,9
Stämmer ganska bra	42,0	41,7	**38,8	36,6	*34,2	36,3	35,4
<i>Delsumma "stämmer"</i>	<i>55,8</i>	<i>58,9</i>	<i>52,3</i>	<i>48,1</i>	<i>46,2</i>	<i>46,5</i>	<i>46,3</i>
Stämmer ganska dåligt	36,5	33,7	**38,4	38,7	36,7	38,3	35,9
Stämmer inte alls	5,4	5,1	**6,9	**10,8	*12,5	12,2	12,3
<i>Delsumma "stämmer ej"</i>	<i>41,9</i>	<i>38,8</i>	<i>45,3</i>	<i>49,5</i>	<i>49,2</i>	<i>50,5</i>	<i>48,2</i>
Svarar ej	2,3	2,3	2,4	2,4	4,6	**3,0	**5,5
N =	2 690	2 711	3 079	2 798	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

Tendens under mätperioden – fördubblad andel avvisar bestämt att rasismen ökat i Sverige

Diagram 1b med de mest bejakande respektive mest avvisande uppfattningarna illustrerar attitydläget under hela mätperioden. Två slutsatser om mätningarna över tid är att a) de som bestämt anser att det skett en ökning av rasismen i respektive mätningår minskar från 14 procent år 1999 till 11 procent 2007; och b) de som bestämt avvisar att rasismen ökar har mer än en fördubblats (från 5 till 12 procent). Sammantaget visar diagrammet en klar ökning av dem som bestämt avvisar att rasismen ökar och en minskning av dem som bestämt menar att rasismen ökar. Det är värt att notera att fler personer tidigare bestämt ansåg att rasismen ökat och att denna andel successivt har minskat, samtidigt som den motsatta uppfattningen fått ökat stöd. I 2003 års mätning var de olika perspektiven (de som helt avvisar att rasismen har ökat och de som absolut anser att den har ökat) jämsides med varandra, men sedan dess har de som anser att rasismen minskar fått ett litet övertag. En markant tendensförändring under åren 2002-2004 är den successiva ökningen av de som anser rasismen inte ökar under de relaterade undersökning åren. Tio procentenheter ökar detta attitydsegment (delsumma 'stämmer ej' i tabell 1a) från 2001 till 2004.

Bakgrundsanalys: äldre, småstadsbor och lågutbildade anser att rasismen ökat
 Analysen av bakgrundsvariablerna för år 2007 visar signifikanta skillnader vad gäller ålder, ort, utbildning och inkomst. Följande undergrupper svarar oftare att rasismen i Sverige har ökat det senaste halvåret: äldre än 50

(särskilt över 65 år), småstadsbor, medelinkomsttagare och personer med låg utbildning. Samtidigt anser personer under 30 år, storstadsbor, höginkomsttagare och personer med hög utbildning oftare att rasismen i Sverige inte ökat det senaste halvåret. Samtliga skillnader är statistiskt signifikanta.

En jämförelse mellan år 2005 och 2007 visar på en del intressanta likheter och skillnader. 2005 fanns konsistenta skillnader inom kön, ålder, ort, utbildning och inkomst. Personer över 65 år, lågutbildade och småstadsbor svarar oftare att rasismen ökat både 2005 och 2007. Samtidigt svarar personer yngre än 30 år och storstadsbor oftare att rasismen inte ökat båda åren. År 2007 finns det inga signifikanta skillnader alls vad gäller kön till skillnad från år 2005. Då ansåg män oftare att rasismen inte ökat medan kvinnor oftare ansåg att den ökat.

ii) Flertalet avvisar bilden av Sverige som ett rasistiskt samhälle

Är Sverige ett rasistiskt samhälle eller inte? Det är inte lätt att redovisa empiriskt belägg för ett svar på denna fråga, som kan tänkas avse gälla för samhällsinstitutionerna och/eller människors vardag. Samhällets självbild kan bidra till att beskriva denna fråga i en av sina dimensioner. Ett viktigt inslag i denna självbild är medborgarnas egna föreställningar om hur rasism påverkar samhällslivet.

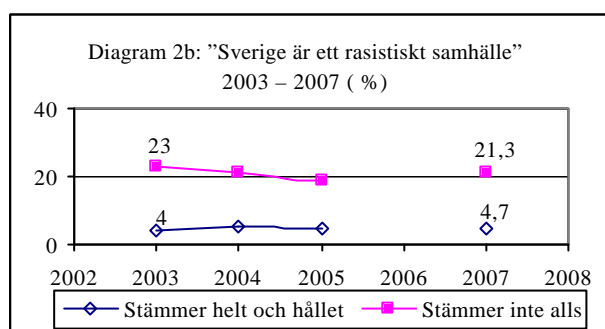
Resultat från tidigare IB-mätningar visar att en majoritet av allmänheten avvisar bilden av Sverige som "ett rasistiskt samhälle". Denna föreställning har inte förändrats under 2007. **Tabell 2a** visar att detta resultat bekräftas 2007: två tredjedelar är helt eller delvis avvisande till tanken att det svenska samhället är rasistiskt. Var femte avvisar bestämt (svarar att påståendet "inte alls" stämmer) och en större andel avvisar delvis. Den kritiska bilden av rasismen i Sverige förs fram av nästan 30 procent av allmänheten. Så många instämmer delvis eller helt i att det svenska samhället är rasistiskt. De som 2007 är helt övertygade om att hela samhället är rasistiskt är, precis som i tidigare mätningar, en mindre andel (5 procent).

Ökar andelen som helt avvisar bilden av Sverige som rasistiskt samhälle
När det gäller förändringar 2007 i relation till 2005 redovisas i Tabell 2a endast en signifikant förändring. Andelen som bestämt avvisar bilden av Sverige som ett rasistiskt land ökar. Notera att motsatsen inträffade 2005; de som tydligt avvisar denna bild av Sverige minskar. Dessutom ökar åter 2007 andelen som väljer att inte svara. Denna ökning kan försiktigt tolkas som att frågan blivit svår att bedöma och att svar därför uteblivit.

	2003	2004	2005	2007
Stämmer helt och hållet	4,0	5,1	4,9	4,7
Stämmer ganska bra	24,5	24,8	26,9	24,7
<i>Delsumma "stämmer"</i>	<i>28,5</i>	<i>29,9</i>	<i>31,8</i>	<i>29,4</i>
Stämmer ganska dåligt	46,0	44,8	47,2	44,5
Stämmer inte alls	23,0	21,2	*18,6	*21,3
<i>Delsumma "stämmer ej"</i>	<i>69,0</i>	<i>66,0</i>	<i>65,8</i>	<i>65,8</i>
Svarar ej	2,5	4,1	**2,4	**4,8
N =	2 798	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

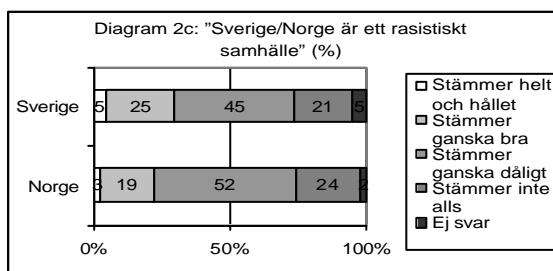
Sett över en treårsperiod kan man konstatera en ganska stabil föreställning i denna fråga. Andelen personer som helt avvisar tanken på Sverige som ett rasistiskt samhälle varierar mellan 21 och 23 procent – med undantag av 2005 då en signifikant minskning sker. Tillsammans med dem som delvis avvisar påståendet blir det två tredjedelar som avvisar. Andelen personer som är helt övertygade om att Sverige är ett rasistiskt land utgör en ganska marginell andel och överskrider under hela mätperioden aldrig 5 procent.

Bakgrundsanalys: yngre och äldre avvisar oftare bilden av ett rasistiskt Sverige
Analysen av fem bakgrundsvariabler för 2007 visar på signifikanta skillnader vad gäller kön och ålder i denna fråga. Kvinnor svarar oftare att Sverige är ett rasistiskt samhälle. Män, personer under 30 år samt personer över 65 år svarar oftare att Sverige inte är ett rasistiskt samhälle. En jämförelse mellan resultaten för 2007 och 2005 visar på en del intressanta skillnader. 2005 fanns det inga statistiskt signifikanta skillnader alls, men 2007 svarar kvinnor oftare att Sverige är ett rasistiskt samhälle samtidigt som män, personer under 30 år och personer över 65 år oftare svarar att Sverige inte är ett rasistiskt samhälle.

Jämförelse med andra länder: Norge och Frankrike

En jämförelse med Norge illustreras i **Diagram 3b**. Det visar sig att självbilden av landet och rasism skiljer sig mellan länderna på så sätt att fler personer i Sverige oftare beskriver sitt samhälle som rasistiskt jämfört med Norge. I båda länderna är dock endast en marginell kategori helt övertygad om att rasismen sätter sin prägel på hela samhället. I Norge har 3 procent svarat "Stämmer helt och hållet" på påståendet, medan det i Sverige är 5 procent. Skillnaden finns bland dem som med viss tvekan uppfattar Sverige respektive Norge som ett rasistiskt samhälle. Där är det klart flera i Sverige som instämmer.

Avsnittssammanfattning

Allmänhetens föreställning om föreskomsten av rasism i det svenska samhället är långt ifrån entydig och stabil över tid. IB 2007 redovisar ett nästan jämnt delat opinionsläge mellan dem som anser att rasismen ökar och dem som anser att den minskar i Sverige det senaste halvåret. Sammantaget är andelen som instämmer (helt eller delvis) i att rasismen ökar 46 procent, nästan exakt samma andel som 2005. Endast en tiondel har en helt instämmande uppfattning. Attitydbilden är stabil i relation till senaste mätningen 2005. Inga statistiskt säkerställda förändringar inträffar 2007.

Om man ser till hela mätperioden från 1999 till 2007 visar det sig att de som bestämt avvisar tanken att rasismen ökar i Sverige blivit fler än dubbelt så många. Samtidigt minskar de som bestämt anser att rasismen ökar. Följande undergrupper svarar oftare att rasismen i Sverige har ökat det senaste halvåret: äldre än 50 (särskilt över 65 år), småstadsbor, medelinkomsttagare och personer med låg utbildning.

När det gäller föreställningen om Sverige som ett rasistiskt samhälle avvisas helt eller delvis denna tanke av en klar majoritet (två tredjedelar). Var femte avvisar bestämt att det svenska samhället är rasistiskt. Den kritiska bilden av Sverige i samband med rasism innehas av 3 av 10 tillfrågade personer. De som år 2007 är helt övertygade om att hela samhället är rasistiskt är, precis som i tidigare mätningar, en mindre kategori personer (5 procent). Sett över en treårsperiod kan man konstatera en ganska stabil föreställning i denna fråga. Andelen personer som helt avvisar tanken på Sverige som ett rasistiskt samhälle varierar mellan 21 och 23 procent – med undantag av 2005 då det skedde en signifikant minskning. Analysen av bakgrundsvariabler visar att kvinnor oftare svarar instämmande och att män, yngre än 30 år samt personer över 65 år oftare ifrågasätter att Sverige är ett rasistiskt samhälle.

3 Traditionell rasism – motstånd mot etniskt blandade familjerelationer

Internationellt har etniskt blandade familjerelationer definierats som ett viktigt inslag i en lyckad integration. I USA och andra invandringsländer finns en etablerad analystradition som tolkar ”intermarriages” (interracial marriages) som en viktig indikator på mångetnisk integration. Ju högre grad av blandäktenskap, desto bättre integration. Men blandäktenskapet är långt ifrån normen i de stora invandringsländerna. I Storbritannien uppgick blandäktenskap 2001 till 2 procent och i USA bedöms 7 procent av alla gifta par vara ”interracial” 2005.

Sedan kolonialismens tid har rasismen varit starkt kopplad till ett motstånd mot rasblandningen, mot att personer av olika etnicitet/ras bildar familjerelationer. I det franska Algeriet var blandäktenskap mellan nordafrikaner och fransmän förbjudet. I det postkoloniala samhället har oviljan och motståndet mot etniskt blandade familjer inte försvunnit helt ur människors vardagsliv. I dag drivs ingen institutionell eller öppet social kritik mot blandade familjeförhållanden som involverar personer med avvikande och underordnad etnicitet eller mörk hudfärg. Ifrågasättandet sker ofta i smygande former och med kulturell förklädnad, med undantag av mer ovanliga öppna aggressioner ofta genomförda av personer med extrema åsikter.

Ett budskap mot blandäktenskap kan också kopplas till minoritetsgrupper som varit utsatta för förföljelser och på olika sätt upplevt sin gruppöverlevnad som hotad. I detta fall handlar det inte om ett rasistiskt budskap (underordnande, förtryck av underställda grupper av en specifik etnicitet/ras) utan om att bevara den egna gruppens kultur, vilken upplevts som hotad av en rad omständigheter – som i många fall kan vara etniskt neutrala. Ett aktuellt exempel i Sverige är en präst i syrisk-ortodoxa kyrkan som via tv-sändningar i 80 länder uppmanade ungdomar med syriansk bakgrund att endast gifta sig med syriener och menade att blandäktenskap hotar att urholka gruppens kultur (Länstidningen, 3 maj 2007). Det finns också religiösa påbud inom islam som förbjuder äktenskap med ickemuslimer, men det följs inte av alla och har med tiden mjukats upp (*). Förra året varnade judiska ledare i Storbritannien för att ”blandäktenskap och assimilation är de största hoten mot den brittiska judenheten just nu”.

* När det gäller islam hävdar islamforskare Torsten Janson i samtal med IB att klassisk islamisk shariarätt aldrig medgivit giftermål mellan muslimska kvinnor och ickemuslimska män. Däremot tillåter shariarätten muslimska män att ingå äktenskap med kvinnor som tillhör "bokens folk" (muslimer, judar, kristna och zoroastrier). Tillståndet utökades efter islams expansion österut till att även omfatta hinduer och buddhister, men ingen enighet har uppnåtts bland de rättslärde i denna fråga. Under 1800- och 1900-talet har rättssystemen grundligt reformerats och reformer i familjerätten har visserligen förbättrat muslimska kvinnors rättsstatus, men förbudet mot blandäktenskap mellan ickemuslimska män och muslimska kvinnor är ännu intakt i många staters lagstiftning.

I vilken grad muslimer som lever i sekulära stater omfattas av shariilagstiftningens påbud är en omdebatterad fråga. Det råder emellertid inget tvivel om att den sociala normen att gifta sig med sina egna trosfränder lever vidare bland många i minoritetssituationen. Normen är emellertid långt ifrån allmänt accepterad, och många muslimer anser sig överhuvudtaget inte beröras av religionens påbud.

Viktigt är att särskilja funktionaliteten i prohibitiva sociala normer mot blandäktenskap. I det rasistiska fallet uppfyller dessa normer en maktfunktion för en dominerande majoritetsgrupp i relation till underordnade och etniskt avvikande minoritetsgrupper.

IB och indikatorn för blandäktenskap

För att undersöka allmänhetens inställning till etniskt eller rasmässigt blandade familjerelationer använder sig IB av det negativa påståendet ”Personer från olika kulturer och raser bör inte bilda familj och skaffa barn”. Bevarandet av ”rasrenhet” har traditionellt varit en grundläggande komponent i alla former av traditionell rasism. En indikator på denna form av ”traditionell rasism” har funnits med i IB sedan den första mätningen 1999.

Stark och stabil majoritet avvisar rasistisk uppfattning om blandade familjer

IB 2007 bekräftar bilden från tidigare mätningar att det finns en överväldigande majoritet av befolkningen som avvisar en rasistisk uppfattning om etniskt blandade familjerelationer. Det är alltså få personer i Sverige som har en rasistisk uppfattning som berör familjerelationer.

Tabell 3a visar att närmare 9 av 10 helt eller delvis avfärdar en rasistisk uppfattning om familjerelationer. Endast 1 av 10 är helt eller delvis instämmande, och enbart en marginell grupp på 4 procent har en tvärsäker uppfattning. Man bör notera att bland dem som tar avstånd så uppger flertalet (två tredjedelar) en bestämt avvisande uppfattning.

2007 minskar avståndstagandet från en rasistisk familjeuppfattning

I årets mätning konstateras en säkerställd förändring som inte verkar i linje med samhällets antirasistiska målsättning. Den enda förändringen avser en minskning av andelen som tar avstånd från den rasistiska uppfattningen om familjerelationer. På samma sätt som i dokumenterade förändringar som inträffar i andra frågor innebär denna typ av försvagat avståndstagande gentemot rasism, inte att den rasistiska inställningen ökar och blir starkare – utan att andelen som väljer att inte svara signifikant ökar.

Tabell 3a: ”Personer från olika kulturer och raser bör inte bilda familj och skaffa barn” 1999–2007 (%)							
	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2007
Stämmer helt och hållet	3,3	3,8	4,2	4,8	4,8	**3,5	4,1
Stämmer ganska bra	8,0	6,3	6,7	7,1	8,4	6,9	6,7
<i>Delsumma ”stämmer”</i>	<i>11,3</i>	<i>10,1</i>	<i>10,9</i>	<i>11,9</i>	<i>13,2</i>	<i>10,4</i>	<i>10,8</i>
Stämmer ganska dåligt	24,4	24,2	*21,7	**17,4	18,5	17,5	18,1
Stämmer inte alls	62,0	63,4	65,6	69,2	66,0	**70,8	**67,4
<i>Delsumma ”stämmer ej”</i>	<i>86,4</i>	<i>87,6</i>	<i>87,3</i>	<i>86,6</i>	<i>84,5</i>	<i>88,3</i>	<i>85,5</i>
Svarar ej	2,3	2,3	1,8	1,5	2,3	*1,3	**3,7
N =	2 690	2 711	3 079	2 798	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

Ett minskat avståndstagande 2007 kan jämföras med förändringar 2005 i motsatt inriktning. Då ökade avståndstagandet från rasistiska uppfattningar och instämmandet minskade. Tyvärr blev det ingen fortsättning på den positiva förändring som kunde urskiljas 2005, och som visade på en förstärkning av avståndstagande från rasism och på minskat stöd för rasism. Årets mätning tyder inte på någon fortsatt utveckling åt det hållet. Tvärtom finns det belägg för en – förhoppningsvis tillfällig – försvagning av avståndstagandet. Kommande mätningar bör kasta mer ljus på vartåt förändringarna pekar.

Under mätperioden finns en stark och stabil majoritet mot rasistisk uppfattning
 Dataserien som ger en överblick av en åttaårsperiod visar att det under hela mätperioden finns en stark och stabil majoritet (85–88 procent) som sammantaget tar avstånd från en rasistisk uppfattning om etniskt blandade familjerelationer. Två tredjedelar av befolkningen tar klart och bestämt avstånd från denna uppfattning. Andelen som sammantaget delar den rasistiska uppfattningen är också relativt konstant, kring 10–13 procent. *Det kan te sig något oroväckande att det sociologiska stödet för denna uppfattning förblir ganska konstant över tid. Det är fortfarande cirka en tiondel av befolkningen som har en rasistisk uppfattning om familjerelationer, och denna tiondel visar inga tecken på ett minskande under mätperioden. Det enda positiva att glädja sig åt är att andelen med denna inställning inte ökar.*

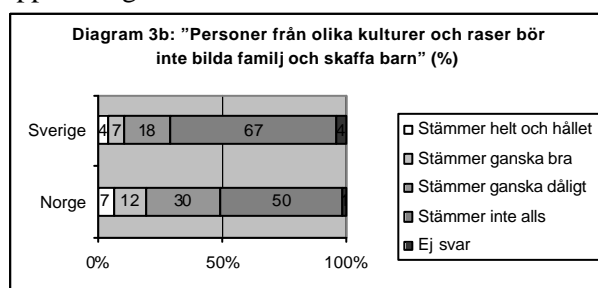
Bakgrundsbeskrivning: äldre än 65 år, småstadsbor och lågutbildade mest instämmande

Analysen av bakgrundsvariablerna för år 2007 visar statistiskt signifikanta skillnader vad gäller kön, ålder, ort och utbildning. Följande svarsgrupper instämmer oftare i den rasistiska uppfattningen om familjerelationer: män, personer över 65 år, småstadsbor, medelinkomsttagare och lågutbildade. Samtidigt svarar kvinnor, yngre än 30 år, personer i åldern 30–49 år, storstadsbor samt personer med hög utbildning oftare helt avvisande. Dessa skillnader är statistiskt säkerställda. En jämförelse mellan resultaten från 2005 och 2007 visar att det i stort sett är samma grupper som oftare är helt avvisande till detta påstående. En undergrupp som försvunnit mellan 2005 och 2007 är höginkomsttagare. 2005 svarade denna grupp oftare avvisande på påståendet. Bland undergrupperna som oftare instämmer i påståendet har män, medelinkomsttagare och småstadsbor tillkommit sedan 2005. Äldre och lågutbildade instämmer oftare i påståendet båda åren. Skillnaderna är statistiskt säkerställda.

Jämförelse mellan Norge och Sverige

Allmänheten i Norge instämmer oftare i det rasistiska påståendet om etniskt blandade familjerelationer. Skillnaden är statistiskt signifikant.

Diagram 3b visar att det i Norge sammantaget är nästan en femtedel som helt eller delvis instämmer, vilket kan jämföras med drygt en tiondel i Sverige. En markant skillnad föreligger mellan länderna när det gäller ett bestämt avvisande av denna rasistiska uppfattning. Två tredjedelar är helt avvisande i Sverige, medan exakt 50 procent av norrmännen har denna uppfattning.

Avsnittssammanfattning

IB 2007 bekräftar bilden från tidigare mätningar av att det finns en överväldigande majoritet av befolkningen som avvisar en rasistisk

uppfattning om etniskt blandade familjerelationer. Närmare 9 av 10 tar helt eller delvis avstånd från denna uppfattning, och två tredjedelar har en bestämt avvisande uppfattning. Endast 1 av 10 är helt eller delvis instämmande och enbart en marginell grupp på 4 procent har en tvärsäker uppfattning. En signifikant förändring av negativ karaktär inträffar 2007 när det sker en minskning av andelen som ifrågasätter den rasistiska uppfattningen.

Analysen av bakgrundsvariablerna innebär att män oftare, helt eller delvis, instämmer, liksom äldre än 65 år, småstadsbor, medelinkomsttagare och lågutbildade. Samtidigt svarar kvinnor, personer yngre än 30 år, personer i åldern 30–49 år, storstadsbor samt personer med hög utbildning oftare helt avvisande.

4 Några främlingsfientliga föreställningar i Sverige 2007

Främlingsfientlighet innebär negativa känslor av ovilja, antipati, obehag och även aggressivitet och konfliktfyllda relationer i relation till bestämda personer som anses tillhöra en separat grupp men som inte anses tillhöra den aktuella nationella samhällsgemenskapen. Denna typ av känslor och reaktioner gentemot dem som uppfattas som främlingar kan generaliseras och rationaliseras av en diskursiv praktik formulerad av politiska rörelser. I linje med den definition som redovisades i begreppsdiskussionen i inledningen omfattar främlingsfientlighet inte endast negativa känslor, utan också aktiva former av avvisande. Främlingsfientlighet kan också omfatta mer eller mindre våldsamma handlingar och en strävan att särskilja, genom olika former av diskriminering och uteslutning, till exempel på boende- och arbetsmarknaden.

Främlingsfientliga föreställningar i dagens Europa påverkas av invandringen från utomeuropeiska länder. Det kan handla om både faktiska eller även av förväntade bilder av invandringsströmningar till ett visst land. Bilden av kritiska migrationsförhållanden i andra EU-länder kan antas påverka opinionen i Sverige. Ett bra exempel på detta var den uppmärksammade diskussionen om EU-utvidgningen, som kan ha skapat oro hos många i Sverige. På senare tid har oron över invandringen antagit nya dimensioner i samband med signaler om ökad flyktinginvandring från bland annat Irak och Somalia på grund av krig och konflikter i dessa länder. Mediernas intensiva föreställningar om dessa konflikter och om människornas kamp för att komma till Sverige kan ha varit en faktor som påverkat attityder och uppfattningar, i många fall i negativ riktning.

Internationell erfarenhet visar att ökad negativ fokus på invandrings- och integrationsfrågan från exempelvis medier, debattörer eller etablerade politiska partier riskerar att leda till en inte alltid önskvärd politisering av frågan. Men det vore fel att antyda att främlingsfientliga föreställningar i det svenska samhället endast beror på mediernas roll och på politisk extremism. Människors känslor och reaktioner påverkas i hög grad också av egna erfarenheter och upplevelser av kontakter med personer med rötter i andra länder och kulturer. En samhällsutveckling som i växande grad präglas av spänningar, konflikter och konkurens om olika slags välfärdsresurser (resurser som under perioder av lågkonjunktur eller nedskärningar minskar) riskerar alltid att skapa en sociologisk grund för utvidgade främlingsfientliga föreställningar.

I rapporten *Populism och främlingsmisstro* (Fryklund med flera 2006) författad av IMER-forskare vid Malmö Högskola bedöms att populistiska främlingsfientliga partier inte längre kan ses som ett tillfälligt inslag i Europa. Detta då denna typ av partier har etablerat sig i länder som exempelvis Belgien, Frankrike och Danmark. Partierna påverkar också starkt den invandringspolitiska debatten. I Sverige har denna typ av partier svårt att etablera sig i det politiska systemet. Rapporten från IMER varnade för att ett större invandringsfientligt parti också kan komma att etableras i Sverige. Mot bakgrund av denna typ av bedömningar och diskussioner är

det av särskilt intresse att undersöka hur många svenskar som kan tänka sig att rösta på ett främlingsfientligt parti.

IB och främlingsfientliga föreställningar

IB 2007 omfattar två indikatorer som bidrar till att beskriva främlingsfientliga föreställningar i Sverige: dels i) ”en allmänt invandrarfientlig inställning” som närmare beskrivs med hjälp av de fyra första delfrågorna a–d i listan nedan; dels ii) ”en inställning till politiskt organiserad främlingsfientlighet” som beskrivs med delfråga e nedan. Den senare aspekten kan också tolkas som benägenheten att sympatisera med och stödja politiska organisationer som profilerar sig med grundläggande inslag av invandrarfientlig politik.

De fem delfrågorna som ingår i de två ovan nämnda indikatorerna, och som beskrivs längre ned, är följande:

- Ju mindre man märker av alla utlänningar desto bättre.
- När arbetstillfällena minskar bör de invandrare som finns i Sverige skickas tillbaka till sina ursprungsländer.
- Vi bör inte släppa in fler invandrare i Sverige.
- Infödda svenskar bör komma före invandrare när det gäller jobb, bostäder och bidrag.
- Kan du tänka dig att rösta på ett parti som vill inskränka invandrarernas rättigheter?

i) Allmänt främlingsfientlig inställning

IB redovisar en allmänt främlingsfientlig inställning genom fyra frågepåståenden som avser att beskriva allmänhetens känslor av ovilja, avvisande och ifrågasättande av personer boende i Sverige men med rötter i andra kulturer och länder. Dessa delfrågor redovisas här nedan.

a) ”Ju mindre man märker av alla utlänningar desto bättre.”

Detta första frågepåstående mäter en stark fientlig inställning gentemot personer med rötter i andra länder och kulturer. Termen ”utlänning” används i frågepåståendet, vilket kan ses som en avvikelse från andra termer som används i denna undersökning. Anledningen till att denna term används i IB är att den möjliggör jämförelsen med andra mätningar som genomförts tidigare och där denna term använts.

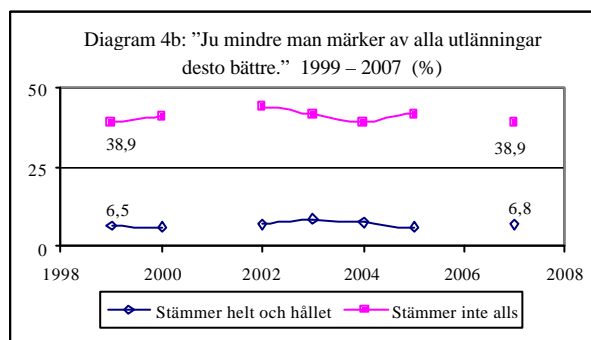
Tabell 4a visar att drygt 7 av 10 helt eller delvis avvisar att utlänningars närvaro i Sverige skulle vara ett problem. Nästan 4 av 10 avvisar tanken helt. Samtidigt är det drygt en femtedel som helt eller delvis instämmer. En marginell grupp på 7 procent anser bestämt att personer från andra länder och kulturer inte hör hemma i det svenska samhället.

Tabell 4a: ”Ju mindre man märker av alla utlänningar, desto bättre.” 1999–2007 (%)							
	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2007
Stämmer helt och hållet	6,5	6,1	7,2	*8,6	*7,3	6,2	6,8
Stämmer ganska bra	15,2	13,3	13,8	13,9	15,4	15,1	16,0
<i>Delsumma ”stämmer”</i>	<i>21,7</i>	<i>19,4</i>	<i>21,0</i>	<i>22,5</i>	<i>22,7</i>	<i>21,4</i>	<i>22,8</i>
Stämmer ganska dåligt	37,3	37,7	**32,9	33,9	35,4	35,6	34,2
Stämmer inte alls	38,9	40,8	*43,9	41,6	*39,0	41,5	38,9
<i>Delsumma ”stämmer ej”</i>	<i>76,2</i>	<i>78,5</i>	<i>76,8</i>	<i>75,5</i>	<i>74,4</i>	<i>77,0</i>	<i>73,1</i>
Svarar ej	2,1	2,1	2,2	2,0	2,9	**1,6	**4,1
N =	2 690	2 711	3 079	2 798	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

Under 2007 sker inga statistiskt säkerställda förändringar, med undantag av andelen vet ej-svar som ökar signifikant även i denna fråga. Vid mätningen 2005 inträffade inte heller några direkt signifikanta förändringar bortsett från att andelen som valde att inte svara minskade. Det stabila attitydläget skulle kunna tolkas som positivt eftersom den tydliga majoriteten mot den främlingsfientliga tanken kvarstår, men det faktum att det över tid finns en varaktig fjärdedel som delar uppfattningen bör ses som något orande.

Över tid är en majoritet klart och oförändrat mot en främlingsfientlig inställning. I **Diagram 4b** illustreras attitydförändringen under mätperioden när det gäller de två mest tydliga och bestämda ställningstaganden. Det framgår av diagrammet att både det mest positiva och det mest negativa attitydläget håller sig på en konstant nivå – med undantag för tiden mellan 2003 och 2004, då andelen som betraktar utlänningarnas närvaro som ett problem signifikant ökar. Det helt positiva attitydläget har nu under 2007 hamnat på ungefär samma nivå, 6–7 procent, som under de första mätningarna. Andelen som bestämt tar avstånd från den negativa inställningen har under hela mätperioden legat på en stabil nivå, 39–44 procent. Under hela mätperioden dokumenteras ett stabilt sammantaget attitydläge, motsvarande cirka tre fjärdedelar av befolkningen, som tar avstånd från denna utpräglade främlingsfientliga föreställning.

När man jämför denna mätningsserie med resultat från tidigare undersökningar genomförda av Ceifo (Stockholms universitet) som använder samma frågepåstående blir det tydligt att attitydbilden markant förändrats i Sverige, i positiv riktning. De första Ceifo-mätningarna visade 1969, 1981 och 1987 att delsumman av alla respondenter som helt eller delvis instämde minskade från 45 procent till 32 procent och sedan till 29 procent (Lange & Westin 1993). Därefter redovisar IB en nivå av instämmande som gått ned till 21–23 procent under perioden 1999–2007. Sammantaget kan det hävdas att attitydbilden dramatiskt förändrats i Sverige sedan 60- och 80-talet. Andelen personer med denna främlingsfientliga inställning har halverats under de senaste decennierna. Det är viktigt att det perspektivet inte går förlorat när vi går in i en period där främlingsfientliga attityder tycks vinna ökat stöd, vilket inte minst resultatet från denna IB-undersökning visar.

Bakgrundsbeskrivning: kvinnor, yngre, storstadsbor och högutbildade avvisar oftast en främlingsfientlig uppfattning

Analysen av de fem bakgrundsvariablerna visar statistiskt säkerställda skillnader i flera aspekter av denna fråga. De undergrupper som oftare instämmer i en främlingsfientlig uppfattning är män och lågutbildade. De undergrupper som oftare helt avvisar att Sverige bör stänga gränserna för

invandring är kvinnor, yngre än 30 år, personer i åldern 30–49 år, storstadsbor och högutbildade.

En jämförelse mellan 2005 och 2007 visar på likheter i svaren. Båda åren visar statistiskt säkerställda skillnader vad gäller kön, ålder, ortsstorlek och utbildning. Personer i åldern 30–49 år har tillkommit som en undergrupp som oftare avvisar påståendet. Den största skillnaden mellan de båda åren är att den enda undergrupp som oftare instämmer helt i att invandringen bör begränsas år 2007 är personer med låg utbildning. 2005 var det fyra undergrupper som oftare svarade instämmande. Nämligen män, personer över 65 år, lågutbildade och medelinkomsttagare.

b) 1 av 10 vill skicka hem invandrare när arbetstillfällena minskar

En annan delfråga bygger på frågepåståendet ”När arbetstillfällena minskar bör de invandrare som finns i Sverige skickas tillbaka till sina ursprungsländer”. Svaret i **Tabell 4c** visar att en överväldigande majoritet (8 av 10) tar avstånd från denna inställning. Varannan avvisar påståendet helt och hållet. Ungefär i linje med den tidigare delfrågan är det en minoritet som håller med om detta påstående. Sammantaget är det 15 procent som instämmer och hälften gör det ”helt och hållet”. Det senare avspeglar den mest tydliga främlingsfientliga inställningen som samlas i denna kategori av svarande, och utgör 8 procent av respondenterna. En analys av fem bakgrundsfaktorer visar att kvinnor, yngre än 50 år, storstadsbor och de som har hög utbildning och inkomst avvisar signifikant oftare den främlingsfientliga inställningen. De undergrupper som signifikant instämmer är män, äldre än 65 år och lågutbildade (25 procent instämmer mot 8 procent högutbildade).

Tabell 4c: ”När arbetstillfällena minskar bör de invandrare som finns i Sverige skickas tillbaka till sina ursprungsländer.” 2007 (%)	
Stämmer helt och hållet	7
Stämmer ganska bra	8
<i>Delsumma ”stämmer”</i>	<i>15</i>
Stämmer ganska dåligt	30
Stämmer inte alls	51
<i>Delsumma ”stämmer ej”</i>	<i>81</i>
Svarar ej	4
N =	2 418

Dubbelt så många delar denna främlingsfientliga tanke i Tyskland

Vid en enkel jämförelse med en tysk undersökning som ställer ungefär samma fråga (Heitmeyer 2007, s 24) visar det sig att denna typ av främlingsfientliga uppfattningar är betydligt starkare i Tyskland än i Sverige. Uppfattningen att invandrare ska kastas ut när arbetstillfällena minskar delas, helt eller delvis, av mer än en dubbelt så många i Tyskland jämfört med Sverige (35 procent mot 15 procent). De som är kategoriskt instämmande är också avsevärt flera (17 mot 7 procent). Dessutom har attitydläget i Tyskland försämrats betydligt om man jämför 2006 års mätning med samma mätning 2002. Då var det 28 procent som sammantaget instämde vilket 2006 alltså ökat till 35 procent. De som tar avstånd minskar i motsvarande grad.

c) Flera mer positiva till att infödda bör komma före invandrare när det gäller jobb, bostad och bidrag

IB har redovisat konsistenta resultat som anger belägg för att det finns ett starkt och stabilt stöd hos allmänheten för den integrationspolitiska principen om lika rättigheter. Detta stöd kan dock komma att försvagas i ett läge där begränsade och livsviktiga resurser i växande grad blir otillräckliga, till exempel under en tid av försämrat ekonomiskt läge, eller vid åtstramningar i den offentliga sektorn som ökar de svagas konkurrens om olika typer av välfärdsresurser.

I det läget kan röster komma att höjas med krav på att infödda ska ha företräde till särskilt attraktiva resurser som inte räcker åt alla och att detta ska ske genom att invandrare diskrimineras. I likhet med vad som hänt i andra länder i Europa kan det även i Sverige hända att krav börjar resas på en så kallad nationell preferens för infödda, när det gäller fördelningen av resurser som välfärdsstöd, bostäder och arbeten. En annan term i debatten för ungefär samma företeelse är ”välfärdchauvinism”.

I syfte att undersöka vilket stöd som finns i dagens Sverige för tanken om en ”nationell preferens” låter IB respondenterna ta ställning till påståendet ”Infödda svenskar bör komma före invandrare när det gäller jobb, bostäder och bidrag.” Notera att detta påstående fullständigt avviker från statsmakternas gällande princip och politiska praktik om lika rättigheter, och att det logiskt bör tolkas som en tanke som – öppet eller underliggande – har sin grund i en främlingsfientlig föreställning.

Tabell 4d visar att 7 av 10 tar avstånd från tanken att en nationell preferens (”Infödda svenskar först”) ska få förekomma när det gäller fördelningen av välfärdsresurser. Å andra sidan är de som helt eller delvis bejakar denna tanke långt ifrån en marginell minoritet; nästan var tredje person som bor i Sverige anser helt eller delvis att en sådan etnisk majoritetspreferens, som innebär systematisk etnisk diskriminering, är en korrekt tanke. Dessutom ökar de som är helt övertygade om detta 2007. Detta är en signifikant förändring i strid med förändringen 2005, då en signifikant minskning i detta attitydsegment rapporterades (från 15 till 12 procent).

Generellt sett är det oroväckande att det i dagens Sverige fortfarande finns en så stor andel av befolkningen (mer än en fjärdedel) med en öppet instämmande inställning till denna starkt främlingsfientliga föreställning. Man kan dessutom frukta att denna attityd eller föreställning kan ha den konkreta effekten att den faktiskt påverkar beteendet i riktning mot diskriminering av invandrare.

	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2007
Stämmer helt och hållet	10,3	9,8	10,9	**16,4	15,1	**12,3	**14,2
Stämmer ganska bra	16,2	15,0	15,2	15,4	14,0	13,2	13,4
<i>Delsumma ”stämmer”</i>	<i>26,5</i>	<i>24,8</i>	<i>26,1</i>	<i>31,8</i>	<i>29,1</i>	<i>25,5</i>	<i>27,6</i>
Stämmer ganska dåligt	41,1	39,1	**35,2	**26,6	27,9	29,2	29,0
Stämmer inte alls	30,6	34,2	*36,7	39,1	41,3	42,9	41,5
<i>Delsumma ”stämmer ej”</i>	<i>71,7</i>	<i>73,3</i>	<i>71,9</i>	<i>65,7</i>	<i>69,2</i>	<i>72,1</i>	<i>70,5</i>
Svarar ej	1,8	1,9	2,0	*2,5	1,7	2,4	1,9
N =	2 690	2 711	3 079	2 798	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

d) 4 av 10 vill inte släppa in fler invandrare

Inställningen till invandringen är ett annat område där främlingsfientliga uppfattningar gärna kommer till uttryck. Även om det finns aktuella attitydrapporter som visar att flyktningmotståndet minskar bland allmänheten i Sverige (SvD, 27 april 2007), är det sannolikt att flera internationella händelser som omfattar migrationsrisker för Sverige kan ha påverkat allmänhetens inställning till flyktning- och invandramigration i negativ riktning.

Tabell 5a redovisar svaren för ett frågespår som hävdar att "Vi bör inte släppa in fler invandrare i Sverige." En knapp majoritet avvisar denna tanke. Drygt hälften av allmänheten tar avstånd från en fientlig inställning till invandringen av personer från andra länder och kulturer. Skillnaden mot andelen respondenter som vill ha ett stopp för all invandring är inte så stor, eftersom fler än 4 av 10 förordar ett sådant stopp. Nästan en femtedel av respondenterna (18 procent) anser bestämt att Sverige ska ha ett invandringssstopp.

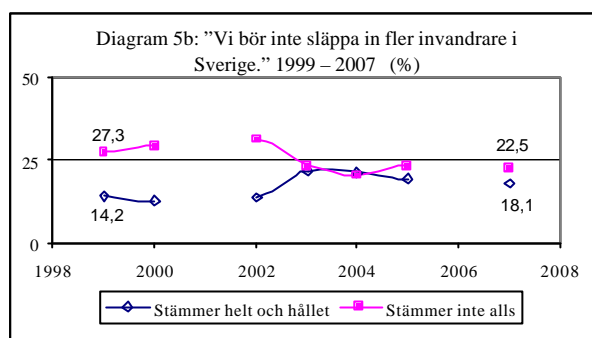
Tabell 5a: "Vi bör inte släppa in fler invandrare i Sverige." 1999–2007 (%)							
	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2007
Stämmer helt och hållet	14,2	12,7	13,7	**21,5	21,4	19,3	18,1
Stämmer ganska bra	20,4	21,5	21,8	*24,4	24,1	24,8	25,7
<i>Delsumma "stämmer"</i>	<i>34,6</i>	<i>34,2</i>	<i>35,5</i>	<i>45,9</i>	<i>45,5</i>	<i>44,1</i>	<i>43,8</i>
Stämmer ganska dåligt	36,0	34,7	*31,6	*29,1	*31,7	30,7	29,3
Stämmer inte alls	27,3	29,1	31,2	**23,2	*20,1	*22,9	22,5
<i>Delsumma "stämmer ej"</i>	<i>63,3</i>	<i>63,8</i>	<i>62,8</i>	<i>52,3</i>	<i>51,8</i>	<i>53,6</i>	<i>51,8</i>
Svarar ej	2,1	2,0	1,7	1,8	2,7	2,3	**4,4
N =	2 690	2 711	3 079	2 798	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

När det gäller attitydförändringar 2007 kan man i Tabell 5a konstatera att ingen statistiskt säkerställd förändring inträffar. Vid föregående mätning 2005 inträffade en förändring hos andelen som bestämt ifrågasatte den invandringsfientliga inställningen. Då ökade det antal som svarade att påståendet "inte alls" stämde. Då det inte sker någon förändring av detta segment 2007 kan man konstatera att attitydförändringen tycks bestå.

Inställning till invandring blir alltmer negativ – över perioden 1999–2007

Diagram 5b illustrerar attitydläget under hela mätperioden för de två mest tydliga attityderna, klart instämmande och klart avvisande. Diagrammet visar att attitydsegmentet som sammantaget instämmer i ett påstående som de facto innebär införandet av ett invandringssstopp över tid ökar; 35 procent instämmer helt eller delvis 1999, vilket 44 procent gör 2007. Det motsatta attitydläget, de som tar avstånd från denna inställning, minskar i nästan motsvarande grad.

Bakgrundsbeskrivning: lågutbildade oftast mest främlingsfientliga

Analysen av de fem bakgrundsvariablerna visar statistiskt säkerställda skillnader vad gäller kön, utbildning och bostadsort i denna fråga. De undergrupper som oftare instämmer i den invandrarfientliga uppfattningen är män och personer med låg utbildning. De undergrupper som oftare helt avvisar att Sverige bör stänga gränserna för invandring är kvinnor, personer under 30 år, personer i åldern 30–49 år, storstadsbor och högutbildade.

En jämförelse mellan 2005 och 2007 visar på likheter i svaren. Båda åren visar statistiskt säkerställda skillnader vad gäller kön, ålder, ortsstorlek och utbildning. Personer i åldern 30–49 år har tillkommit som en undergrupp som oftare avvisar påståendet. Den största skillnaden mellan de båda åren är att den enda undergrupp som oftare helt instämmer i att invandringen bör begränsas år 2007 är personer med låg utbildning. 2005 var det fyra undergrupper som oftare svarade instämmande. Nämligen män, personer över 65 år, lågutbildade och medelinkomsttagare.

ii) Inställning till politiskt organiserad främlingsfientlighet

IB har sedan 1999 ställt en fråga för att sondera benägenheten att rösta på ett främlingsfientligt parti. Det finns olika sätt att konkret formulera ("operationalisering") en frågelydelse som avspeglar vad man menar med "främlingsfientligt parti". Ett förenklat och något missvisande sätt att göra det är att helt enkelt använda sig av termen "främlingsfientligt parti" i frågeformuleringen. Då blir svaret beroende av vad respondenterna lägger in i denna term. Det kan inte uteslutas att termen av olika anledningar av vissa respondenter kan anses omfatta även etablerade partier.

IB väljer en frågelydelse som preciserar en principiell frågeställning, som är grundläggande i det som av många kan uppfattas som främlingsfientligt. I ett land som Sverige med en stark och grundlagsskyddad jämlikhetssträvan är det logiskt att tolka en politisk inriktning som vill göra alla invandrare (oavsett medborgarskap och graden av integration i Sverige) till andra klassens medborgare, som ett utslag av en främlingsfientlig inställning. Så, frågan som avser omfatta sympatier för politiskt organiserad främlingsfientlighet har preciserats i termer av benägenheten "att rösta på ett parti som vill inskränka invandranas rättigheter".

e) Ökar benägenhet att rösta på ett främlingsfientligt parti

Resultaten för alla IB-mätningar sedan 1999 finns i **Tabell 6a**. I senaste mätningen 2007 avser 7 procent bestämt rösta på ett parti som gör invandrare till andra klassens medborgare. Läger man till dem som med viss tvekan kan tänka sig göra det blir det nästan en fjärdedel som överväger att rösta på ett parti som vill göra politik av tanken att invandrare inte bör ha samma rättigheter som infödda svenskar.

Det kan te sig oroväckande att så mycket som en fjärdedel av personerna i åldern 16–78 år avser eller överväger att rösta på ett parti som har som mål att ge alla invandrare – oavsett medborgarskap och förankring i Sverige – mindre rättigheter än infödda svenskar. Värt att notera är att endast en mindre kategori (7 procent) uppvisar en bestämd och tydlig vilja att göra det.

	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2007
Ja, absolut	6,7	6,0	**8,3	8,0	7,6	**5,7	*7,3
Ja, kanske	22,5	23,4	23,6	**18,4	17,4	18,2	16,3
<i>Delsumma "ja"</i>	<i>29,2</i>	<i>29,4</i>	<i>31,9</i>	<i>26,4</i>	<i>25,0</i>	<i>23,9</i>	<i>23,6</i>
Nej	69,0	68,7	*65,9	**72,1	72,2	74,1	72,2
Svarar ej	1,8	1,9	2,2	1,5	2,8	*2,0	**4,2
N =	2 690	2 711	3 079	2 798	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

Statistiska förändringar 2007

Under 2007 sker två statistiskt säkerställda förändringar. Andelen som uppger att de bestämt ("Ja, absolut") kan tänka sig rösta på ett främlingsfientligt parti ökar. En annan förändring gäller ökningen av andelen som väljer att inte svara. Med detta resultat kan den signifikanta nedgången som noteras i förra mätningen (2005) ha avstannat och förändrats i en motsatt riktning. 2005 års minskning av andelen som "absolut" kunde rösta på ett invandringsfientligt parti har förändrats till en ökning av samma andel.

Det kan ligga flera faktorer bakom denna negativa förändring. En av dessa kan troligen vara att samhällsklimatet på senare tid har ändrats så att det har blivit mer accepterat att uttryckligen stödja ett främlingsfientligt parti. Inte minst mediernas och även partierna kan i detta avseende ha spelat en avgörande roll.

Mot bakgrund av de förändringar som skett på senare tid när det gäller hanteringen av främlingsfientlig politik, är 2007 års resultat om ökad benägenhet att rösta främlingsfientligt ingen överraskning. Även om en sådan inställning till stor del normalt bör tolkas som en protestattityd snarare än som ett riktigt beslut att rösta på ett främlingsfientligt parti, så är det viktigt att varje förändring i denna fråga i fortsättningen analyseras noggrant och följs upp med andra mätningar.

Den allmänna benägenheten att rösta främlingsfientligt minskar över tid

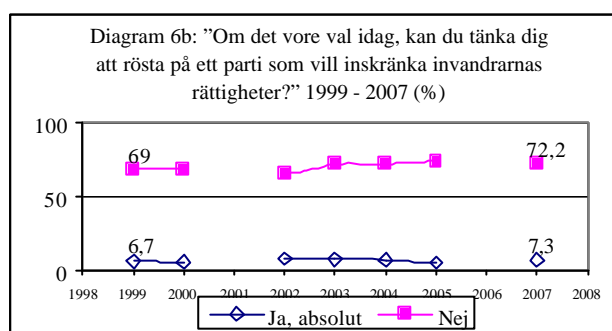
Diagram 6b illustrerar attitydförändringar över tid för både den avvisande och den klart bejakande benägenheten att rösta främlingsfientligt.

Diagrammet visar att andelen som helt avvisar tanken på att rösta på ett främlingsfientligt parti ökar från 69 till 72 procent under perioden 1999–2007. Skillnaden är statistiskt signifikant. En markant ökning av den

negativa attityden till denna typ av partier sker mellan 2002 och 2003, med 6 procentenheter. Därefter har avvisandet av ett främlingsfientligt parti legat på samma nivå. Mot bakgrund av frågans huvudsakliga innehåll, att avgränsa rättigheter för invandrare, är det rimligt att tolka detta avvisande som ett indirekt stöd för den svenska integrationspolitiska tanken – lika rättigheter för alla människor oavsett bakgrund.

Den grupp av respondenter som bestämt uppger att de vill rösta på ett främlingsfientligt parti uppgår under mätperioden till en andel på 6–8 procent. Andelen respondenter som helt instämmer ligger på en stabil nivå under hela mätperioden, med undantag från ett par statistiska förändringar (ökad andel 2002, med Fadimemordet som en trolig förklaring, minskad andel 2005, som åter ökar 2007).

Ytterligare en slutsats om hela mätperioden är att den sammantagna benägenheten att rösta på ett främlingsfientligt parti (svaren ”Ja, absolut” och ”Ja, kanske”) minskar. Andelen var 29 procent i den första mätningen 1999 mot 24 procent i mätningen 2007.

Bakgrundsbeskrivning: män, lågutbildade och medelinkomsttagare mest positiva
 Analysen av bakgrundsvariablerna för år 2007 visar signifikanta skillnader vad gäller kön, ålder, ort och inkomst. Följande undergrupper svarar oftare att de säkert och bestämt ("Ja, absolut") stöder tanken på att rösta på ett parti som vill inskränka invandrarernas rättigheter: män, personer med låg utbildning och personer med medelhög inkomst. Bland de undergrupper som oftare avvisar tanken på att rösta på ett invandrarfientligt parti finns kvinnor, personer i åldern 50–64 år, personer med hög utbildning och personer med hög inkomst.

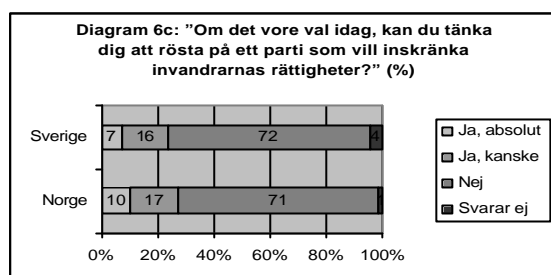
En jämförelse med signifikanta förändringar 2005 visar på en del likheter men också på en del skillnader. Det är vid båda tillfällena i stort sett samma demografiska undergrupper som oftare avvisar tanken på att rösta på ett invandrarfientligt parti. Det är betydligt färre undergrupper som på ett statistiskt signifikant sätt utmärker sig genom att helt stödja tanken på att rösta på ett invandrarfientligt parti år 2007 jämfört med år 2005.

Personer yngre än 30 år, män, småstadsbor, personer med låg och medelhög utbildning samt personer med låga inkomster stödde oftare helt tanken på att rösta på ett invandrarfientligt parti 2005. År 2007 är det tre undergrupper som gör samma sak.

Jämförelse mellan Norge 2005 och Sverige 2007

I Sverige är det färre personer än i Norge 2005 som kan tänka sig att rösta på ett parti som vill inskränka invandrarernas rättigheter. **Diagram 6c** visar att det i Norge är en tiondel som absolut kan tänka sig att rösta på ett rasistiskt parti, medan 3 procentenheter färre kan tänka sig samma sak i

Sverige. Totalt är det 27 procent i Norge mot 23 procent i Sverige som inte utesluter att rösta på ett främlingsfientligt parti.

Avsnittssammanfattning

IB omfattar två indikatorer med fokus på främlingsfientliga föreställningar: "allmän främlingsfientlig inställning" och "inställning till politiskt organiserad främlingsfientlig". Den första indikatorn omfattar fyra delfrågor som sammantaget visar på ett begränsat stöd för en främlingsfientlig inställning i Sverige.

Attitydläget för den främlingsfientliga tanken "ju mindre man märker av alla utlänningar desto bättre" håller sig på en stabil nivå under hela mätperioden. Resultaten för 2007 visar att drygt 7 av 10 motsätter sig den invandringsfientliga tanken. Drygt en femtedel instämmer helt eller delvis och endast en marginell grupp instämmer helt i denna främlingsfientliga föreställning. Inga statistiska förändringar sker i relation till föregående mätning undantaget andelen som väljer att inte svara. Följande undergrupper svarar oftare helt eller delvis avvisande: kvinnor, personer under 30 år, personer i åldern 30–49 år, storstadsbor samt personer med hög utbildning. Samtidigt instämmer män, lågutbildade, medelinkomsttagare och personer över 65 år oftare.

En annan fråga i IB 2007 undersöker stödet för den starka invandrarfientliga tanken att skicka hem invandrare till sina ursprungsländer när bristen på arbeten ökar i Sverige. En överväldigande majoritet, 8 av 10, avvisar helt eller delvis denna tanke, medan så många som hälften av alla respondenter gör det bestämt. Endast en marginell andel (7 procent) instämmer helt i denna främlingsfientliga föreställning. Slår man ihop dem som svarar positivt på denna fråga uppgår de till något färre än en sjättedel. För denna fråga finns inga mätningar över tid

Vad gäller allmänhetens "attityder till etniska preferenser" vid fördelningen av samhällsresurser motsätter sig en klar majoritet denna typ av "välfärdchauvinism"; 7 av 10 avvisar (helt eller delvis) tanken att infödda svenskar ska ha förtur till jobb och bidrag. Å andra sidan saknas det inte stöd för denna tanke. Drygt 3 av 10 instämmer helt eller delvis i den välfärdchauvinistiska tanken. En statistiskt säkerställd förändring sker under 2007: andelen som svarar att de instämmer helt ökar, vilket strider mot förändringen i förra mätningen, då denna andel minskade.

När det gäller allmänhetens inställning till tanken att man inte ska "släppa in flera invandrare i Sverige" finns 2007 en knapp majoritet som ställer sig avvisande. Drygt en femtedel avvisar tanken bestämt. De som instämmer helt eller delvis i att Sverige inte ska ta emot fler invandrare uppgår till

drygt 4 av 10. Under mätperioden sker en viktig förändring av attitydbilden. De som är helt övertygade om att man inte ska "släppa in fler invandrare i Sverige" blir successivt fler, samtidigt som andelen som är avvisande mot tanken minskar och hamnar i minoritet. Inga statistiska förändringar sker i relation till 2005. Kvinnor och högutbildade är oftare helt avvisande till påståendet medan lågutbildade oftare instämmer helt och hållet.

Den andra indikatorn, "inställning till politiskt organiserad främlingsfientlighet", använder en fråga om benägenheten att rösta på ett främlingsfientligt parti. Resultaten för 2007 visar att en kraftig majoritet, 7 av 10, med bestämdhet svarar avvisande på detta. Sammantaget överväger dock nästan en fjärdedel av den svenska allmänheten att lägga sin röst på ett sådant parti, men endast 7 procent kan absolut tänka sig att göra det. I jämförelse med 2005 års resultat har den positiva utvecklingen som då skedde, nämligen minskningen av andelen som svarade att de utan problem kunde tänka sig att rösta på ett främlingsfientligt parti, avstannat och till och med utvecklats i motsatt, negativ riktning. Andelen som kan överväga att rösta på ett främlingsfientligt parti minskar generellt under mätperioden samtidigt som andelen som avvisar en sådan handling under hela mätperioden håller sig på en stabil nivå. De undergrupper som oftare svarar helt avvisande på frågan om de kan tänka sig att rösta på ett främlingsfientligt parti är kvinnor, höginkomsttagare och högutbildade, medan män, medelinkomsttagare och lågutbildade oftare är helt positivt inställda.

5 Föreställningar om islamofobi i Sverige 2007

En rapport från EUMC (2006) som fortfarande är ganska aktuell redovisar data om islamofobi och muslimers diskriminering när det gäller sysselsättning, utbildning och boende. Rapporten, som redogör för exempel av ”good practices” och policyförslag, betonar att denna diskriminering mot europeiska muslimer fortsätter att vara underdokumenterad, och förordar därför bättre rapportering från medlemsländerna. Rapporten redovisar datauppgifter som visar att muslimer, jämte andra invandrar- och minoritetsgrupper, ofta utsätts för olika former av negativ särbehandling som minskar deras chanser på arbets- och utbildningsmarknaden. Rapporten ger exempel på islamofobiska handlingar inom EU som omfattar bland annat muntliga kränkningar, fysiska angrepp och mordbränder.

De kunskaper som IB redovisar i denna rapport ligger i linje med EUMC:s rekommendationer om att ta fram bättre rapportering av hur muslimer utsätts för diskriminerande och rasistisk behandling. I synnerhet är indikatorserien i detta avsnitt och indikatorn för bevittnandet av rasistiska kränkningar i avsnitt 7 nedan angelägna empiriska bidrag för att minska kunskapsunderskottet inom detta område.

Tidigare IB har redovisat en bred negativ inställning till muslimer i Sverige. Under 2006 har en rad internationella händelser kring islamisk fundamentalism och terrorism haft en fortsatt negativ påverkan på attityderna till islam och muslimer. En nationell debatt om bland annat slöjbärande och muslimska friskolor, som i sig uppfyller en viktig både normativ och politisk funktion, kan ha fått sidoeffekten att den förstärkt fördomar och okunskap, särskilt som det till exempel i samband med dessa frågor inte görs någon distinktion mellan (kulturell) tradition och religion. IB inledde med de två senaste undersökningarna ett unikt arbete för att systematiskt mäta och följa upp allmänhetens inställning i frågor som berör islam och muslimer, samt kartlägga det som betecknas islamofobi. Denna kartläggning genomförs med hjälp av indikatorer som på regulärt basis har tillämpats i Tyskland.

Finns det 2007 samma nivå av misstro och ovilja mot muslimer? Eller har allmänheten i Sverige fått en mer positiv inställning under året som gått?

Islamofobi – ett svårt begrepp

Det finns flera definitioner av islamofobi, men gemensamt för samtliga är att det handlar om en rädsla för eller en motvilja och ett hat mot islam och muslimer. Göran Larsson definierar ”islamofobi” i sin delrapport som ingår i *Rasism och främlingsfientlighet i Sverige 2004* (se referenslistan) som dels en rädsla eller fobi för religionen islam och dess anhängare – muslimerna – dels som ”kampanjer mot islam och muslimer som bottnar i denna rädsla”. Denna definition kan tolkas som fokuserad på en koppling mellan social rädsla och politiska handlingar.

Här saknas dock en social dimension av hat och fientlighet, som finns i andra definitioner, bland annat i det Londonbaserade oberoende forskningsinstitutet The Runnymede Trusts uppmärksammade rapport *Islamophobia: A challenge for us all* (Runnymede Trust 1997). I denna rapport definieras islamofobi som ”an unfounded prejudice and hostility” (ogrundade fördomar och fientlighet) mot islam, och det hänvisas till de praktiska konsekvenserna, i form av diskriminering mot muslimer inte bara som kollektiv utan också som individer, samt till konsekvenserna i form av marginalisering av muslimer från ekonomisk och social delaktighet i samhällslivet.

Även om begreppet islamofobi används internationellt av många forskare och även av svenska institutioner och EU-institutioner (till exempel EUMC 2005) saknas det inte kritiker. Några invändningar mot begreppet islamofobi framhäver bland annat att begreppet överdriver muslimers utsatthet och att det i praktiken används för att skydda muslimer från kritik. Andra menar att islamofobi är ett illa använt begrepp då det framställer människor som om de vore rädda för religionen i sig.

En aktuell svensk begreppdiskussion redovisas i rapporten *Islamofobi* som tagits fram på uppdrag av Forum för levande historia (Otterbeck & Bevelander 2006). Rapporten går igenom vanliga invändningar mot begreppet islamofobi och reflekterar kring fördelar och nackdelar av dess analytiska användning. Författarna menar att begreppet islamofobi har en funktion att fylla då det redan fått stort genomslag och påverkan.

Exempelvis har begreppet lett till debatt om muslimers utsatthet och frågan har tack vare begreppet hamnat på den politiska dagordningen.

IB och begreppet islamofobi

I linje med internationell forskning och debatt (bland annat rapporten från Runnymede Trust), och efter samråd med svenska forskare, bedömer IB det som relevant och nödvändigt att använda sig av ett begrepp som än så länge saknar fungerande alternativ inom ett område som är i akut behov av analyser och uppföljningar. Mot denna bakgrund väljer IB att även i fortsättningen använda sig av begreppet islamofobi i den nedan redovisade beskrivningen. I mer empiriska termer följer IB den analytiska modellen som tagits fram av en forskargrupp i Tyskland (se nedan).

Två dimensioner av islamofobi

Sedan tidigare IB-undersökningar baserar sig operationaliseringen av begreppet ”islamofobi” på det analytiska indikatorverktyg som utarbetats av en tysk forskargrupp under ledning av sociologen Wilhelm Heitmeyer. Detta arbete finns redovisat i flera tyska rapporter (bl.a. i Heitmeyer 2003, 2005, 2007). Gruppen, som är verksam vid Bielefelds universitet, har forskat inom området rasism, islamofobi, antisemitism och främlingsfientlighet. Man har vid flera tillfällen genomfört en stor nationell enkätundersökning (GMF survey) som tillämpar en kvalificerad mättningsmodell för bland annat rasism, främlingsfientlighet och företeelserna islamofobi och antisemitism.

Vad gäller islamofobi har mättningsmodellen utvecklats och modifierats som resultat av den kunskap och de erfarenheter som framkommit genom de två undersökningar som genomförts 2002 och 2003. I den senare versionen har antalet enkätfrågor minskat och de dimensioner som forskarna anser avspegla islamofobi har i högre grad preciserats.

Efter konsultationer med de tyska forskarna valde IB i en föregående mätning att använda deras mätningmodell för islamofobi. En tidig version av modellen använder tre dimensioner och varje dimension omfattar två påståenden som respondenterna ombeds ta ställning till, instämmande eller avståndstagande, med hjälp av en fyrgradig skala som anses likvärdig med den som används i IB. I denna rapport används endast två av dessa dimensioner.

De två dimensioner av islamofobi som IB 2005 beskriver är:

i) *Allmänt ogillande av muslimer i Sverige*. Denna dimension avser en rädsla som leder till ogillande och avvisande gentemot muslimer boende i Sverige. Denna dimension mäts med två påståenden som fokuserar på dels invandringsstopp för muslimer, dels muslimernas närvaro som utlösande faktor för känslor av främlingskap hos dem som bor i Sverige.

ii) *Avsikt att förhålla sig distanserat till muslimer*. Denna dimension inriktar sig på avsikten att skapa social distans till muslimer. Två påståenden ingår. Det ena rör misstro mot muslimer och det andra rör social distans i relation till eventuellt boende i ett bostadsområde med hög andel muslimer.

Tabell 7 sammanfattar de två indikatorer på islamofobi som används i IB 2005 och som bygger på den tyska modellen. För den första dimensionen har referensen till Tyskland bytts ut mot en referens till Sverige; i övrigt har inga ändringar gjorts.

Tabell 7: Indikatorer på islamofobi i IB 2007
<i>Indikator i) Allmänt ogillande av muslimer i Sverige</i>
a) "Man bör begränsa muslimernas invandring till Sverige!"
b) "Det stora antalet muslimer i Sverige gör att jag ibland känner mig som främling i mitt eget land!"
<i>Indikator ii) Avsikt att förhålla sig distanserat till muslimer</i>
a) "Jag är mer misstänksam mot personer med muslimsk tro!"
b) "Jag skulle ha svårt att flytta till ett område där det bor många muslimer!"

i) Allmänt ogillande av muslimer i Sverige

Modellens första indikator, "allmänt ogillande av muslimer", fokuserar på generella negativa föreställningar om muslimer. Ogillandet kan vara relaterat till rädsla och okunskap, något som i ett längre perspektiv kan leda till misstänksamhet och fiendlighet gentemot muslimer som bor i Sverige. Det första påståendet, "Man bör begränsa muslimernas invandring till Sverige!", är ett uttryck för eller en konsekvens av en sådan generell negativ inställning till muslimer.

a) Majoritet fortfarande emot stopp för musliminvandring

Tabell 8a visar att nästan 6 av 10 helt eller delvis avvisar tanken att begränsa antalet muslimer som invandrar till Sverige, vilket är något mindre än i den tidigare mätningen. En tredjedel avvisar tanken helt. Andelen respondenter som sammantaget anser motsatsen, nämligen att Sverige faktiskt bör begränsa den muslimska invandringen, uppgår till lite färre än 40 procent. En klar minoritet (16 procent) är helt övertygade om att de vill begränsa invandringen av muslimer till Sverige.

Två statistiskt säkerställda förändringar sker under 2007 i relation till 2005: dels minskar andelen som delvis tar avstånd från påståendet, dels ökar andelen som uppger ”ej svar”. Detta är motsatsen till det som hände 2005, då ökade vet ej och detta tolkades som en positiv förändring på så sätt att fler människor tar ställning i frågor som kan upplevas som komplicerade och kontroversiella.

Bakgrundsanalys: män, äldre och lågutbildade stöder oftare islamofobiska föreställningar

Analysen av bakgrundsvariablerna för år 2007 visar signifikanta skillnader i alla fem involverade variabler (kön, ålder, bostadsort, utbildning och inkomst). De undergrupper som oftare helt instämmer i en begränsning av musliminvandring är män, personer över 65 år och personer med låg utbildning. De grupper som oftare helt avvisar påståendet är kvinnor, personer under 30 år, personer i åldern 30–49 år, storstadsbor, högutbildade och höginkomsttagare. Dessa skillnader är statistiskt signifikanta.

En jämförelse av resultaten från 2005 och 2007 visar att det huvudsakligen är samma undergrupper som oftare inte instämmer i att den muslimska invandringen bör begränsas. Höginkomsttagare har 2007 tillkommit som en grupp som oftare är avvisande till att begränsa muslimsk invandring. Samma situation gäller när de undergrupper som oftare svarar instämmande jämförs. Skillnaderna är statistiskt säkerställda.

b) Fler upplever främlingskap i sitt eget land på grund av många muslimer

Indikatorn ”allmänt ogillande av muslimer i Sverige” fokuserar också på islam som källa till skapandet av en känsla av utanförskap hos allmänheten. Bidrar de ökade inslagen av islam och närvaron av muslimer i Sverige till en känsla av utanförskap, till att känslan för den nationella identiteten för infödda svenskar urholkas? Det empiriska måttet på denna aspekt av indikatorn är påståendet ”Det stora antalet muslimer i Sverige gör att jag ibland känner mig som en främling i mitt eget land.”

Tabell 8a visar att en majoritet, dock något mindre än i förra mätningen 2005, helt eller delvis avvisar en inställning som innebär en negativ inställning till muslimer. Nästan 7 av 10 avvisar att antalet muslimer gör att man inte känner igen sitt eget land. Således delas den muslimfientliga åsikten av en andel (3 av 10) som inte bör nonchaleras.

Tabell 8a: Indikatorer på ”allmänt ogillande av muslimer” i Sverige 2004–2007 (%)						
Stämmer	a) ”Man bör begränsa muslimernas invandring till Sverige!”			b) ”Det stora antalet muslimer i Sverige gör att jag ibland känner mig som främling i mitt eget land!”		
	2004	2005	2007	2004	2005	2007
Helt och hållet	17	16	16	13	*11	12
Ganska bra	22	21	22	16	14	**18
<i>Delsumma ”stämmer”</i>	39	37	38	29	25	30
Ganska dåligt	25	26	*24	24	25	23
Inte alls	33	35	34	44	**48	**43
<i>Delsumma ”stämmer ej”</i>	58	61	58	68	73	66
Svarar ej	3	**2	**4	3	**2	**4
N =	2 572	2 572	2 418	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

När det gäller båda frågorna som ingår i indikatorn 'allmänt ogillande av muslimer' inträffar 2007 tre statistiskt säkerställda skillnader och alla pekar på en negativ attitydförändring: 1) andelen respondenter som menar att muslimer skapar främlingskänslor ökar; 2) andelen som avvisar samma tanke minskar; samt 3) andelen som avvisar en begränsning av muslimsk invandring minskar. Notera att de som är klart positiva till denna invandringsbegränsning inte ökar. Dessutom ökar i båda frågorna återigen den andel som inte vill svara.

Alla dessa förändringar 2007 står i motsättning till de förändringar som sker 2005. Då inträffade tre signifikanta skillnader som pekade på att stödet för islamofobiska föreställningar minskar och på att andelen som ifrågasätter ökar. Vidare minskar andelen som väljer att inte svara.

Bakgrundsanalys: yngre och bättre ställda avvisar oftare känslor av främlingskap
En analys av bakgrundsvariablerna för 2007 visar signifikanta skillnader vad gäller kön, ålder, utbildning och inkomst. De undergrupper som oftare instämmer i påståendet om främlingskap är män, personer över 65 år, personer med låg utbildning och personer med låg inkomst. De som oftare avvisar påståendet om främlingskap är kvinnor, personer under 30 år, personer i åldern 30–49 år, högtbildade och personer med hög inkomst. Jämförelsen med resultaten från 2005 visar på en hel del skillnader. De undergrupper som oftare helt instämmer har minskat något i antal samtidigt som de undergrupper som oftare helt avvisar påståendet har ökat i antal. Män och personer över 65 år instämmer oftare helt och hållet i påståendet 2005 men inte 2007. Låginkomsttagare har tillkommit som en grupp som oftare helt instämmer i påståendet 2007. Bland de grupper som oftare helt avvisar påståendet har de båda yngre åldersgrupperna tillkommit mellan de båda åren. Skillnaderna är statistiskt säkerställda.

Religiösa personer mer negativa till muslimer

För att granska hur inställningen till religion är knuten till islamofobiska känslor analyseras sambandet med hjälp av en enkel korstabulering med en annan fråga om religionens betydelse för respondenten. Frågan lyder "Hur viktigt är religion för dig?" och svaren omkodas till "viktigt", "oviktigt" och en neutralposition "varken eller".

Korstabuleringen visar att det i årets mätning inte finns något signifikant samband mellan religiositet och islamofobifrågan om känslor av främlingskap. *Ett signifikant samband föreligger dock när det gäller inställningen till musliminvandring, som innebär att de ickereligiösa tar mer avstånd från islamofobi.* Samtidigt är svaranden som uppger att religion är viktigt mer instämmande och mindre avvisande.

Detta resultat är konsistent med mätningen 2005. Då redovisades också att ickereligiösa personer (religion är "mycket oviktigt") oftare mycket bestämt avvisade tanken att begränsa musliminvandringen.

Det är kanske något överraskande att ickereligiösa personer är mer negativa till islamofobi och att motsatsen gäller för religiösa.

"Allmänt ogillande av muslimer i Sverige" – sammanfattning

Indikatorn "allmänt ogillande av muslimer i Sverige" handlar dels om huruvida man bör begränsa muslimernas invandring till Sverige, dels om det stora antalet muslimer skapar en känsla av främlingskap hos dem som bor i Sverige. IB 2007 visar att nästan 6 av 10 helt eller delvis avvisar tanken att begränsa musliminvandring, vilket är något mindre än i den tidigare mätningen. En tredjedel avvisar tanken helt. Andelen som anser

motsatsen uppgår till lite färre än 40 procent. En klar minoritet (16 procent) är helt övertygad om att de vill begränsa invandringen av muslimer till Sverige. När det gäller signifikanta förändringar minskar 2007 andelen som delvis tar avstånd från påståendet, vilket är negativt.

När det gäller delfrågan om känslor av främlingskap som skapas av ”det stora antalet muslimer i Sverige” finns det också en klar majoritet som helt eller delvis tar avstånd (nästan 7 av 10). Men en signifikant negativ förändring 2007 är den ökning av andelen respondenter som menar att muslimer skapar främlingskänslor.

Generellt sett är det under 2007 endast en minoritet på 12–17 procent som i båda frågorna (som ingår i indikatorn om allmänt ogillande av muslimer) hyser de mest fientliga åsikterna mot muslimer. De undergrupper som oftare helt instämmer i en begränsning av musliminvandring är män, personer över 65 år och personer med låg utbildning. De grupper som oftare helt avvisar påståendet är kvinnor, personer under 30 år, personer i åldern 30–49 år, storstadsbor, högutbildade och höginkomsttagare.

ii) Avsikt att förhålla sig distanserat till muslimer

IB:s mätmodell för islamofobi använder en andra indikator som rör avsikten att skapa social distans gentemot muslimer, och mäts med två påståenden. Det första påståendet gäller en allmän misstro mot muslimer och det andra påståendet handlar om en avvisande inställning till att bo i samma bostadsområde som muslimer.

a) Misstänksamhet mot muslimer

Tabell 8b visar att nästan 6 av 10 sammantaget uppger att de inte är mera misstänksamma mot muslimer än mot andra – vilket är ungefär på samma nivå som 2005. Nästan hälften av denna andel avvisar bestämt att de misstror muslimer. Det finns dock en stor andel av befolkningen som hyser misstro mot personer som de uppfattar har muslimsk tro. Exakt 40 procent delar helt eller delvis denna uppfattning, även om det endast är en mindre grupp som instämmer ”helt och hållet” i att de är mer misstänksamma mot personer med muslimsk tro.

Ingen signifikant förändring sker under 2007, med undantag av att det är fler som svarar att de inte vet, vilket ger ett stabilt attitydläge med nästan 6 av 10 som (helt eller delvis) tar avstånd från misstänksamheten mot muslimer just för att de är muslimer. Detta kan jämföras med 2005, då en positiv förändring inträffade, nämligen den att fler helt och hållet avvisade misstro mot muslimer.

Bakgrundsanalys: kvinnor, storstadsbor och högutbildade avvisar oftare islamofobiska föreställningar

Analysen av de fem bakgrundsvariablerna visar på signifikanta skillnader med avseende på kön, utbildning och bostadsort. De undergrupper som oftare helt instämmer i denna islamofobiska inställning är män och personer med låg utbildning. De undergrupper som oftare helt och hållet avvisar detta påstående är kvinnor, storstadsbor och högutbildade. Skillnaderna är statistiskt säkerställda.

Jämförelsen mellan 2007 och 2005 visar på flera likheter. Det är vid båda tillfällena i stort sett samma undergrupper som oftare helt avvisar påståendet. Den enda skillnaden är att storstadsbor tillkommer som en undergrupp som oftare avvisar påståendet under 2007. Bland de

undergrupper som oftare helt instämmer i påståendet faller äldre än 65 år bort.

Tabell 8b: Indikatorer på "avsikten att förhålla sig distanserat till muslimer". 2004–2007 (%)						
	a) "Jag är mer misstänksam mot personer med muslimsk tro!"			b) "Jag skulle ha svårt att flytta till ett område där det bor många muslimer!"		
	2004	2005	2007	2004	2005	2007
Helt och hållet	14	13	14	26	24	25
Ganska bra	28	26	26	30	31	30
<i>Delsumma "stämmer"</i>	42	39	40	56	55	55
Ganska dåligt	29	28	26	22	23	*20
Inte alls	26	32**	30	19	21	21
<i>Delsumma "stämmer ej"</i>	55	60	56	41	44	41
Svarar ej	3	**1	**4	3	**1	**4
N =	2 572	2 572	2 418	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

b) Majoritet motvillig till att flytta till områden med många muslimer

Den enda delfråga (av de fyra som ingår i båda indikatorerna) för vilken en majoritet bejakar antimuslimska känslor är den om benägenhet att flytta till ett muslimtätt bostadsområde. En majoritet instämmer helt eller delvis i tanken "Jag skulle ha svårt att flytta till ett område där det bor många muslimer."

Tabell 8b visar att fler än hälften (55 procent) intar en helt eller delvis instämmande hållning. Denna negativa inställning till muslimer ligger på exakt samma nivå som den gör 2005. Notera att en fjärdedel uppger att de absolut skulle ha svårt att flytta till ett område med många muslimer. De som sammantaget avvisar detta islamfientliga påstående är 4 av 10. Detta kan tolkas som att så många kan tänka sig att flytta till ett muslimtätt område. Lite drygt en femtedel är helt säkra på att de kan tänka sig detta. Endast en statistiskt säkerställd förändring sker 2007 och den sker i en negativ riktning; andelen som avvisar den islamofobiska inställningen minskar. Desutom ökar andelen som inte uppger något svar.

Bakgrundsbeskrivning: yngre, storstadsbor och låginkomsttagare stöder mer sällan islamofobiska föreställningar

En analys av fem bakgrundsvariabler för år 2007 visar flera statistiskt signifikanta skillnader. De undergrupper som oftare helt instämmer i tanken att inte flytta till områden med muslimer är män och personer med medelutbildning. De undergrupper som oftare helt avvisar påståendet är personer under 30 år, storstadsbor och personer med låg inkomst. Skillnaderna är statistiskt signifikanta.

Jämförelsen av resultaten från 2005 och 2007 visar på en del likheter men också på en del skillnader. Kvinnor och högutbildade faller bort 2007 som undergrupper som oftare helt avvisar påståendet. Samtidigt tillkommer gruppen storstadsbor under 2007 som en undergrupp som helt avvisar påståendet. En del förändringar sker också bland grupperna som oftare helt instämmer i påståendet att de inte vill flytta till ett område där det bor muslimer. Personer över 65 år och lågutbildade faller bort och gruppen personer med medelutbildning tillkommer.

Ickerreligiösa tar oftare avstånd från misstro mot muslimer

När man tittar på inställningen till religion (se variabelbeskrivningen i tidigare avsnitt) framkommer bilden att religiositeten är signifikant associerad med de två frågor som mäter islamofobiska känslor. När det gäller frågan om misstro mot muslimer återfinns det samband som tidigare dokumenterats, nämligen att ickereligiösa oftare tar avstånd och religiösa är mer instämmande. Sambandet är delvis det omvända när det gäller frågan om att flytta till ett muslimtätt område. I det fallet instämmer de ickereligiösa oftare och avvisar i mindre grad, och de som uppger att religion är viktigt tar mer avstånd från den negativa inställningen mot muslimer.

IB 2005 redovisade också det senare sambandet: mycket religiösa personer (religion är ”mycket viktig”) tenderade att avvisa tanken på att flytta till områden där det bor många muslimer, medan de minst religiösa (religion är ”mycket oviktigt”) oftare instämde i tanken.

Islamofobi – en jämförelse mellan Sverige, Tyskland och Norge

Tabell 9 sammanställer resultat från IB 2005, den tyska GMF-undersökningen (Heitmeyer 2007) och Norges integrationsbarometer 2005. Uppgifterna gäller de två indikatorer som redovisats tidigare. Svartalternativen har slagits ihop så att de instämmande svaren omfattar alla dem som svarar att påståendena stämmer helt eller ganska bra. De ifrågasättande svaren har slagits ihop så att de som svarar att påståendena inte alls stämmer eller stämmer ganska dåligt redovisas tillsammans. De norska och svenska svartalternativen är identiska.

Tabell 9: Empiriska mått för islamofobi. Jämförelsen (2) mellan Sveriges Integrationsbarometer 2007, Norges 2005 och Tysklands 2006 (%)			
Indikator: Allmänt ogillande av muslimer			
1 ”Man bör begränsa muslimernas invandring till Sverige/Norge/Tyskland!”			
	Norge	Tyskland	Sverige*
Stämmer helt och hållet/ganska bra	56	29	40
Stämmer inte alls/ganska dåligt	44	71	60
2 ”Det stora antalet muslimer i Sverige/Norge/Tyskland gör att jag ibland känner mig som främling i mitt eget land!”			
Stämmer helt och hållet/ganska bra	29	39	30
Stämmer inte alls/ganska dåligt	71	61	70
Indikator: Handlingsavsikten att hålla social distans mot muslimer			
3 ”Jag är mer misstänksam mot personer med muslimsk tro!”			
Stämmer helt och hållet/ganska bra –	48	-	41
Stämmer inte alls/ganska dåligt –	52	-	59
4 ”Jag skulle ha svårt att flytta till ett område där det bor många muslimer”			
Stämmer helt och hållet/ganska bra –	63	-	57
Stämmer inte alls/ganska dåligt –	37	-	43

* Procentberäkningar för Sverige exkluderar ”vet ej”-svar.

När det gäller den första indikatorn visar Tabell 9 en tydlig attitydbild i relation till Tyskland. När det gäller att stoppa musliminvandringen är allmänheten i Tyskland både mindre instämmande och mer avvisande än i Sverige; 40 procent i Sverige vill stoppa invandringen mot bara 29 procent i Tyskland. När det gäller känslor av främlingskap på grund av antalet muslimer råder motsatta förhållanden. Denna rädsla är större i Tyskland än i Sverige, kanske beroende på koncentrationen av personer av en viss nationell bakgrund, Turkiet, och på den mer intensiva debatten kring Turkiets eventuella EU-medlemskap som pågår i Tyskland.

Vad gäller Norge visar Tabell 9 en tydlig attitydbild i relation till det första måttet i denna indikator. Allmänheten i Norge instämmer i högre grad än i Sverige i frågan om musliminvandringen. Mer än hälften i Norge vill begränsa invandringen av muslimer, vilket kan jämföras med 40 procent i Sverige. För det andra påståendet ligger instämmandet på samma nivå, kring 30 procent. Cirka 70 procent i varje land avvisar det andra påståendet.

I tabellen kan man också jämföra den andra indikatorn på islamofobi, den som berör sociala relationer och skapande av social distans. (Dessa frågor har inte redovisats i den senaste tyska undersökningen 2006.) För båda påståendena finns det här en större andel personer som svarar instämmande i Norge än i Sverige. Enligt denna indikator uppvisar Norge en högre grad av islamofobi än Sverige. Om man studerar det första måttet, det som berör misstänksamhet mot muslimer, är attitydläget mer negativt i Norge. När det gäller benägenheten att flytta till ett område där det bor många muslimer följer de norska svaren samma linje. Flera i Norge uppger att de inte kan tänka sig att göra detta. En majoritet delar denna åsikt i båda länderna.

”Avsikt att förhålla sig distanserat till muslimer” – sammanfattning

Indikatorn ”handlingsavsikten att hålla social distans mot muslimer” omfattar en fråga om allmän misstro mot muslimer och en annan om inställningen till att flytta till ett bostadsområde där många muslimer bor. IB 2007 visar att nästan 6 av 10 sammantaget uppger att de inte är mera misstänksamma mot muslimer än mot andra, vilket ligger ungefär på samma nivå som 2005. Nästan hälften i denna andel avvisar bestämt att de misstror muslimer. Det finns dock en stor andel i befolkningen (exakt 40 procent) som hyser misstro mot personer som de uppfattar har muslimsk tro, även om det endast är en mindre grupp (drygt 10 procent) som ”helt och hållet” instämmer i denna uppfattning. Ingen relevant statistisk förändring sker under 2007 i relation till föregående mätning. De undergrupper som oftare helt instämmer i en avvisade misstro mot muslimer är män och personer med låg utbildning. De undergrupper som oftare avvisar denna inställning är kvinnor, storstadsbor och högutbildade. Den enda islamofobiska föreställningen som en majoritet av befolkningen instämmer i är *inställningen till att flytta till ett område med många muslimer*. Lite fler än hälften är motvilliga till att göra detta. Denna negativa inställning ligger på exakt samma nivå som den gör 2005. Noteras bör att en fjärdedel uppger att de absolut skulle ha svårt att flytta till ett område med många muslimer. 4 av 10 avvisar detta islamfientliga påstående. Lite drygt en femtedel är helt säkra på att de kan tänka sig att flytta till ett område med många muslimer.

Endast en statistiskt säkerställd förändring sker under 2007 och den sker i en negativ riktning: de som avvisar den islamofobiska inställningen minskar. De undergrupper som oftare helt instämmer i tanken att inte flytta till muslimområden är män och personer med medelutbildning. De undergrupper som oftare helt avvisar påståendet är yngre än 30 år, storstadsbor och låginkomsttagare.

6 Antisemitiska föreställningar i Sverige 2007

Antisemitism är den etablerade beteckningen för fientlig inställning mot judar som grupp. Det kan omfatta fördomar, stereotyper, allmän negativ inställning och hat mot judar därför att de är judar. Antisemitism kan också betecknas som en form av rasism som vänder sig mot minoritetsgruppen judar, därför att de är judar. Även om forskare som Michel Wieviorka påminner om att det finns skäl (bland annat den sociala funktionen) som talar för att särskilja antisemitism och rasism (1998, s 51-52).

Som andra former av rasism varierar antisemitism i sina uttrycksformer och i styrka. Den kan förekomma i institutionaliserade statliga former som under Nazityskland, eller verka i dagens samhällen genom människors interaktioner och politisk extremism. Den kan omfatta invecklad ideologiproduktion eller enklare stereotyper och tankemönster. Den kan yttra sig genom spontana eller organiserade våldshandlingar, vardagliga trakasserier av verbal eller beteendemässig karaktär (det senare är en empirisk dimension av antisemitism som i denna rapport beskrivs i avsnitt 7 nedan).

En ny form av antisemitism återfinns i den företeelse som betecknas ”judéfobi” (från franskans ”judéophobie”), och som uppmärksammas främst inom Frankrikes muslimska befolkningsgrupper, men som även finns i andra länder, bland annat Belgien, Storbritannien och Nederländerna. I Frankrike är det en företeelse som börjar anta oroväckande former. Av de 463 hot mot judar som franska myndigheter registrerade 2003, var endast 50 kopplade till högerextremismen, sedan tidigare den traditionella bäraren av antisemitiska handlingar.

IB initierade en beskrivning av antisemitismen för första gången 2004 och redovisade resultat som låg ganska mycket i linje med andra undersökningar inom området. Med årets undersökning uppnår man en serie av tre mätningar av samma frågemodell (som beskrivs nedan). Under våren 2006 redovisade en annan statlig myndighet, Forum för Levande historia, en studie (*Antisemitiska attityder och föreställningar i Sverige*, 2006) som kartlägger antijudiska fördomar och förhållningssätt bland svenskar mellan 16 och 75 år. Denna studie omfattar ett större frågebatteri och redogör för en lite högre nivå av antisemitism än IB.

Definition av ”antisemitism”

Det finns flera definitioner av ”antisemitism”. Gemensamt för dessa är att de refererar till attityder eller handlingar som uttrycker hat, aggression eller motvilja mot judar i deras egenskap av judar, det vill säga i egenskap av personer som antas tillhöra den judiska folkgruppen.

Ett viktigt inslag i litteraturen fokuserar på en förändringsprocess där ”vanliga” och kanske ganska kulturassimilerade judar i betraktarens ögon förvandlas till stereotypa judar, som ett resultat av ideologiska och politiska konstruktioner. Från ett antisemitiskt perspektiv innebär ”jude” en essentialistisk konstruktion som ofta inbegriper en koppling till pengar,

koncentration av makt eller inflytande och internationell makt samt judar som bärare av bestående olikhet eller främlingskap. Detta är en central mekanism i antisemitismen. I denna analys uppfattas antisemitismen som negativa attityder eller handlingar som uttrycks genom fördomar, hat eller misstro mot judar.

Indikatorn för antisemitiska föreställningar

Som operativt verktyg för att empiriskt beskriva antisemitism använder IB 2005 den mättningsmodell som tagits fram av en tysk forskargrupp under ledning av sociologen Wilhelm Heitmeyer (se föregående delavsnitt om islamofobi). Enligt den tyska mättningsmodellen består antisemitism av olika dimensioner. Flera av dessa har en särskild koppling till Tysklands moderna historia. Därför var det inte lämpligt att överföra alla aspekter av den tyska modellen till en mättningsmodell som skulle tillämpas i Sverige. I samråd med de tyska forskarna har IB sedan 2004 valt att använda en kraftigt begränsad mättningsmodell för att beskriva antisemitism i Sverige. Modellen består endast av en av de aspekter som ingår i den tyska modellen, nämligen den som betecknas som "klassischer Antisemitismus" (Heyder med flera 2005), vilket i denna analys kallas "traditionell antisemitism".

Andra dimensioner av antisemitism

En aspekt som inte tas med i denna svenska tillämpning betecknas i den tyska mättningsmodellen som "sekundär antisemitism". Den beskrivs som en specifikt tysk form av antisemitism som relateras till de nazistiska förbrytelseerna och som även avspeglar den tyska skuldfrågan. En annan aspekt som ingår i den tyska analysmodellen betecknas "antisemitisk separation" och används för att beskriva en mekanism för indirekt nedvärdering och utslagning av medborgare med judisk tro, genom att man ifrågasätter deras lojalitet mot Tyskland. En tredje kallas "Israelrelaterad antisemitism" och handlar om att man överför kritik mot Israels politik till att gälla alla judar, så att alla judar, oavsett nationalitet, hålls kollektivt ansvariga för staten Israels politik. Det handlar om en typ av antisemitism som hänvisar till Israels politik. Alla dessa aspekter operationaliseras med hjälp av ett par enkätfrågor i den tyska mättningsmodellen (Heyder med flera 2005).

IB och indikatorn för "traditionell antisemitism"

Endast en indikator bestående av två påståenden används här för att empiriskt mäta det som här i fortsättningen betecknas "traditionell antisemitism". De två påståenden som används i IB är exakt desamma som används i den tyska mättningsmodellen. Givetvis har referensen till landet ändrats (Sverige i stället för Tyskland). Precis som för övriga påståenden i IB ombeds respondenterna att ta ställning genom att välja svarsalternativ i en fyrgradig skala som går från helt instämmande till helt avvisande. IB:s skala uppvisar en mindre avvikelse från de tyska svarsalternativen, som dock inte kan anses påverka jämförbarheten.

Traditionell antisemitism i Sverige 2007

Resultaten från IB 2007 visar på ett fortsatt starkt ifrågasättande av traditionella antisemitiska uppfattningar. De antisemitiska attityderna i Sverige som mäts med den ovan redovisade indikatorn, fortsätter att ligga på en mycket låg nivå.

Av **Tabell 10a** framgår det att 9 av 10 respondenter helt eller delvis ger uttryck för en avvisande hållning till antisemitiska föreställningar. Så många som två tredjedelar avvisar kategoriskt påståendet om judarnas inflyttande. Denna andel är ännu större i frågan om uppfattningar om judarnas egen skuld till antisemitism.

I båda frågorna är andelen som sammantaget – det vill säga helt eller delvis – instämmer i antisemitiska uppfattningar inte större än 7 procent. De som instämmer helt är i båda fallen endast 2 procent.

Statistiska förändringar 2007

Endast en relevant statistisk förändring inträffar 2007 i relation till mätningen 2005, och den verkar tyvärr i negativ riktning. Andelen som bestämt ifrågasätter påståendet att ”judarna har för stort inflytande i Sverige” minskar. Detta kan jämföras med en signifikant förändring åt det andra hållet i förra mätningen. Då ökade andelen som bestämt tar avstånd från det andra antisemitiska påståendet. Det året var det flera som avvisade tanken att judarna själva är skyldiga till den förföljelse som drabbar dem. Dessutom ökar för båda frågorna andelen som väljer att inte svara. Eftersom det inte inträffar någon säkerställd förändring för något av de andra aktiva svarsalternativen, är det en rimlig tolkning att det minskade ifrågasättandet av antisemitiska uppfattningar inte lett till att anhängare av den antisemitiska uppfattningen ökat, utan snarare till flera osäkra som valt att inte svara.

	Judar har för stort inflytande i Sverige!			Genom sitt beteende är judarna medskyldiga till jedeförföljelser!		
	2004	2005	2007	2004	2005	2007
Helt och hållet	2	2	2	2	2	2
Ganska bra	5	5	5	6	5	5
<i>Delsumma ”stämmer”</i>	7	7	7	8	7	7
Ganska dåligt	24	24	25	19	18	18
Inte alls	65	67	*64	69	**72	70
<i>Delsumma ”stämmer ej”</i>	89	91	89	88	90	88
Svarar ej	4	**2	**4	4	**3	**5
N =	2 572	2 572	2 418	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

Bakgrundsbeskrivning: män, äldre än 65 och lågutbildade visar oftare antisemitiska känslor

Analysen av de fem bakgrundsvariablerna 2007 visar på signifikanta skillnader med avseende på kön, ålder, utbildning och inkomst. Män, personer över 65 år och personer med låg utbildning är instämmer oftare i de antisemitiska föreställningarna. De undergrupper som oftare är helt avvisande till de antisemitiska påståendena är kvinnor, personer i åldern 30–49 år, personer med hög utbildning och personer med hög inkomst. Jämförelsen av resultat från 2005 och 2007 visar på stora likheter. Det är samma undergrupper som oftare helt avvisar påståendena vid båda tillfällena. Det är även samma grupper som oftare är instämmande till de antisemitiska påståendena 2005 och 2007, men grupperna har gått från att oftare vara helt instämmande till att oftare vara endast instämmande.

Betydelse av religion för antisemitiska föreställningar

Påverkar en positiv inställning till religion hur man tar ställning till antisemitiska föreställningar? För att granska hur inställningen till religion

är knuten till antisemitiska känslor analyseras sambandet med en fråga om religionens betydelse för respondenten (en beskrivning av denna variabel finns ovan i avsnittet om islamofobi). Resultaten visar att personer som uppger att religion är ”oviktigt” tar i högre grad avstånd från de båda antisemitiska påståendena. Motsatsen gäller för dem som uppger att religion är ”viktigt”: de avvisar i signifikant mindre grad de antisemitiska påståendena. Detta resultat ligger i linje med IB 2005, då personer som ansåg att religion var ”mycket oviktigt” oftare ifrågasatte de två antisemitiska föreställningarna som omfattades av mätningen. Även personer som tycker att religion är ”ganska viktigt” instämmer oftare ”helt och hållet” i påståendet om judarnas inflytande.

Jämförelse avseende antisemitism mellan Sverige och Tyskland

GMF-undersökningen 2006 (Heitmeyer 2007) undersöker med samma mätningens verktyget som den svenska IB 2007 attityder till antisemitism. I den tidigare jämförelsen mellan GMF 2004 och IB 2005 har det kommit fram att attitydbilden i Tyskland var mer positiv till de antisemitiska föreställningarna som ingår i analysen. När man jämför årets mätning med senaste GMF 2006 i Tabell 10b framgår det att en markant skillnad finns i endast en de två frågorna som ingår i denna indikator.

I den första frågan om judarnas inflytande redovisas att det i Tyskland förekommer starkare antisemitiska känslor än i Sverige. Medan 7 procent instämmer (helt eller delvis) i Sverige är det exakt dubbelt så många som instämmer bland den tyska allmänheten. Vidare har 8 procent av tyskarna en tydlig och kategorisk uppfattning om denna föreställning, vilket endast 2 procent av allmänheten i Sverige har. Det finns också en klar skillnad när man jämför andelen som tar avstånd: 93 procent avvisar i Sverige uppfattningen att judarna har för mycket makt jämfört med 86 procent i Tyskland.

Tabell 10b: Jämförelse mellan indikatorn för antisemitism i Sverige 2007 och Tyskland 2006.				
	Judar har för stort inflytande i Sverige/Tyskland		Genom sitt beteende är judarna medskyldiga till judeförföljelser! (*)	
	Tyskland	Sverige	Tyskland	Sverige
Stämmer helt och ganska bra	14	7	10	8
Stämmer inte alls, ganska dåligt	86	93	90	92

(*) Procentberäkningar för Sverige utesluter ”vet ej”-svar, vilket innebär att procentsatserna avviker från dem som redovisats i tidigare tabeller.

När det gäller det andra antisemitiska påståendet, nämligen ”Genom sitt beteende är judarna medskyldiga till judeförföljelser” föreligger det inte någon skillnad mellan länderna. Andelen som sammantaget avvisar den islamofobiska uppfattningen ligger också på ungefär samma nivå. En tidigare jämförelse mellan länderna visade på klart mer negativa föreställningar i Tyskland.

Vad kan det bero på att bilden av den tydliga skillnaden som tidigare funnits (en mer islamofobisk inställning i Tyskland jämfört med Sverige) i denna senaste jämförelse förändrats?

Att jämförelsebilden har förändrats beror inte på att antisemitiska föreställningar substantiellt har blivit annorlunda i Sverige. Svaret på denna fråga är att attitydbilden signifikant har förändrats i Tyskland i positiv

riktning. Exempelvis instämde 17 procent 2004 i frågan om att judarna får skylla sig själva för förföljelsen, jämfört med 10 procent 2006.

Avsnittssammanfattning

IB använder sig av en indikator bestående av två frågepåståenden för att empiriskt mäta det som här i linje med internationell forskning betecknas ”traditionell antisemitism”. Frågorna avser judarnas inflytande och egen skuld till antisemitism. Resultaten för 2007 visar att 9 av 10 respondenter helt eller delvis ger uttryck för en avvisande hållning till antisemitiska föreställningar. Så många som två tredjedelar avvisar kategoriskt påståendet om judarnas inflytande. Denna andel är ännu större i frågan om uppfattningar om judarnas egen skuld till antisemitism.

I båda frågorna är andelen som sammantaget (helt eller delvis) instämmer i antisemitiska uppfattningar inte större än 7 procent. De som instämmer helt är endast 2 procent i båda fallen. Endast en statistiskt säkerställd förändring inträffar 2005, och den verkar tyvärr i negativ riktning. Andelen som bestämt ifrågasätter påståendet att ”judarna har för stort inflytande i Sverige” minskar. Detta kan jämföras med en signifikant förändring åt det andra hållet i förra mätningen 2005.

Män, äldre än 65 år och lågutbildade är oftare delvis instämmande till de antisemitiska föreställningarna. De undergrupper som oftare är helt avvisande är kvinnor, personer i åldern 30–49 år, personer med hög utbildning och personer med hög inkomst.

Resultatet av IB 2007 visar på en viss försvagning av allmänhetens avvisande av antisemitiska uppfattningar, vilket inte ska tolkas som att antisemitismen ökar. Det som ökar 2007 är de osäkra svaren.

Denna förändring ter sig något oroande i ljuset av resultaten från tidigare IB där en positiv förändring dokumenterats i meningen att andelen som ifrågasatte antisemitiska uppfattningar signifikant ökade. Återstår att se huruvida denna typ av förändringar är tillfälliga eller om de visar på en mer bestående utveckling mot en försvagning av en traditionell form av rasism, den som tar sig uttryck genom antisemitism.

7 Bevitnande av rasistiska kränkningar 2007

De negativa konsekvenserna av rasismen kan drabba minoritetsgrupperna på olika sätt. Aktuella EU-rapporter (EUMC 2006) beskriver hur muslimer och andra invandrar- och minoritetsgrupper ofta utsätts för olika former av negativ särbehandling, hat och rasistiska kränkningar som minskar deras chanser på arbets- och utbildningsmarknaden. I inledningen av denna rapport återges rasismens tre uttrycksformer som oftast nämns i facklitteraturen, nämligen doktrin, fördomar samt handlingar i form av diskriminering, uteslutning eller olika former av våld. Det är i detta sammanhang som det analytiska värdet av rasistiska kränkningar i vardagslivet kommer till rätta. I Taguieffs (1987) teoriansats identifieras flera uttrycksformer för avvisande rasistiskt beteende, beroende på graden av våld och aggression: verbalt avvisande, diskriminering/segregering och olika grader av fysisk aggression.

Rasistiska kränkningar förekommer i olika former i det svenska samhället, och utsattheten varierar mellan olika etniska minoritetsgrupper. Med jämna mellanrum rapporterar medierna om olika slags rasistiska kränkningar som upplevs av personer med utländsk bakgrund i olika situationer. Inom fotbollen riktas inte så sällan verbala kränkningar mot svarta spelare, bland annat ”glåpord” från publik på läktarplats. Andra medieuppgifter berör kränkningar som avser bemötande i olika myndighets- och organisationskontexter. Det förekommer våldsinslag i de kränkningar som leder till misshandel och hot, ibland utförda av rasistiska gäng.

Oavsett formerna kan man slå fast att rasistiska kränkningar i vardagslivet förekommer i dagens Sverige, och att oavsett graden av dramatik och våldsinslag så handlar det om överträdelser som samhället inte accepterar, därför att de strider mot uppfattningen om människors lika värde. Dessutom inkräktar dessa handlingar på de drabbades vilja och förmåga att – på samma villkor som alla andra – tillgodogöra sig möjligheterna till delaktighet och deltagande i samhällslivet.

Officiell statistik tycks sakna verktyg för att dokumentera rasistiska kränkningar i vardagslivet. En oftast våldsbetonad statistik insamlas av polisen när det gäller personer som utsatts för brott med främlingsfientliga motiv. Dessa redovisas i årliga rapporter från Brottsförebyggande rådet (senaste rapporten är *Hatbrott*, Brå 2006). Datainsamlingen har skett med hjälp av ordsökningar i de polisanmälningar som enskilda medborgare gjort i varje län, och har sedan sammanställs, sorterats och analyserats individuellt. Antalet anmälningar (111) av antisemitiska hatbrott 2005 minskar i relation till tidigare år med 26 procent. När det gäller brott med främlingsfientliga motiv gjordes 2 272 anmälningar under 2005, vilket är ungefär lika många som föregående år. En majoritet av de brott med främlingsfientligt motiv som anmälts under 2005 har ingen koppling till organiserad rasism. Trots det kan denna typ av brott utgöras av misshandel, olaga hot, ärekränkningar samt olaga diskriminering. Denna statistik ger bilden av att olika former av anmälda rasistiska kränkningar till väsentlig

del begås i vardagliga sammanhang, samt att dessa inte nödvändigtvis behöver inkludera handgripligt våld.

Ett subjektivt analysperspektiv betonas i en avhandlingsstudie vid Umeå Universitet (Schmauch 2006). Där beskrivs vardagsrasism och kränkande beteenden som består av ”gnagande irriterande, och utmattande tillsynes små orättvisor” som något ”man till slut börjar förvänta sig”. Som det beskrivs i studien så kan vardagsrasism handla om alltifrån en diffus känsla av utanförskap till en rädsla för rasistiskt våld (s 181–182). Tonvikten ligger på mer subjektiva upplevelser och rasism i vardagslivet.

Det är viktigt att ta fasta på den subjektiva dimensionen av rasistiska vardagskränkningar, kränkningarna som gör de drabbade sårbara och som på olika sätt påverkar deras handlingsmöjligheter. Ur analytisk synpunkt är det dock minst lika viktigt att betona de aspekter av vardagskränkningar som är enklare att beskriva än svårtåtkomliga subjektiva känslor. Det handlar om kränkningar som präglas av ett påtagligt, beteendemässigt eller verbalt, innehåll som objektivt kan avrapporteras av en extern iakttagare.

IB och indikatorn för ”allmänhetens bevitnande av rasistiska kränkningar”

IB tar fasta på det senare perspektivet på rasistiska kränkningar och använder sig mot den bakgrunden av en enkel indikatoruppsättning som verktyg för att beskriva rasistiska kränkningar i vardagslivet, något som drabbar flera minoritetskategorier i Sverige.

Den indikator som IB använder sig av i den nedan redovisade beskrivningen betecknas ”allmänhetens bevitnande av rasistiska kränkningar”. Indikatorn gör en distinktion mellan verbala och beteendemässiga kränkningar. Med tanke på att utsattheten varierar mellan olika etniska minoritetsgrupper särskiljer man dessutom de drabbade kategorierna genom att identifiera kränkningar som slår mot tre minoritetskategorier: judar, muslimer och svarta.

i) Den första indikatorn inriktar sig på bevitnande av ”verbala rasistiska kränkningar”. Denna indikator bygger på respondenternas svar på frågan om de ”under 2005 varit vittne till kränkande kommentarer” mot judar, muslimer och svarta. Det ställs en fråga för varje minoritetskategori och därmed totalt tre delfrågor.

ii) Den andra indikatorn fokuserar på bevitnande av ”beteendemässiga rasistiska kränkningar” – det vill säga om respondenterna har ”varit vittne till kränkande beteende” mot judar, muslimer och svarta. Även här ställs det tre delfrågor.

Svarsalternativen till dessa sammanlagt sex delfrågor är: 1) aldrig varit vittne; 2) varit vittne 1 gång; 3) varit vittne 2–3 gånger; och 4) varit vittne 4 gånger eller fler.

Bevitnade kränkningar måste ses i förhållande till minoritetsgruppernas storlek

Det kan te sig relevant att relatera de IB-resultat som avser rasistiska kränkningar till de berörda minoritetsgruppernas storlek i proportion till befolkningen. I detta avseende är det stor skillnad mellan de tre fokuserade grupperna, något som bör tas med i bedömningen av de kränkingsnivåer som allmänheten avrapporterar i undersökningen. Ju större en minoritetsgrupp är, desto större är också möjligheten att andra bevitnar de kränkningar som drabbar denna grupp. Judarna är exempelvis en klart mindre minoritetsgrupp än muslimer och svarta. Av detta följer att den nivå av kränkningar som bevitnas vad gäller judar bör tolkas mot bakgrund av judarnas jämförelsevis mindre storlek i populationen. IB avstår från att

göra specifika beräkningar kring denna frågeställning därför att de tillgängliga uppgifterna om gruppernas storlek är alltför osäkra. Exempelvis är uppgifterna om hur många muslimer som bor i Sverige varierande.

i) Verbala kränkningar av judar, muslimer och svarta

Den första indikatorn mäts empiriskt med hjälp av frågan om respondenterna "under 2007 varit vittne till verbala kränkningar av judar, muslimer och svarta".

Tabell 11a och **11b** redovisar svaren på de tre delfrågor som rör allmänhetens bevittnande av verbala rasistiska kränkningar under 2007. Generellt sett sker inga större förändringar i jämförelse med den tidigare mätningen 2005. Tabellen visar att 14 procent har varit vittne till kränkande kommentarer mot judar, samt att 5 procent har bevittnat verbala kränkningar fyra gånger eller fler. Beträffande gruppen muslimer har 35 procent bevittnat kränkande kommentarer. I likhet med tidigare år är det relativt många (16 procent) som varit vittne till kränkande kommentarer mot muslimer "4 gånger eller fler".

Tabell 11a: "Har du under 2007 varit vittne till kränkande kommentarer mot svarta, muslimer och judar?" 2004, 2005, 2007 (%)												
Kränkande kommentarer	Mot judar			Mot muslimer			Mot svarta			Genomsnitt för alla tre frågorna		
	2004	2005	2007	2004	2005	2007	2004	2005	2007	2004	2005	2007
Aldrig	84	**87	**84	61	63	63	63	*66	68	69	72	72
1 gång	5	4	5	7	6	6	8	9	8	7	6	6
2-3 gånger	4	4	4	12	14	13	12	11	11	9	10	9
4 gånger eller fler	5	4	5	18	*16	16	14	12	11	12	11	11
<i>Delsumma "varit vittne"</i>	14	12	14	37	36	35	34	32	30	28	27	26
Ej svar	2	*1	*2	2	1	**2	3	2	*2	3	1	2
N =	2 572	2 572	2 418	2 572	2 572	2 418	2 572	2 572	2 418	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

En enda statistiskt säkerställd förändring sker under 2007, nämligen att andelen som aldrig bevittnat kränkningar mot judar minskar. Detta bör rimligen tolkas som en negativ förändring jämfört med tidigare mätning, då andelen som aldrig bevittnat kränkande beteenden mot judar ökade. När det gäller bevittnandet av upprepade kränkningar mot muslimer inträffade 2005 en signifikant nedgång. I 2007 års mätning sker ingen sådan förändring. Kränkningarna ligger på samma nivå. Samma sak gäller för bevittnandet av kränkningar mot svarta, som inte visar på säkerställda förändringar i jämförelse med tidigare år.

Över tid minskar dock andelen som bevittnat kränkande kommentarer mot svarta, från 34 år 2004 till 30 procent 2007. Drygt en tiondel, 11 procent har bevittnat kränkande kommentarer fyra gånger eller fler under 2007, vilket kan jämföras med 14 procent 2004.

Bakgrundsanalys: yngre bevittnar judekränkningar oftare än andra

En analys av bakgrundsvariablerna för 2007 visar statistiskt signifikanta skillnader vad gäller kön, ålder, utbildning och inkomst. När det gäller verbala kränkningar av judar uppger kvinnor, medelinkomsttagare och personer från de tre äldsta åldersgrupperna oftare att de aldrig bevittnat kränkande kommentarer. Män, personer under 30 år och låginkomsttagare

är de grupper som oftare uppger att de bevittnat kränkande behandling av judar fyra gånger eller fler.

Beträffande muslimer visar resultaten på skillnader i undergrupperna 50–64 år, äldre än 65 år, lågutbildade och personer med medelinkomst. Dessa undergrupper uppger oftare att de aldrig bevittnat några kränkande kommentarer av muslimer. Bland grupperna som uppger att de oftare bevittnat kränkande kommentarer av muslimer, fyra gånger eller fler, finns män, personer under 30 år, och personer med medelutbildning.

När det gäller verbala kränkningar av svarta uppger personer i åldern 50–64 år, personer över 65 år, lågutbildade och medelinkomsttagare oftare att de aldrig bevittnat några verbala kränkningar. Män, personer under 30 år och låginkomsttagare är de grupper som uppger att de bevittnat kränkande behandling av svarta fyra gånger eller fler.

En bakgrundsjämförelse med mätningen 2005 visar på en del likheter men också på en del skillnader. När det gäller judar så är det i stort sett samma undergrupper som oftare uppger att de aldrig bevittnat verbala kränkningar. Bland de grupper som uppger att de oftare bevittnat verbala kränkningar av judar fyra gånger eller fler återfinns personer under 30 år både 2005 och 2007.

Beträffande muslimer är det också i stort sett samma undergrupper som oftare uppger att de aldrig bevittnat verbala kränkningar. Personer med medelinkomst har tillkommit som en undergrupp som oftare uppger att de aldrig bevittnat verbala kränkningar och småstadsbor är inte längre en grupp som oftare uppger att de aldrig bevittnat verbala kränkningar.

När det gäller svarta är det samma undergrupper som oftare uppger att de aldrig bevittnat verbala kränkningar av svarta 2005 och 2007. Män och låginkomsttagare har tillkommit som demografiska undergrupper som oftare uppger att de bevittnat verbala kränkningar av svarta fyra eller fler gånger sedan 2005

Verbala kränkningar i Sverige och Norge

En intressant jämförelse kan göras mellan IB 2007 och Norges Integreringsbarometer 2005. Frågorna ovan är jämförbara och svarsalternativen är identiska. Frågan om kränkningar mot judar ställdes dock inte i Norge.

För jämförelsen mellan länderna har man i tabellen nedan slagit ihop tre av svarskategorierna i IB till en enda, som anger att respondenten har bevittnat verbala kränkningar. **Tabell 11b** redovisar uppgifter som möjliggör en jämförelse mellan de båda länderna. Det framgår av tabellen att bevittnandet av verbala rasistiska kränkningar ligger på nästan samma nivå i de båda länderna. Nästan lika många i båda länderna har bevittnat muslimer som drabbats av kränkande kommentarer. Det finns dock en mindre skillnad som består i att 34 procent av norrmännen, mot 30 procent av svenskarna, har varit vittne till verbala kränkningar mot svarta.

Tabell 11b: Andel som varit vittne till kränkande kommentarer mot svarta och muslimer. Jämförelse mellan Sverige 2007 och Norge 2005 (%)		
Kränkande kommentarer	Sverige 2007	Norge 2005
mot judar	14	–
mot muslimer	35	36
mot svarta	30	34
Antal respondenter	2 418	1 203

Bevittnande av verbala kränkningar – sammanfattning

Vad gäller allmänhetens bevittnande av verbala rasistiska kränkningar mot tre minoritetsgrupper visar IB 2007 att nästan 4 av 10 har bevittnat verbala kränkningar mot muslimer, samma nivå som 2005. Nästan hälften av de som bevittnat verbala kränkningar mot muslimer gör det vid upprepade tillfällen. Svarta är också en grupp som utsatts för kränkande kommentarer. 3 av 10 uppger att de bevittnat kränkningar mot svarta. Detta resultat, som avser bevittnande av allmänheten, påverkas givetvis av att de två grupperna svarta och muslimer har ökat i befolkningsstorlek, eftersom ökad synlighet ökar möjligheten att bli utsatt.

När det gäller judar, som är en mindre befolkningsgrupp i Sverige jämfört med muslimer och svarta, ligger bevittnandet av kränkningar på jämförelsevis lägre nivå. Med tanke på gruppens storlek är den dryga tiondel som uppger att de varit vittne till verbala kränkningar en mycket hög siffra. Notera att en klart mindre andel har bevittnat detta fyra gånger eller fler. Allmänhetens bevittnande av kränkningar mot judar som grupp har sannolikt sin grund i antisemitiska frågeställningar, exempelvis av den typen som beskrivs i avsnitt 6.

Jämfört med tidigare mätning sker inga statistiska förändringar för någon av de tre grupperna. Det kan vara värt att uppmärksamma att andelen som bevittnat nedsättande kommentarer mot muslimer och svarta minskar över tid. Sammanfattningsvis visar en analys av de demografiska bakgrundsvariablerna att ålder är en viktig faktor när det gäller bevittnande av verbala kränkningar. Personer under 30 år är den undergrupp som uppger att de oftare bevittnat verbala kränkningar av judar, muslimer och svarta vid fyra eller fler tillfällen. Personer i åldern 50–64 år och äldre än 65 år är de båda undergrupper som oftare uppger att de aldrig bevittnat verbala kränkningar av judar, muslimer och svarta.

ii) Bevittnat kränkande beteende mot judar, muslimer och svarta

Den andra indikatorn på allmänhetens bevittnande av rasistiska kränkningar inriktar sig på bevittnandet av faktiskt beteende som kränker judar, muslimer och svarta. **Tabell 12a** redovisar resultat från de tre delfrågor som ingår. Av tabellen framgår att omfattningen av bevittnandet av rasistiska kränkningar minskar avsevärt om man skiftar perspektiv från verbala till beteendemässiga handlingar. Uppgifterna i tabellen visar när det gäller judar att 4 procent varit vittne till kränkande beteende. Endast 1 procent av respondenterna har bevittnat detta fyra gånger eller fler.

När det gäller gruppen muslimer har totalt 12 procent varit vittne till kränkande beteende under 2007. Endast 4 procent har bevittnat sådant beteende fyra gånger eller fler, vilket kan jämföras med 16 procent när det gällde bevittnande av verbala kränkningar.

Beträffande svarta har 13 procent bevittnat kränkande beteende, 4 procent har gjort detta fyra gånger eller fler, vilket kan jämföras med de 12 procent som bevittnat verbala kränkningar minst fyra gånger.

Inga statistiskt säkerställda förändringar sker under 2007 för någon av de potentiellt drabbade grupperna. Detta kan jämföras med mätningen 2005 då det konstaterades att andelen som aldrig bevittnat kränkande beteende

ökade för samtliga grupper. Dessutom ökade andelen som bevittnat kränkande beteende upprepade gånger mot muslimer.

Kränkande beteende	Mot judar			Mot muslimer			Mot svarta			Genomsnitt för alla tre frågorna		
	2004	2005	2007	2004	2005	2007	2004	2005	2007	2004	2005	2007
Aldrig	94	*95	94	84	*87	86	82	**86	85	87	89	88
1 gång	1	2	2	5	5	4	6	5	5	4	4	4
2-3 gånger	1	1	1	5	4	4	5	4	4	4	3	3
4 gånger eller fler	1	1	1	4	*3	4	5	*4	4	3	3	3
<i>Delsumma "varit vittne"</i>	3	4	4	14	12	12	16	13	13	11	10	10
Ej svar	3	**1	**2	2	1	*2	2	**1	*2	2	1	2
N =	2 572	2 572	2 418	2 572	2 572	2 418	2 572	2 572	2 418	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

Bakgrundsvariabelbeskrivning

En analys av bakgrundsvariablerna för år 2007 visar statistiskt signifikanta skillnader vad gäller ålder, utbildning, bostadsort och inkomst. När det gäller kränkande beteende riktat mot judar finns det inga statistiskt säkerställda skillnader bland de granskade undergrupperna. Detta tyder på att erfarenheter av bevitnande i detta fall är ganska jämt fördelade över alla undergrupperna.

Däremot återfinns skillnader när det gäller kränkningar mot muslimer och svarta. När det gäller muslimer finns det skillnader inom grupperna ålder, inkomst, bostadsort och utbildning. Följande undergrupper uppger oftare att de aldrig bevitnat kränkande behandling av muslimer: personer i åldern 50–64 år, personer över 65 år och personer med låg utbildning. Personer under 30 år, storstadsbor och låginkomsttagare är de grupper som oftare uppger att de bevitnat kränkande behandling av muslimer fyra gånger eller fler.

Beträffande svarta finns signifikanta skillnader inom bakgrundsvariablerna ålder och inkomst. Följande grupper uppger oftare att de aldrig bevitnat kränkande behandling av svarta: personer i åldern 50–64 år och personer över 65 år. De grupper som oftare uppger att de bevitnat kränkande behandling av svarta fyra gånger eller fler är låginkomsttagare och personer under 30 år.

Jämförelsen mellan 2005 och 2007 visar på en del likheter men också på en del skillnader. När det gäller judar så finns inga signifikanta skillnader alls, varken 2005 eller 2007. Beträffande svarta så finns en skillnad när det gäller vilka undergrupper som oftare uppger att de aldrig bevitnat kränkande beteende. 2005 var det medelinkomsttagare samt personer i åldern 30–49 år som oftare uppgav detta. 2007 är det de båda undergrupperna personer i åldern 50–64 år och personer över 65 år som uppger samma sak. Både 2005 och 2007 är det personer under 30 år och låginkomsttagare som uppger att de blivit vittne till kränkande behandling av svarta fyra gånger eller fler.

Även när det gäller muslimer så skiljer resultatet åt mellan åren när det gäller vilka undergrupper som oftare uppger att de aldrig bevitnat någon kränkande behandling. 2005 uppgav småstadsbor oftare att de aldrig bevitnat kränkande behandling av muslimer. 2007 är det personer i åldern

50–64 år, personer över 65 år och lågutbildade som oftare uppger att de aldrig bevittnat kränkande behandling av muslimer.

Personer under 30 år uppger oftare att de bevittnat kränkande behandling av muslimer fyra gånger eller fler, både 2005 och 2007. Under 2007 tillkommer dessutom storstadsbor och låginkomsttagare som undergrupper som oftare uppger att de bevittnat kränkande behandling av muslimer fyra gånger eller fler.

Kränkande beteende i Sverige och Norge

Resultaten av en jämförelse mellan IB 2007 och den norska undersökningen 2005 visas i **Tabell 12b**. Av tabellen framgår att andelen personer som bevittnat kränkande beteende i Sverige är mer än dubbelt så stor som i Norge, för samtliga grupper beträffande de båda relevanta kategorierna. En annan skillnad mellan länderna gäller den kategori som drabbas mest av kränkningar. I Norge är det muslimer medan det i Sverige är svarta.

Det finns dock även likheter: muslimer är den kategori som drabbas mest av kränkande beteende såväl i Sverige som i Norge. Andelen som varit vittne till kränkande beteende mot svarta uppgår till 4 procent i Norge, vilket ska jämföras med 13 procent i Sverige. Andelen vittnen till kränkande beteenden är med andra ord mer än tre gånger så stor i Sverige som i Norge. Vad gäller muslimer har 12 procent i Sverige respektive 5 procent i Norge varit vittne till kränkningar, vilket innebär att mer än dubbelt så många bevittnat kränkningar i Sverige jämfört med i Norge.

Tabell 12b: Andel som varit vittne till kränkande beteende mot muslimer och judar – jämförelse mellan Sveriges IB 2007 och motsvarande norska undersökning (%)		
Kränkande beteende	Sverige 2007	Norge 2005
mot judar	4	–
mot muslimer	12	5
mot svarta	13	4
Antal respondenter	2 418	1 203

Bevittnande av kränkande beteende – sammanfattning

Andelen som bevittnat beteendemässiga kränkningar håller sig relativt stabil under hela mätperioden. En viss minskning verkar dock ske när det gäller andelen som upprepade gånger bevittnat kränkande beteende mot svarta. I likhet med tidigare mätningar kvarstår den betydande skillnaden mellan verbala och beteendemässiga kränkningar. Endast 4 procent har varit vittne till kränkande beteende mot judar, vilket ska jämföras med 14 procent för verbala kränkningar. Drygt en tiondel uppger att de bevittnat kränkande beteenden mot svarta och muslimer. En marginell andel på 4 procent har när det gäller båda grupperna bevittnat kränkande beteenden fyra gånger eller fler. Inga statistiska förändringar sker i relation till föregående år för någon av tre grupperna. Personer under 30 år är den undergrupp som uppger att de oftare bevittnat kränkande beteende mot muslimer och svarta vid fyra eller fler tillfällen. Personer i åldern 50–64 år och äldre än 65 år är de båda undergrupper som oftare uppger att de aldrig bevittnat kränkande behandling av muslimer och svarta.

8 Viljan att själv engagera sig mot rasism

I detta avsnitt redovisar IB en analys av allmänhetens handlingspotential för antirasistiska handlingar. En grundläggande integrationspolitisk utgångspunkt som varit gällande de senaste åren är uppfattningen om att det behövs en mobilisering av många aktörer och krafter i samhället, för att uppnå målet om ett samhälle som erbjuder alla, oavsett etnisk bakgrund, möjlighet till egenförsörjning och delaktighet.

Till skillnad från tidigare uppfattningar, som inte prioriterade egenförsörjning och som lade huvudansvaret för integrationen på de invandrade grupperna, slår den gällande politiken fast att alla samhällsinstitutioner, civila organisationer och företag delar ansvaret för den mångetniska integrationen. Detta gäller också de enskilda medborgarna. Var och en som bor i Sverige har ett individuellt ansvar för att i sin egen sociala omgivning och efter sina egna förutsättningar och resurser medverka till ett öppet och tolerant samhälle – ett samhälle som erbjuder möjligheter för alla oavsett etnisk bakgrund – att utveckla sig och bli en tillgång för andra.

Denna uppfattning om mobilisering av alla samhällssektorer och om delat ansvar är av central betydelse för den del av integrationspolitiken som styrs av det grundläggande målet, nämligen att motverka och förebygga rasism, diskriminering och främlingsfientlighet.

Individuella handlingspotentialer för att motverka rasism

I linje med denna utgångspunkt i integrationspolitiken har IB utvecklats till en mättningsmodell för att kartlägga och följa upp de potentialer som finns i samhället och som kan tänkas kunna mobiliseras för att främja integration och motverka diskriminering. En uppsättning indikatorer som fokuserar på det som betecknas som ”handlingspotentialer för ett individuellt engagemang i integrationsprocessen” har tagits fram av IB. Detta engagemang kan bestå av konkreta insatser av skilda slag, vilka enligt vår bedömning på olika sätt stöder och underlättar integrationen.

Med ”individuell handlingspotential” avses de enskilda individernas motivation, möjligheter och förmåga att aktivt engagera sig i praktiska integrationsfrämjande aktiviteter.

Det är viktigt att betona att begreppet ”handlingspotential” handlar om individernas benägenhet och beredskap att göra en frivillig och personlig insats för att understödja integrationen av invandrare eller för att motverka det som hindrar denna integration, nämligen diskriminering och rasism.

Tre huvudindikatorer används för att beskriva allmänhetens potential för personligt engagemang:

- a) En indikator som avser allmänhetens benägenhet att engagera sig i en integrationsfrämjande handling. Här ingår fem frågor.
- b) En indikator på allmänhetens benägenhet att engagera sig i en antidiskrimineringshandling, som mäts med hjälp av tre frågor.
- c) En indikator på allmänhetens benägenhet att engagera sig i en antirasistisk handling, som mäts med hjälp av fem frågor.

Tidigare IB-rapporter redovisar i tre separata avsnitt en beskrivning av dessa tre huvudindikatorer. Samma beskrivning är inte möjlig att göra i denna delredovisning av IB 2007 som fokuserar på området rasism och främlingsfientlighet. I det som följer begränsas därför beskrivningen till den tredje indikatorn som rör olika former av antirasistiskt engagemang. I detta avsnitt redovisas resultat som svarar på frågan ”Hur många är i dagens Sverige beredda att på olika sätt engagera sig mot rasism?”. Har denna vilja minskat eller ökat under 2007 jämfört med tidigare år? I vilka demografiska undergrupper finns en starkare vilja att engagera sig? I vilka undergrupper har denna vilja ökat eller minskat? Dessa är några av de frågor som får svar i följande beskrivning.

Hur mäts handlingspotentialen för antirasistisk handling?

För att beskriva allmänhetens benägenhet att aktivt motverka rasism används en indikator som består av fem frågor avsedda att mäta vad den enskilde själv är beredd att göra.

De fem frågorna handlar om huruvida man kan tänka sig att

- bojkotta företag, affärer och restauranger som blivit dömda för rasism
- skänka pengar till en organisation som arbetar mot rasism.
- bära en knapp med ett budskap mot rasism
- bli medlem i en organisation som arbetar mot rasism
- delta i en demonstration.

Minskar viljan att bojkotta företag och ge pengar till organisationer?

Tabellerna 13a till 13e redovisar svaren på alla fem frågorna. I **Tabell 13a** framgår att den största handlingspotentialen dokumenterats i samband med bojkott av företag, affärer och restauranger som blivit dömda för rasism. I det fallet är det 37 procent som bestämt svarar att de är beredda att engagera sig. Dessutom svarar ganska många – en fjärdedel – lite tvekanande att de ”kanske” är beredda att göra detta. De som avvisar denna typ av engagemang är nästan en fjärdedel.

Tyvärr förändras viljan till detta engagemang i negativ riktning. Årets mätning visade att viljan att engagera sig med företagbojkott signifikant minskar, i motsats till det som inträffade 2005, då detta potentiella engagemang signifikant ökade. Samtidigt ökar andelen som avvisar detta engagemang.

Tabell 13a: Är du själv beredd att bojkotta företag, affärer och restauranger som blivit dömda för rasism? (%)			
	2004	2005	2007
Ja, absolut	36,8	35,8	37,1
Ja, kanske	40,3	*42,4	**38,2
<i>Delsumma "Ja"</i>	<i>77,1</i>	<i>78,2</i>	<i>75,3</i>
Nej	20,9	20,4	*23,3
Ej svar	2,0	*1,4	1,4
N =	2 572	2 572	2 418

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

Tabell 13b visar att näst vanligast är att man är beredd att skänka pengar till en organisation som arbetar mot rasism. Cirka 6 av 10 är helt eller delvis (”kanske”) beredda att göra detta. Å andra sidan är en tredje del negativa till att på detta sätt engagera sig. Förändringar 2007 pekar på att de som avvisar denna typ av engagemang signifikant ökar.

Tabell 13b: Är du själv beredd att skänka pengar till en organisation som arbetar mot rasism? (%)			
	2004	2005	2007
Ja, absolut	17,9	**21,1	19,4
Ja, kanske	43,1	44,1	42,5
<i>Delsumma "Ja"</i>	<i>61,0</i>	<i>65,2</i>	<i>61,9</i>
Nej	36,8	*33,6	*36,6
Ej svar	2,2	*1,2	1,5
N =	2 572	2 572	2 418

Oförändrad vilja till mer organiserat engagemang

Tabell 13c och **13d** visar att organiserade former för antirasistiskt engagemang lockar mindre än de andra formerna av aktivitet. Den typ av aktiviteter som respondenterna i minst utsträckning är beredda att göra är "att bli medlem i en organisation som arbetar mot rasism" och "att delta i en demonstration". Det är bara en liten grupp på 12–13 procent som i båda fallen är riktigt övertygade om att de vill göra detta. När man räknar ihop dem som är klart positiva och dem som är tvekande är det fortfarande många (43 respektive 46 procent) som svarar att de kan tänka sig att utföra nämnda handling. I båda fallen är en majoritet på minst 53–55 procent negativ till denna form av engagemang.

Tabell 13c: Är du själv beredd att bli medlem i en organisation som arbetar mot rasism? (%)			
	2004	2005	2007
Ja, absolut	12,6	12,1	12,2
Ja, kanske	34,7	36,1	33,7
<i>Delsumma "Ja"</i>	<i>47,3</i>	<i>48,2</i>	<i>45,9</i>
Nej	50,4	50,5	52,6
Ej svar	2,3	*1,3	1,5
N =	2 572	2 572	2 418

Tabell 13d: Är du själv beredd att delta i en demonstration? (%)			
	2004	2005	2007
Ja, absolut	14,8	*13,2	12,8
Ja, kanske	31,3	30,7	29,9
<i>Delsumma "Ja"</i>	<i>46,1</i>	<i>43,9</i>	<i>42,7</i>
Nej	51,7	*54,4	55,2
Ej svar	2,2	*1,7	2,1
N =	2 572	2 572	2 418

Tabell 13e: Är du själv beredd att bära en knapp med ett budskap mot rasism? (%)			
	2004	2005	2007
Ja, absolut	26,2	27,8	26,2
Ja, kanske	30,5	32,2	*29,6
<i>Delsumma "Ja"</i>	<i>56,7</i>	<i>60,0</i>	<i>55,8</i>
Nej	41,1	**38,7	*42,9
Ej svar	2,2	*1,3	1,3
N =	2 572	2 572	2 418

Ökad ovilja att bära märke med antirasistiskt budskap

Tabell 13e visar att en majoritet är positivt inställd till att bära en knapp med ett budskap mot rasism. Men denna vilja försvagas signifikant under 2007. Och i linje med resultat från andra engagemangsfrågor ovan visade det sig att den andel som avvisar denna typ av engagemang signifikant ökar.

Tabellerna 13a–13e ovan visar att det under 2007 inträffar flera statistiskt säkerställda förändringar som påverkar handlingspotentialen inom nästan alla fem handlingsområden:

- (a) andelen personer som säger nej till att bojkotta företag och affärer som blivit dömda för rasism ökar, de som är positiva till att göra det minskar
- (b) andelen som är negativ till att skänka pengar till en organisation ökar
- (c) andelen som avvisar att bära en knapp med ett budskap mot rasism ökar.

Denna bild av signifikanta förändringar står i kontrast mot de förändringar som inträffade i förra mätningen 2005. Då ökade andelen personer som är positiva till att bojkotta företag och affärer som blivit dömda för rasism. Vidare minskade andelen som var negativa till att skicka pengar eller bära budskapsknapp. I båda fallen sker en ökning 2007. I den förra mätningen 2005 var en majoritet avvisande till att delta i en demonstration och till att bli medlem i en organisation, vilket är oförändrat 2007.

Alla de redovisade förändringarna verkar inte i positiv riktning – om man ser dem från samhällsinstitutionernas perspektiv, de som har en strävan att mobilisera alla goda samhällskrafter för att motverka alla former av rasism. Det finns vissa tecken på att de enskildas handlingspotential för antirasistiskt engagemang i dagens samhälle minskar. Kort sammanfattat minskar viljan för företagsbojkott, för ekonomiskt bistånd till organisationer och för att offentligt visa upp ett ställningstagande. Inte för någon av de fem granskade möjliga engagemangen syns tecken på att handlingspotentialen ökar.

I detta sammanhang är det kanske viktigt att påminna om att vissa nivåer av den antirasistiska handlingspotentialen fortfarande är ganska höga och verkar förbli oförändrade, till exempel benägenheten att agera genom företagsbojkott, medlemskap i organisationer och demonstrationer.

Bakgrundsbeskrivning

En analys av bakgrundsvariablerna för år 2007 visar statistiskt signifikanta skillnader vad gäller kön, ålder, utbildning, bostadsort och inkomst. Det finns en tydlig könsskillnad i svaren på samtliga fem frågor. Kvinnor är mer benägna till antirasistiskt engagemang än män.

När det gäller ”företagsbojkott” svarar kvinnor, storstadsbor och högutbildade oftare helt instämmande på frågan om de kan tänka sig att bojkotta affärer och restauranger som blivit fällda för rasism. Män, lågutbildade och medelutbildade är oftare helt avvisande till att genomföra en sådan bojkott. I denna fråga är utbildning en viktig faktor då högutbildade oftare är positiva till bojkott till skillnad från lågutbildade. När det gäller ”att ge pengar till en organisation” är kvinnor, personer under 30 år, högutbildade och storstadsbor oftare helt positiva till detta. Återigen är män, lågutbildade och medelutbildade oftare helt avvisande.

Även i denna fråga är utbildning en viktig faktor då högutbildade är betydligt mer positiva till engagemang jämfört med lågutbildade. Beträffande att ”delta i en demonstration” är kvinnor, personer under 30 år, storstadsbor och låginkomsttagare oftare helt positiva till denna typ av engagemang. Män och personer över 65 år är oftare helt avvisande till att delta i en demonstration. I denna fråga är ålder en viktig faktor då yngre är villiga att engagera sig samtidigt som äldre inte är det.

Beträffande ”medlemskap i en organisation” är kvinnor, personer under 30 år, storstadsbor och högutbildade oftare helt positiva till denna typ av engagemang. Män, personer över 65 år och lågutbildade är oftare helt negativa. I denna fråga spelar såväl ålder som utbildning in då högutbildade och yngre är positiva medan äldre och lågutbildade är negativa.

När det gäller viljan att ”bära en knapp med ett budskap mot rasism” är kvinnor, personer under 30 år och högutbildade oftare helt positiva till detta. Män, personer över 65 år och lågutbildade är oftare helt negativa. I denna fråga spelar återigen såväl ålder som utbildning in då högutbildade och yngre är positiva medan äldre och lågutbildade är negativa.

Jämförelsen av IB 2005 och 2007 visar på en del likheter men också på en del skillnader. Det är samma grupper som är positiva respektive negativa till alternativet ”företagsbojkott” 2005 och 2007. När det gäller att ”skänka pengar till en organisation” är samma grupper positiva 2005 och 2007. En förändring mellan 2005 och 2007 är att personer över 65 år vid inte längre oftare är helt negativa till att skänka pengar till en organisation 2007. Män, lågutbildade och medelutbildade är emellertid fortsatt negativa till detta. Beträffande viljan att ”delta i en demonstration” är det huvudsakligen samma grupper som oftare är helt positiva till detta både 2005 och 2007. Högutbildade är emellertid inte längre oftare positiva till att delta i en demonstration till skillnad från 2005. Personer över 65 år oftare helt negativa till att delta i en demonstration både 2005 och 2007. En förändring mellan de båda åren är att personer boende på mindre orter samt höginkomsttagare inte längre oftare är negativa till att delta i en demonstration vilket de var 2005.

När det gäller ”medlemskap i en organisation” är det i huvudsak samma grupper som oftare är positiva till detta. En förändring mellan 2005 och 2007 är att högutbildade oftare är helt positiva till att bli medlem i en antirasistisk organisation 2007 vilket de inte var 2005. Det är samma grupper som är negativa till medlemskap i en antirasistisk organisation 2005 och 2007. Beträffande viljan att ”bära en knapp med ett budskap mot rasism” finns inga förändringar mellan 2005 och 2007.

Jämförelse med Norge och Frankrike

Tabell 13f visar resultatet för Norge (2005) och Sverige (2007) när det gäller benägenheten att engagera sig i en antirasistisk handling. Generellt sett framgår av tabellen att det är vanligare i Sverige att allmänheten avvisar engagemang i antirasistiska handlingar. När det gäller det mest tydliga positiva ställningstagandet (”Ja, absolut”) är det ganska jämnt mellan länderna. Exempelvis kan nästan 4 av 10 i båda länderna tänka sig att bojkotta företag som gör sig skyldiga till rasism. Undantaget är att man i Norge oftare är beredd att skänka pengar till en organisation som arbetar mot rasism. Mer än en fjärdedel kan ”absolut” tänka sig detta. I Sverige är det färre som svarar på det sättet.

Tabell 13f ”Vilken eller vilka av följande handlingar är du själv beredd att göra för att motverka rasism?” Norge 2005, Sverige 2007 (%)										
	A. Bojkotta företag, affärer och restauranger som blivit dömda för rasism		B. Skänka pengar till en organisation som arbetar mot rasism		C. Bära en knapp med ett budskap mot rasism		D. Bli medlem i en organisation som arbetar mot rasism		E. Delta i en demonstration	
	Norge	Sverige	Norge	Sverige	Norge	Sverige	Norge	Sverige	Norge	Sverige
Ja, absolut	39	37	27	19	27	26	13	12	15	13
Ja, kanske	41	38	45	42	30	30	38	34	33	30
Nej	19	23	27	37	41	43	47	53	50	55
Ej svar	1	2	1	2	2	1	2	1	2	2

Tabell 13g jämför IB 2007 med en nationell undersökning i Frankrike som 2006 gjordes av den staliga kommissionen CNCDH (CNCDH 2007). I den undersökningen ställdes delvis jämförbara frågeformuleringar för att mäta benägenheten att engagera sig mot rasism. Noteras bör att den franska undersökningen hade de två svarsalternativen ”Ja” och ”Nej”, vilket skiljer sig från IB som har två positiva svarsnivåer. För att möjliggöra en jämförelse slås dessa två ihop.

Tabell 13g. Jämförbara mätningar mellan Frankrike 2006 och Sverige 2007 angående om man är beredd att engagera sig mot rasism. (%)										
	A. Bojkotta företag, affärer och restauranger som blivit dömda för rasism		B. Skänka pengar till en organisation som arbetar mot rasism		C. Bära en knapp med ett budskap mot rasism		D. Bli medlem i en organisation som arbetar mot rasism		E. Delta i en demonstration	
	Frankrike	Sverige	Frankrike	Sverige	Frankrike	Sverige	Frankrike	Sverige	Frankrike	Sverige
Ja	46	76	29	61	30	56	26	46	35	43
Nej	47	23	67	37	67	43	71	53	63	55
Ej svar	7	1	4	2	3	1	3	1	2	2

Av svaren framgår det att allmänheten i Frankrike är betydligt mer negativ till att engagera sig i olika antirasistiska handlingar. Exempelvis kan färre än hälften av fransmännen tänka sig att bojkotta företag och restauranger, medan tre fjärdedelar kan göra det i Sverige. Viljan att skänka pengar till en antirasistisk organisation är ett annat exempel på stor skillnad länderna emellan. Fler än hälften av svenskarna (56 procent) kan tänka sig en sådan handling, medan 3 av 10 kan tänka sig samma typ av engagemang i Frankrike. Den enda typ av engagemang där attitydläget är mer jämbördigt mellan de båda länderna är viljan att demonstrera mot rasism. Även om demonstrationsviljan är högre i Sverige så skiljer det endast 8 procentenheter mellan de båda länderna. Dessutom svarar en majoritet i de båda länderna nej. Det är också värt att notera att det generellt sett är fler fransmän som väljer att inte svara.

Avsnittssammanfattning

När det gäller frågan om allmänhetens handlingspotential för antirasistiskt engagemang visar IB 2007 att allmänheten i Sverige är mest benägen att bojkotta företag, därefter bära knappbudskap och ge bidrag till

organisationer. Klart mindre benägen är man att demonstrera eller att gå med i antirasistiska organisationer.

Den största handlingspotentialen finns för företagsbojkott: sammantaget kan 8 av 10 bestämt eller med viss tvekan tänka sig ett sådant engagemang. Nästan 40 procent är helt positiva till detta. Andelen negativa uppgår till en femtedel. Näst vanligast är att man är beredd att bära ett budskap mot rasism och att skänka pengar till en organisation som arbetar mot rasism. Cirka 6 av 10 är helt eller delvis beredda att engagera sig i denna typ av handlingar. Notera att andelen helt positiva till engagemanget är betydligt lägre.

Betydligt mindre är potentialen för mer organiserade former av antirasistiskt engagemang, att delta i en demonstration eller att gå med i en organisation som arbetar mot rasism. Det är bara en mindre grupp på 12–13 procent som är helt övertygade om att de vill engagera sig på ett sådant sätt. I båda fallen ställer sig lite mer än hälften avvisande till denna form av engagemang.

De signifikanta förändringar som dokumenteras 2007 pekar på att handlingspotentialen för antirasistiskt engagemang minskar. Det är inte fråga om någon dramatisk förändring, men dock säkerställd och tydlig i alla fem formerna av granskat potentiellt engagemang.

Handlingspotentialen för företagbojkott minskar. Två statistiska förändringar indikerar att de som med viss tvekan svarar positivt minskar och att de som avvisar engagemanget ökar. 2007 konstateras också en mindre vilja att skicka pengar och bära knapp med budskap, samtidigt som de som avvisar detta engagemang ökar. Å andra sidan uppvisar 2007 en oförändrad vilja till andra former av mer organiserat engagemang. När bakgrundsvariablerna analyseras framgår det att kön, ålder och utbildning är viktiga faktorer när det gäller viljan till antirasistiskt engagemang. Kvinnor, personer under 30 år och högutbildade är oftare mer positiva till olika typer av antirasistiskt engagemang. Män, äldre och lågutbildade är generellt sett oftare mer negativa till denna typ av engagemang.

9 Föreställningar om rasismen i framtiden

I den mån rasism bygger på fördomar är det rimligt att tro att den på sikt kommer att försvinna när samhällslivet påverkas av mer upplysta och vidsynta generationer. Även om denna process inträffar, kommer det att ta tid. Fördomarna dör ut, men de gör det långsamt, som Robert K Merton, en av sociologins grundare, menade. Men om rasism i grunden också är beroende av sociala konflikter som sker i alla mångvetniska sociala relationer, kommer rasism att finnas ett bra tag framöver. Särskilt i ett tidevarv där en ökande globalisering vidgar de sociala konflikterna på ett sätt som inte tidigare skett, och späder på människors oro och rädsla.

I detta sammanhang är det relevant att beskriva medborgarnas föreställningar om vad som kommer att hända med rasismen i framtiden. Kommer den att öka eller minska? Tror allmänheten att de rasismrelaterade hinder som finns för människor med annat utseende än vad som bedöms som typiskt svenskt kommer att förstärkas eller försvagas i framtiden?

I syfte att analysera denna problemställning har IB sedan 2003 använt sig av indikatorn ”allmänhetens föreställningar om rasismen i framtiden”. Denna indikator undersöks med hjälp av två frågor som avser en subjektiv bedömning av hur rasismen kommer att förändras de närmaste åren:

- (i) Kommer rasismen i Sverige att öka eller minska om fem år?
- (ii) Kommer personer med annan bakgrund alltid att behandlas sämre än infödda svenskar?

i) En femtedel tror på minskad rasism om fem år

Förhoppningar om minskad rasism inom en nära framtid får inget stöd av resultaten från IB 2007. **Tabell 14a** redovisar svaren på frågan om rasismen i Sverige kommer att vara större eller mindre om fem år ”jämfört med hur det är i dag”.

Nästan 4 av 10 anser att rasismen kommer att ha ökat (något eller mycket) om fem år. Det mest pessimistiska segmentet, 1 av 10, tror att rasismen kommer att vara ”mycket större” om fem år jämfört med i dag. De som tror på motsatsen, att rasismen minskar, är sammantaget inte fler än 20 procent. Av dessa tror endast 2 procent att rasismen kommer att bli ”mycket mindre” i framtiden.

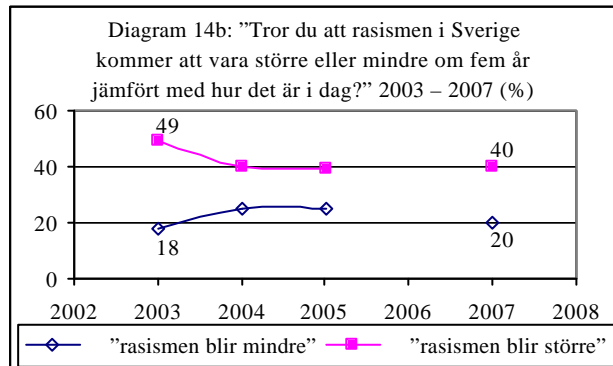
	2003	2004	2005	2007
Mycket mindre	2	2	2	2
Något mindre	16	*23	23	**18
<i>Delsumma ”rasismen blir mindre”</i>	<i>18</i>	<i>25</i>	<i>25</i>	<i>20</i>
Varken eller	32	34	35	**39
Något större	33	*28	29	28
Mycket större	16	12	**10	**12
<i>Delsumma ”rasismen blir större”</i>	<i>49</i>	<i>40</i>	<i>39</i>	<i>40</i>
Svarar ej	1	1	1	1

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

Värt att notera är den höga andelen personer som inte tror på en förändring; rasismen blir ungefär som i dag, varken större eller mindre. Ingen bedömning kan göras här om hur omfattande dagens rasism bedöms vara, eftersom vi av svaret att döma inte vet om man menar att den redan är stor eller om den är liten.

När det gäller statistiska förändringar 2007 är bilden inte positiv från ett antirasistiskt perspektiv. Tre förändringar inträffar: a) en minskning av andelen som tror att rasismen minskar; b) i linje med detta ökar andelen som tror att rasismen blir större; och c) dessutom ökar andelen som tror att rasismen i Sverige förblir oförändrad de kommande fem åren. Denna typ av negativa förändringar kan ställas mot tidigare förändringar 2005 som visade på en signifikant minskning av dem som trodde att rasismen skulle öka. Det ser ut som om attitydläget inte utvecklas i enlighet med vad som skedde 2005, utan eventuell mot motsatt inriktning – mot en mer pessimistisk hållning angående målet att få bort eller minska rasismen i det svenska samhället.

När man granskar hela mätperioden på fyra år i **Diagram 14b**, som visar andelarna som svarar att rasismen minskar respektive ökar, blir det tydligt att föreställningen att rasismen i framtiden minskar markant förlorar sociologiskt stöd. Nästan 50 procent delade denna tanke 2003, i årets mätning har dessa sjunkit till 40 procent. De som sammantaget tror att rasismen ökar blir fler 2004-2005 (en fjärdedel) och sedan minskar 2007 (till en femtedel). Värt att notera är att de som tror på oförändrat läge under hela mätperioden håller sig konstant på en nivå kring 30 procent.

Bakgrundsbeskrivning: yngre, storstadsbor och bättre ställda tror på minskad rasism om fem år

Analysen av de fem bakgrundsvariablerna 2007 visar på signifikanta skillnader med avseende på alla berörda variabler. De undergrupper som oftare svarar att de tror att rasismen kommer att öka om fem år finns i kategorierna män och lågutbildade. Personer yngre än 30 år, storstadsbor, högutbildade och höginkomsttagare svarar å andra sidan oftare att rasismen i samhället troligen kommer att vara något mindre om fem år. Dessa skillnader är statistiskt säkerställda.

Under 2005 fanns det inte några större skillnader mellan de olika undergrupperna i den här frågan. Detta har ändrats 2007 då män och lågutbildade oftare svarar att de tror att rasismen i samhället kommer att vara mycket värre om fem år.

ii) 4 av 10 tror att de som har annan etnisk bakgrund alltid kommer att diskrimineras

Tabell 14b visar allmänhetens föreställningar om en framtid där en annan etnisk bakgrund inte ska spela någon roll. 4 av 10 menar år 2007 att detta inte kommer att ske. De som har en annan etnisk bakgrund kommer alltid att behandlas sämre. Visserligen avvisar en majoritet på ca 60 procent denna inställning – men endast en tredjedel av dessa gör det tydligt och bestämt. När det gäller signifikanta förändringar bör särskilt ökningen av andelen som är helt instämmande i denna pessimistiska föreställning noteras, liksom minskningen av andelen som delvis instämmer. Detta kan tolkas som att en viss radikalisering skett internt inom det attitydsegment som är pessimistiskt när det gäller föreställningen om en framtid utan diskriminering och rasism.

Tabell 14b: "Personer med annan kulturell och etnisk bakgrund kommer alltid att behandlas sämre än infödda svenskar." 2003–2007 (%)				
	2003	2004	2005	2007
Stämmer helt och hållet	8,8	8,1	**5,7	**8,0
Stämmer ganska bra	36,1	**29,3	**35,8	*32,4
Delsumma stämmer	44,9	37,4	41,5	40,4
Stämmer ganska dåligt	36,1	34,6	35,0	34,8
Stämmer inte alls	16,7	**25,9	**21,0	22,4
Delsumma stämmer ej	52,8	60,5	56,0	57,2
Ej svar	2,3	2,1	2,5	2,4
N				

* = sign. skillnad, Chi2 (5 %). ** = sign. skillnad, Chi2 (1 %).

Avsnittssammanfattning

Generellt är det en pessimistisk bild som kommer fram i IB 2007 angående rasismen i framtiden. Fler tror bestämt att rasismen kommer att öka och fler anser bestämt att en annan etnisk bakgrund alltid kommer att leda till negativ särbehandling. Dessutom är det sammantaget en stor andel (4 av 10) som tror att rasismen kommer att öka i framtiden jämfört med i dag, och att etnisk diskriminering alltid kommer att finnas.

Föreställningen om ökad rasism i framtiden har dock minskat under mätperioden. Å andra sidan är det förvånande få de som klart och bestämt tror att rasismen tydligt kommer att minska de närmaste fem åren. Endast ett marginellt attitydsegment har denna inställning. Yngre personer, storstadsbor och bättre ställda (personer med hög utbildning och inkomst) tror på minskad rasism i framtiden. Värt att notera 2007 är att män och lågutbildade oftare, jämfört med tidigare mätningar, anser att rasismen i samhället kommer att vara mycket värre om fem år.

När det gäller föreställningen om att personer med utländsk bakgrund alltid kommer att "behandlas sämre än infödda svenskar" så avvisar en majoritet (nästan 6 av 10) år 2007 denna bild. Det sker dock en signifikant ökning av andelen personer som helt instämmer i denna föreställning. Generellt inträffar en positiv förändring under mätperioden som innebär att flera avvisar denna framtidsbild och att färre instämmer i den.

Referenser

- Balibar, Etienne & Wallerstein, Immanuel (1991) *Raza, clase y nación*. IEPALA. Madrid.
- Balibar, Etienne (1993) "Racisme et nationalisme: une logique de l'exces" i Michel Wiewiorka (red) *Racisme et modernité*. Éditions La découverte. Paris.
- Balibar, Étienne (2005) "Existe un racismo europeo?" i *Violencias, identidades y civilidad – para una cultura politica global*. Gedisa. Barcelona.
- Bauman, Zygmunt (1989) *Auschwitz och det moderna samhället*. Daidalos. Göteborg.
- Chebel d'Appollonia, Ariane (1998) *Los racismos cotidianos*. Bellaterra. Barcelona.
- Diaz, Jose Alberto (1994) Främlingar, fiender och medborgare. Bidrag till en analys av främlingsfientlighet i Sverige. *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 1, 3–20.
- Essed, Philomena (1991) *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. Newbury Park, CA: Sage.
- Fryklund, Björn, Jenny Kiiskinen och Sigrid Saveljeff (2006) *Populism och främlingsmisstro – Sverige i Europa*. Integrationsverkets skriftserie. Norrköping.
- Heitmeyer, Wilhelm (red.) (2003) *Deutsche Zustände, folge 2*. Suhrkamp Verlag. Frankfurt am Main.
- Heitmeyer, Wilhelm (red.) (2005) *Deutsche Zustände, folge 3*. Suhrkamp Verlag. Frankfurt am Main.
- Heitmeyer, Wilhelm (red.) (2007) *Deutsche Zustände, folge 5*. Suhrkamp Verlag. Frankfurt am Main.
- Heyder, Aribert, Julia Iser & Peter Schmidt (2005) „Israelkritik oder Antisemitismus? Meinungsbildung zwischen Öffentlichkeit“ i Heitmeyer (red.) 2005.
- Lange, Anders (1992) Reflektioner kring rasism. Ceifo, Fest-serien. Stockholms universitet.
- Miles, Robert (1989) *Racism*. Routledge. London & NY.
- Schmauch, Ulrika (2006) *Den osynliga vardagsrasismens resultat*. Avhandling nr 43, Umeå.
- Taguieff, Pierre-André (1987) *La force du préjugé*. Éditions La découverte. Paris.

Wieviorka, Michel (1998) *Le racisme, une introduction. La découverte/Poche*. Paris.

Rapporter

Lange, Anders & Westin, Charles (1993) *Den mångtydiga toleransen – förhållningssätt till invandring och invandrare*. Ceifo, Stockholms universitet.

CNCHD (2004) *La lutte contre rasisme, l'antisémitisme et la xénophobie Année 2004. Commission nationale Consultative des droits de l'homme*. La documentation Française. Paris.

CNCHD (2007) *La lutte contre rasisme, l'antisémitisme et la xénophobie Année 2006. Commission nationale Consultative des droits de l'homme*. La documentation Française. Paris.

EUMC (2006) *Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia*. EUMC. Vienna.

Hatbrott (2005) Brottsförebyggande rådet, Information och förlag. Stockholm.

Integrationsbarometer 2002 – en rapport om allmänhetens inställning till integration som en jämförelse med undersökningar 1999 och 2000. Integrationsverkets skriftserie. Norrköping.

Integrationsbarometer 2004 – en rapport om allmänhetens inställning till integration, mångfald och diskriminering. Integrationsverkets skriftserie, Norrköping.

Integrationsbarometer 2005 – en rapport om allmänhetens inställning till integration, mångfald och diskriminering. Integrationsverkets skriftserie. Norrköping.

Otterbeck, Jonas & Bevelander, Peter (2006) *Islamofobi – en studie av begreppet, ungdomars utsatthet och unga muslimers utsatthet*. Levande Historia. Stockholm.

Rasism och främlingsfientlighet i Sverige 2004. Rapporter och delstudier om rasism och främlingsfientlighet 2004. Integrationsverket 2005.

Runnymede Trust (1997) *Islamophobia – a challenge for us all*. The Runnymede Trust. London.